

TC.
NIĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

AKSARAY / ORTAKÖY İLÇESİ MONOGRAFİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Sibel GÖZEN

Danışman
Doç. Dr. Nedim BAKIRCI

Niğde-2014

ÖZET

Bu çalışmada Aksaray'ın Ortaköy ilçesinde yer alan hayatın geçiş dönemleri içersinde sayılan doğum, evlenme, ölüm adetleri ve inanışlar, bayramlar, kutlamalar, halk inanışları, halk mutfağı, halk hekimliğı ve anonim halk edebiyatı ürünleri sahadan tespit edilmiş ve üzerinde durulmuştur.

Halk kültürü ile ilgili bölümlerde yazılı kaynakların yanı sıra sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında inanışlar ele alınmıştır.

Anonim halk edebiyatı adını taşıyan bölümde ise nazım, nesir ürünlerin yanı sıra nesir-nazım karışımı ürünlere de yer verilmiştir. Çalışmanın sonunda metinler içinde geçen yerel kelimelere, halkın günlük kullandığı kelimelerin yer aldığı bir sözlük hazırlanmıştır.

Bu çalışmanın sonucunda Ortaköy' ün halk kültüründe eski Türk inançlarının izleri bulunduğu görülmüştür. Bu izler İslamiyet'le gelişip değişerek bugünkü şeklini alıp, Ortaköy halk bilgisini oluşturmuştur.

Anahtar Sözcükler: Ortaköy, Anonim Halk Edebiyatı Halk Kültürü, Halk Bilgisi,

ABSTRACT

In this study the birth, the marriage, death traditions and beliefs, ceremonies, festivals, folk beliefs, folk cuisine, folk medication and works of anonym folk literature which are transition periods in Ortaköy district of Aksaray have been stated.

In the chapters about folk culture, the beliefs obtained from oral sources as well as the information obtained from written sources have been included.

In the chapter about anonym folk literature poetic, prosaic, poetic-prosaic Works have been included. At the end of the study, a dictionary which includes local words mentioned in the texts and words used by people in daily life has been prepared.

As a result of this study, it has been understood that there are traces of ancient Turkish belief in the Ortaköy folk culture. These traces have taken the form of today by developing with Islam and have formed the Ortaköy folk culture.

Keyword: Ortaköy, anonym folk literature, folk culture, folklore.

ÖN SÖZ

Kültür, insan topluluklarının yaşama biçiminin göstergesidir. İnsan tarafından üretilen her şey, kültürün kapsamına girer: dil, tarih, inançlar, hukuk, sanat, folklor vb. İnsan toplulukları ortak bir kültür yoluyla birbirlerine bağlandıklarında milleti oluşturur. Milletin bireylerini birbirine bağlayan kültür unsurları, milli kültür olarak adlandırılır. Milli kültür, bir milletin tüm bireylerinin benimsediği değerler bütünüdür, doğal süreçte kendiliğinden oluşur.

Kültür, insanoğlunun geçmişten geleceğe pek çok alanda biriktirdiği maddi ve manevi olgular bütünüdür. Kültür yaşam koşulları, coğrafi özellikler ve çevre gibi faktörlerden etkilenerek çeşitlilik ve zenginlik kazanmıştır. Her ne kadar çeşitlilik ve zenginlik kazanmışsa da ana değerlerini asla kaybetmezler.

Kültürü oluşturan unsurlarımızdan türküler, halk oyunları, bayramlar, masallar, ninniler, halk hikâyeleri, bilmeceler vb. de birlik ve beraberliğimizin sağlam temeller üzerine oturmasını ve millileşmemizi sağlar. Söylediğimiz türküler bizim insanımızın yaşadıklarını dile getirir ve toplumun ortak ürünüdür. Bu ürünler kuşaktan kuşağa aktarılır ve bizi biz yapar.

Dünyadaki bütün kültürler gibi Türk kültürü de gelişen teknolojiye nasibini almaktadır. Teknolojinin etkisiyle paylaşım fazlalaşmış, etkileşim artmıştır. Buna bağlı olarak bazı gelenek ve görenekler unutulmaya yüz tutmuştur. Bazıları da şekil değiştirerek yeniden oluşum sürecine girmiştir.

Etkileşim konusunda gelişen teknolojinin yanı sıra göç olayları da bir başka etkeni oluşturur. Her toplumun, her bölgenin coğrafyasından dolayı yaşam şartları, dünya görüşleri farklılık gösterir. Yöresine uygun yemekleri, dansları, ağıtları, manisi, ninnisi şekillenir.

Tezimiz Ön Söz, Giriş, İki Bölüm, Sonuç, Kaynak Şahıslar ve Kaynakça'dan oluşmaktadır.

Tezimizin giriş bölümünde araştırma alanının tarihi, coğrafyası, geçim kaynakları, nüfusu, ulaşımı, kasabaların isimlerinin kaynakları ve ziyaret yerleri hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölüm "Ortaköy Halk Kültürü" başlığını taşır. İlk alt başlık olarak "Geçiş Dönemleri" ele alınmış; doğum, evlenme ve ölüm olarak alt başlıklara ayrılmıştır. Geçiş

dönemlerinin bu evreleri tek tek kendi içinde bölümlere ayrılarak ve kaynak kişilerden alıntı yapılarak örnekleme yöntemiyle ele alınmıştır.

Bu bölümün ikinci alt başlığı “Bayram, Tören ve Kutlamalar” adını taşır. Dini bayramlar ve milli bayramlar olarak iki kısımda incelenmiştir.

Üçüncü alt başlık “Halk İnanışları“ adını taşır. Bu başlık adı altında yatır ve ziyaret yerleri, büyü, rüya ve diğer inanışlara örneklemelemlerle yer verilmiştir.

Dördüncü alt başlık “Halk Mutfağı”dır. Yiyecek türleri ve yapılışı ve kış için hazırlana yiyecekler olarak iki kısımda incelenir. Burada yemeklerin yapılışı ve uygulana yöntemler anlatılmıştır.

Beşinci alt başlık “Halk Hekimliği” başlığını taşır. Burada insanla ve hayvanlar için uygulanan yöntemler örnekleriyle açıklanmıştır.

Altıncı alt başlık “Halk Sanatları” dır. Sadece kilim dokuma işlemi yapıldığı bu konu verilmiştir.

Yedinci alt başlık “Seyirlik Oyunlar “ başlığını taşır. Deve oyunu ve yüzük kimde oyunu oynama açıklamasıyla verilmiştir.

Sekizinci alt başlık “Çocuk Oyunları”dır. Çocukların oynadığı oyunlar tek tek ele alınarak oyunun kuralları ve oynama şekliyle verilmiştir.

Tezimizin ikinci bölümünün başlığı “Ortaköy Anonim Halk Kültürü” dür. Bu başlığın adı altında ilk başlık “Anonim Halk Şiiri”dir. Türkü, mani, ağıt, tekerleme, atasözleri, alkış, kargış, yemin alt başlıkları ile ilk başlığın içinde örneklerle verilmiştir.

İkinci bölümün ikinci alt başlığı “Anlatmalar” dır. Bu başlık adı altında masal ve fıkra türleri incelenmiş ve örneklere yer verilmiştir.

Sözlük bölümümüz “Ortaköy ve Yöresi Yerel Ağız Sözlüğü” adını taşır. Yörede kullanılan ve tezimizde geçen yerel ağız özelliği taşıyan kelimelere ve açıklamalarına yer verilmiştir.

“Aksaray İli Ortaköy Monografisi “ adlı çalışmadan çıkarılan tespit ve değerlendirmelerimiz “Sonuç” başlığı altında yorumlanmıştır.

Kaynak kişiler ve onlara ait bilgiler tezimizin sonunda yer almıştır.

Kaynakça’da tezimizde müracaat edilen ve faydalanılan yazılı ve basılı kaynaklara yer verilmiştir.

Tezin hazırlanmasında yardımcı olan, kaynak şahıslara, aileme, eşime ve benden hiçbir desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam, Doç. Dr. Nedim BAKIRCI' ya teşekkür ediyorum.

Ayrıca çalışmamızın, ülkemize ve halk kültürüne katkısının olmasını diler, bize ışık tutmuş bilim adamlarına teşekkürlerimizi sunarız.

NİĞDE 03.05.2014

Sibel GÖZEN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	2
ABSTRACT	3
ÖN SÖZ	4
GİRİŞ	13
ÇALIŞMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	13
1. KONU	13
2. AMAÇ	13
3. KAPSAM VE SINIRLAR	13
4. YÖNTEM	15
ORTAKÖY İLÇESİNİN TARİHİ	16
1. TARİH ÖNCESİNDEN TÜRK TARİHİNE KADAR OLAN DÖNEM.....	16
2. ANADOLU'NUN TÜRKLEŞMESİ VE ORTAKÖY	17
3. CUMHURİYET DÖNEMİNDE ORTAKÖY	19
4. ORTAKÖY İLÇESİ COĞRAFYASI.....	20
5. ORTAKÖY İLÇESİNİN GEÇİM KAYNAKLAR	22
6. ORTAKÖY İLÇESİNİN NÜFUSU	23
7. ORTAKÖY İLÇESİNİN ULAŞIMI.....	23
8. ORTAKÖY İLÇESİNDEKİ BAZI KÖY VE KASABA İSİMLERİNİN KAYNAKLARI.....	24
9. ORTAKÖY İLÇESİNİN ZİYARET YERLERİ	26
BİRİNCİ BÖLÜM	27
ORTAKÖY HALK KÜLTÜRÜ	27
GEÇİŞ DÖNEMLERİ	27
1. DOĞUM	27
1.1. Doğum Öncesi	28
1.1.1.Kısırlığı Giderme Yöntemleri	28
1.1.2. Gebelikten Korunma	29
1.1.3. Aşerme	29
1.1.4. Gebe Kadının Kaçınımları	30
1.1.5. Çocuğun Cinsiyetini Belirleme	31

1.1. Doğum Sırası	32
1.2.1. Doğum Hazırlıkları / Doğum	32
1.2.2. Göbek Kesme/ Tuzlama/ Beleme	32
1.2.3. Çocuğun Eşi/ Çocuğun Göbeği.....	33
1.3. Doğum Sonrası.....	33
1.3.1. Loğusa Bakımı/ Loğusa Ziyareti.....	33
1.3.2. Albasması.....	34
1.3.3. Kırk Basması.....	35
1.3.4. Kırklama.....	36
1.3.5. Ad Koyma	36
1.3.6. Köstek Kesme	37
1.3.7. İlk Saç Kesme	37
1.3.8. İlk Diş.....	37
1.3.9. Sünnet.....	38
1.3.10. Askerlik İle İlgili Âdet ve İnanmalar	38
2. EVLENME	39
2.1. Evlenme Şekilleri / Evlilik Çağı	40
2.2. Evlenme İsteğini Belirtme	40
2.3. Evlilik Öncesi.....	40
2.3.1. Gelin Güvey Seçimi	40
2.3.2. Görücülük/ Kız İsteme/ Söz Kesme.....	41
2.3.3. Ağız Tadı.....	41
2.3.4. Nişan	42
2.3.5. Nişanlılık Dönemi	43
2.4. Düğün.....	43
2.5. Çeyiz	44
2.6. Kına.....	45
2.7. Gelin Çıkarma.....	48
2.8. Duvak Açma	49
3. ÖLÜM.....	49
3.1. Ölüm Öncesi	50
3.1.1. Ölümün Belirtileri	50
3.2. Ölüm Sırası	50
3.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler.....	50

3.2.2.Ölümün Duyurulması/ Ölünün Yıkanması	51
3.3.Ölüm Sonrası	51
3.3.1.Cenaze Evi	51
3.3.2.Yas Tutma/ Belirli Günler.....	52
BAYRAM, TÖREN VE KUTLAMALAR	53
1. DİNİ BAYRAMLAR	53
1.1. Ramazan Bayramı	53
1.2. Kurban Bayramı.....	54
2. MİLLÎ BAYRAMLAR.....	54
2.1. Hıdırellez Bayramı.....	54
HALK İNANIŞLARI.....	56
1. YATIR VE ZİYARET YERLERİ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR	56
2. BÜYÜ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	56
3. RÜYA İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	56
4. DİĞER İNANIŞLAR.....	57
HALK MUTFAĞI	58
1.YİYECEK TÜRLERİ VE YAPILIŞLARI	59
1.1. Bozaş.....	59
1.2. Boranaşı	60
1.3. Tullak	60
1.4. Mercimek Cacığı.....	61
1.5. Çatlak	61
1.6. Lepe.....	62
1.7. Gül Dolması.....	62
1.8. Soğanlama(Mıhlama).....	62
1.9. Pelize.....	63
1.10.İncir Tatlısı.....	63
1.11. Guymak.....	64
1.12. Kar Katması	64
1.13. Dönderme.....	64
2. KIŞ İÇİN HAZIRLANAN YİYECEKLER	65
2.1. Yufka Ekmek Yapımı	65
2.2. Bulgur	66
2.3. Salça Yapımı	66

2.4. Pekmez Yapımı	67
2.5. Turşu Yapımı	67
2.6. Peynir Yapımı	67
2.7. Mantı, Erişte.....	68
2.8. Sebze ve Meyve Kurutma	68
HALK HEKİMLİĞİ	69
1. İNSANLARDA UYGULANAN TEDAVİ YÖNTEMLERİ.....	69
2. HAYVANLARDA UYGULANAN TEDAVİ YÖNTEMLERİ.....	71
3. NAZARLA İLGİLİ TEDAVİ YÖNTEMLERİ.....	71
HALK SANATLARI	73
1. KİLİM DOKUMA	73
SEYİRLİK OYUNLAR.....	75
1. DEVE OYUNU	75
2. YÜZÜK KİMDE OYUNU	76
ÇOCUK OYUNLARI.....	77
1. BEŞ TAŞ.....	78
2. FIRILDAK, MURT, TOPAÇ	78
3. PARA VURMA OYUNU	78
4. ÇÜŞ BİNDİM KIRI.....	79
5. AY GÖRDÜM.....	79
6. İP ÇEKMECE.....	79
7. DALYE.....	79
8. SEKTELEMEÇ	80
9. AŞŞIK.....	80
10. ÇİNÇAN	80
11.İP ATLAMA.....	80
12. YAKAR TOP.....	81
13.TAŞTAYIM TOPRAKTAYIM.....	81
14.KÖREBE	81
15. İLLİ OYUNU	81
16. DEVE- CÜCE OYUNU	82
17. HİMBİL	82
18.İSİM-ŞEHİR	82
19.EL ARABA OYUNU	82

İKİNCİ BÖLÜM	83
ORTAKÖY ANONİM HALK EDEBİYATI	83
ANONİM HALK ŞİİRİ.....	83
1. TÜRKÜ.....	83
2. MANİ.....	98
3. AĞIT	108
4. TEKERLEME.....	117
4.1. Oyun Tekerlemeleri	118
1. Çatlak Patlak	118
2. İp Atlamaca	119
3. İp Atlamaca	119
4. Pembe Abla	119
5. Sekmece	120
6. Hu Komşu	120
7. Aç Kilit.....	120
8. Askere Gittim	121
9. Bezirgân	121
10. Yağ Satarım.....	121
11. Hoppacık	122
12. Arap Kızı.....	122
13. Kutu Kutu.....	122
14. Yağmur.....	123
15. Kayıkçı.....	123
16. Sar Makara	123
4.2. Sayışmacalar	123
5. ATASÖZLERİ.....	127
6. DEYİMLER.....	131
7. ALKIŞLAR (DUALAR)	134
8. KARGIŞLAR (BEDDUALAR)	136
8. YEMİNLER.....	138
ANLATMALAR	140
1. MASAL	140
1.1. Helvacı Güzeli	141
1.2. Yedi Oğlan, Yedi Kız	141

1.3. Ağam Atın Kaç Kıçlı	142
1.4. Tuz Hikâyesi	143
1.5. Bacı Bi Ekmek Ver Hikâyesi	143
2. FIKRA	144
2.1. Cansız Manken.....	144
2.2. Mahkeme.....	145
2.3. Doktor	145
2.4. Namaz	145
2.5. Kadın Doktora Gider.....	146
2.6. Hi Kadasını Aldığım Pekmez Yiyeceğini Niye Söylemedin	146
2.7. Nene Lazımdı Senin Ehli Kubur Be Adam.....	146
2.8. Kulağını Şapırdat Geç.....	146
2.9. Muhtar Seçilen Kişi	147
2.10. Benim Kocam da Senin Karına Çok Çok Eder.....	147
2.11. Kes Bir Niğdeli	147
2.12. Muhannet	147
2.13. Kaymakama Verilen Ziyafet.....	148
2.14. Hastanedeki Kadın	148
ORTAKÖY VE YÖRESİ YEREL AĞIZ SÖZLÜĞÜ	148
SONUÇ	158
KAYNAK ŞAHISLAR.....	160
KAYNAKÇA.....	162

GİRİŞ

ÇALIŞMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1. KONU

Tezin konusu Ortaköy ve yöresinin halk kültürü araştırmasıdır. İlçedeki örf, adet ve gelenekler çeşitli yönleriyle değerlendirilmiştir. Ayrıca tezimizde manzum ve mensur anonim halk edebiyatı ürünlerine de yer verilmiştir.

Günümüze kadar pek çok millete ev sahipliği yapmış olan bir yerleşim yeri olarak zengin bir halk kültürüne sahip bu yöremizi incelemeye değer bulduk. Yöredeki gelenek ve görenekler gelişen teknoloji ve iletişimin bir yansıması olarak değişiklikler göstermiş; bu nedenle eskisi ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra üzerinde farklı çalışmalar yapılmasına rağmen tezimiz kadar geniş kapsamlı bir çalışma ilk olarak yapılmıştır.

2. AMAÇ

Çalışmanın amacı, Ortaköy ve yöresinin hızla yok olmaya yüz tutan halk kültürü ürünlerini yazıya aktararak gelecek nesillere aktarmaktır.

3. KAPSAM VE SINIRLAR

Araştırmamız Ortaköy ilçe merkezi ile merkeze bağlı köy ve kasabalarla sınırlandırılmıştır; ancak ilçeye bağlı bazı köy ve kasabaların birbirine yakın olması gelenek ve göreneklerinin benzerliği bizi birbirinden uzak olan köy ve kasabalara gitmeye sevk etmiştir.

Ortaköy'e bağlı mahalle, belde ve köyler şunlardır:

Mahalleler

1. İstiklal Mahallesi
2. Kızılay Mahallesi
3. Yeni Mahalle
4. Zafer Mahallesi
5. Çankaya Mahallesi
6. Fatih Mahallesi

7. Pilevne Mahallesi
8. Karşı Mahalle
9. Maltepe Mahallesi
10. Mehmet Akif Ersoy Mahallesi

Beldeler

1. Ozancık
2. Deve Damı
3. Balcı
4. Harmandalı
5. Çiftevi
6. Sarıkaraman
7. Bozkır

Köyler

1. Akpınar Köyü
2. Camızlık Köyü
3. Ceceli Köyü
4. Cumali Köyü
5. Çatin Köyü
6. Durhasanlı Köyü
7. Gökler Köyü
8. Hacı İbrahim uşağı köyü
9. Hacı Mahmut uşağı köyü
10. Hıdırlı Köyü
11. Hocabeyli Köyü
12. İshaklı Karapınar Köyü
13. Kümbet Köyü
14. Namlıkışla Köyü
15. Oğuzlar Köyü
16. Pınarbaşı Köyü
17. Pirlı Köyü
18. Reşadiye Köyü
19. Salarialaca Köyü

20. Salarigödeler Köyü
21. Satansarı Köyü
22. Seksenuşağı Köyü
23. Sinandı Gökkaya Köyü
24. Yıldırımlar Köyü

4. YÖNTEM

Çalışmamızda yazılı kaynaklardan da yararlanmak suretiyle halk ürünleri kendi bütünlüğü içinde derlemeye dayalı olarak yapılmış; bir alan araştırmasıdır. Görüşme, anket, kılavuz ve kaynak kişilerden yararlanma yoluyla halk ürünlerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Alan araştırmasında görüşme tekniğinin başarılı bir biçimde uygulanabilmesi için görüşme esnasında sorulacak sorular, önceden hazırlanmıştır. Soruların sıkmayacak nitelikte, uzun ve karmaşık olmamasına dikkat edilmiştir.

Kaynak kişilerin belirlenmesi hususunda yöreyi iyi bilen, kılavuz kişilerden yararlanılmıştır. Kaynak kişilerin seçilmesinde belde halkı tarafından görmüş geçirmiş ve her şeyi bilen olarak ifade edilen kişilerle görüşmeye çaba gösterilmiştir.

Derlemeler esnasında ses kayıt cihazı kullanılmış, dil özelliği açısından birebir olarak yazıya aktarılmıştır. Bunun yanı sıra kaynak kişilerin; isimleri, yaşları, buldukları köyleri, meslek durumları, öğrenimleri de not edilmiştir.

Alan araştırmasının yapıldığı ilçeyle ilgili Aksaray İl Halk Kütüphanesi, Aksaray Valiliği, Ortaköy Kaymakamlığı ve Ortaköy hakkında bilgi veren yazılı kaynaklar ve farklı web sayfalarından yararlanılmıştır.

ORTAKÖY İLÇESİNİN TARİHİ

1. TARİH ÖNCESİNDEN TÜRK TARİHİNE KADAR OLAN DÖNEM

Ortaköy yakınlarında bulunan, Acem Höyüğü kazı faaliyetlerinde elde edilen bulgulara göre; yöre ilk Tunç Çağı'ndan Roma Devri'ne kadar olan birçok kültürü ihtiva etmektedir. Çıkarılan tarihi eserler de bu yöre tarihinin Hitit dönemi öncesi özellikler taşıdığının bir kanıtıdır.

Hitit tarihi incelendiğinde devletin sınırı olarak; Hupuşine (Ereğli), Tuvaniye (Bor Kemerhisar), Nenaşa(Aksaray) ve neresi olduğu bilinmeyen Buruşhanda Luşna ve Zanlara gibi yerleşim yerleri de gösterilmektedir. Adı bilinmeyen yerlerden birinin Ortaköy ve çevresindeki ören yerlerinden biri olma ihtimali çok yüksektir (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 12).

Hititlerden sonra M.Ö. 7. yy'da Frigler'in Ortaköy'e egemen olduğu; Frig soylularının gömüldüğü Tümülüslere sıkça rastlanmasından anlaşılmaktadır. (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 13).

M.Ö. 334 yılında Anadolu'ya giren Makedonya kralı Büyük İskender ve ordusu Ankara, Kırşehir ve Aksaray çevresini ele geçirmiştir. Büyük Asya seferi sonucu İskender'in ölümüyle İç Anadolu'nun Ortaköy'ü de içine alan kesiminde pers soyundan Ariarat tarafından Kapadokya (Kappadokia) krallığı kurulmuştur. Bir ara Roma'nın dostu devletler arasında yer alan Kapadokya Krallığı M.Ö 17. Yy'da Roma topraklarına katılmıştır. Aksaray (Arkelaos) bir ara Kapadokya Krallığı'nın başkentliğini yapmıştır. Aksaray'ın yanı sıra Ortaköy ve çevresinde de Roma dönemine ait küçük büyük yerleşim alanlarına rastlanılmaktadır. Buralarda yapılan tarımsal faaliyetlerde ve kaçak kazılarda mermerden tanrıçalara ve madeni paralara ilçenin İshaklı Karapınar, Sarıkaraman, Namlıkışla köyleri arazilerinde sıkça rastlanmaktadır (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 13).

Hristiyanlık 1. Yy'dan itibaren Kapadokya yöresinde yayılma göstermekle beraber uzun süre Romalı idarecilere bir nevi yasaklanmıştır. İmparator Diocletianus (284-305) döneminde Roma memleketlerindeki Hristiyanlara acımasızca davranılmış, sıkı takipten kurtulmak için Kapadokya bölgesinde gizlenen Hristiyanlar yaşanımlarını ve tapınımlarını yer altı şehirlerindeki dehlizlerinde sürdürmüşlerdir. Kapadokya bölgesinde görülen bu galeryalardan bir tanesi de Ortaköy'ün Çatin ve Ozancık köyleri yakınındaki Ersele'dir (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 13).

Büyük Theodosius'un ölümüyle Roma İmparatorluğu 395 yılında doğu ve batı olmak üzere kesin olarak ikiye ayrılmış, Ortaköy ve Aksaray (Arkelaos) Doğu Roma (Bizans)'nın hâkimiyet sahasında kalmıştır. Bugün Ortaköy çevresinde Bizans dönemine ait buluntulara sıkça rastlanılmaktadır. Bunlar arasında madeni paralara, pişirilmiş toprak kaplara, içme suyu şebekelerine, harçlı mesken kalıntılarına, mezar taşlarına ve çeşitli maden işletmelerine Ortaköy'ün Ozancık (Ersele), Sarıkaraman, Harmandalı, Gökkaya gibi köy ve kasabalarında tesadüf edilmektedir. Ortaköy ve çevresi 17. Yy başlarından itibaren önce Sasani sonra da Arap istilalarına uğramıştır. Bu istila hareketlerine karşı koymak ve korunmak amacıyla güneydeki stratejik noktalar ve derbentler Bizans tarafından özenle korunduğu gibi Ereğli, Niğde, Aksaray ve Ortaköy'e yakın mesafede geçitler tutularak kaleler inşa edilmiştir. Ortaköy'ün Ekecik Dağları'nın batısında yer alan Küçük Sınandı Kalesi'nin bu dönemlere ait olduğu sanılmaktadır (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 14).

2. ANADOLU'NUN TÜRKLEŞMESİ VE ORTAKÖY

1071 Malazgirt Türk zaferiyle Anadolu'ya giren Büyük Selçuklu komutanlarından Melik Ahmet Danişment Gazi, Aksaray ve Ortaköy çevresini de Bizans'tan alarak Türk yurdu haline getirdi (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 16).

Danişmentliler ve Anadolu Selçukluları döneminde Anadolu'ya doğudan akınlar haline gelen Türkmen aşiretleri bir taraftan Anadolu'nun fethini gerçekleştirirken diğer taraftan yerleşik Bizans halkının büyük bölümünü batıya göçe zorlamışlar, onların otlaklarını ele geçirdikleri gibi yerleşim alanlarına veya hemen yanı başlarına da yeni iskân alanları kurmuşlardır. Bu dönemde Ekecik Dağı, çevresine gelen Türkmenler için hem bir otlak, hem de yerleşim alanı olmuştur. Bu dönemdeki yerleşim birimlerinden biri de muhakkak ki, bugünkü Ortaköy'ün eski yerleşim yeri olan Eyübeli'dir (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 16).

Eyübeli'nin Selçukluların ilk dönemlerinde Ekecik Dağı'nın kuzey eteğindeki terk edilmiş Bizans yerleşiminin yanı başına, doğudan gelen Türkmenlerce kurulduğu sanılmaktadır (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 16).

Eyübeli bugün Ortaköy ilçesinin meskun sahası içinde kurulmuştur. Ne şekilde yok olduğu bilinmemekle beraber kıtlık ve kuraklık yüzünden 17. Yy başlarında yok olduğu, yerine bugünkü Ortaköy'ün kurulduğu Başbakanlık arşivleriyle tapu kayıtlarından

anlaşlmıştır. Halen yapılan kazılarda Eyübeli nahiyesine ait seramik kaplara, vazolara ve kandillere bugün Ortaköy’de rastlanmaktadır (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 17).

1231 yılında daha çok İç Anadolu’da etkili olan ve Anadolu Selçuklu Devleti’ni sarsan Baba İlyas Horasan isyanı baş gösterdi. İsyân bastırıldı, Baba İlyas’ın müridlerinden Saru Saltuk, Bulgur Baba ve Tapduk Emre Bor ve Aksaray çevresinde üç-beş yıl gizlendiler. Bunlardan Tapduk Emre Ekecik Dağı’na gelerek buraya yerleşti. Müridler edindi, tekke açtı. Bu müridlerden biri de bugün Ortaköy ilçesi Sarıkaraman kasabası Ziyaret Tepe’de türbesi olan büyük Türk mutasavvıfı Yunus Emre’dir (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 17).

Anadolu Selçukluları doğudan gelen Moğol saldırılarını durduramamış, Moğollar 1255-1256 yıllarında Aksaray ve Eyübelini yağmalamışlardır. Moğol istilası ile Anadolu’daki merkezi otorite boşluğundan birçok beylik doğdu. Aksaray ve Kırşehir çevresi Eratna Devleti egemenliğine girmiştir. Daha sonra Karamanoğlu Beyliğine katılmıştır. Fatih döneminde Aksaray ve Şerefkikoçhisar çevresi Osmanlı ülkesine katılmış ancak iskân siyaseti gereği yöre halkı zengin yoksul ayırmaksızın İstanbul’a sürülmüştür. (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 18).

Kanuni Sultan Süleyman dönemine ait bir il yazıcı defterinin 571-642nci sayfaları arasında kalan kısım Konya eyaletinin Aksaray kazasına ayrılmıştır. Ankara Kuyudi Kadime Arşivi’nde eski 261 yeni 131 numarada kayıtlı 1584 yılına ait III. Murat dönemi Mufassal Defteri’nde Aksaray Livası’na ait nahiye ve köyler alfabetik sırayla verilmiş, Eyübeli’ne bağlı 195 adet köy ve mezra adına yer verilmiştir (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 18).

Sultan IV. Murad’ın doğu seferine katılan Aksaray çevresinde 17. yy başlarında büyük ihtimal bir kıtlık ve kuraklık baş göstermiş, Eyübeli nahiye merkezi ile bazı köyler bu dönemde yok olmuştur. Eyübeli’de meskenler harabeye dönmüş sadece; bir Tatar Şeyhi olan Ortaköy merkezinde iki oğlu ile birlikte sebze halinde mezarları bulunan Şeylillah Türbe ve Zaviyesi Cumhuriyet dönemine kadar ayakta kalabilmiştir (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 18).

17. yy sonlarında Aksaray çevresine yeni göçler olduğu, gelen Türkmenlerin Ekecik yaylarında hayvanlarını otlattığı, bazılarının yeni yerleşim merkezleri kurduğu, bunlardan üçer beşer hanenin de mevcut yerleşim merkezlerinde gönüllü iskân olduğu ve yok olan Eyübeli nahiyesi üzerine Ortaköy’ün bu yüzyıl içersinde kurulduğu tahmin edilmektedir (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 19).

18.yy başlarından itibaren göçebe ve yerleşik hayat tarzı sürdüren bazı Türkmen aşiretleri: Suüstü, Ekecik, Hacı Ahmetli, Şerefli, Salari ve Kurutlu aşiretleri olup; bugün Ortaköy ve köylerinde daha çok, Hacı Ahmetli ve Salari aşiretleri kökenine mensip Türkmen aileler yaşamaktadır (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 19).

1836 yılında Osmanlı İdari yapısında yeni bir düzenleme yapılmış, bu yılda uygulanan iller örgütü içinde kurulan Konya Valiliğine Aksaray, mutasarrıflık merkezi olarak dâhil edilmiştir. Ortaköy ve çevresi eskiden olduğu gibi yine Aksaray'a bağlı bırakılmıştır (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 19).

19.yy'ın ikinci yarısında yayınlanan Konya Salnamelerinde Aksaray ve çevresine de genişçe yer verilmiştir. Aksaray ve çevresinin kısaca tasviri yapıldıktan sonra ekonomik etkinliklerine değinilmiş, ticaret ve hayvancılığın yanı sıra ekimi yapılan tarım ürünleri verildiği gibi bağcılık ve öteki meyvecilik üzerinde durulmuştur (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 20).

20.yy'a girerken Osmanlı başkenti İstanbul'da padişah Sultan II. Abdülhamit'in oturduğu Yıldız Sarayı'nda Ortaköy doğumlu bir Osmanlı paşası bulunmaktadır. Çocuk yaşta Ortaköy'den İstanbul'a giden H. Ali Paşa, kıvrak zekâsı sayesinde Enderun Mektebine girer. Burada iken II. Abdülhamit'in ilgisini çekmiş ve sarayda alıkonulmuştur. Hızla yükselen H. Ali Paşa, Başmabeyinciliğ'e kadar yükselmiş, Aksaray ve doğum yeri Ortaköy'e unutulmaz hizmetlerde bulunmuştur (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 20).

3. CUMHURİYET DÖNEMİNDE ORTAKÖY

Aksaray, Ortaköy ve çevre halkı Çanakkale ve Kurtuluş savaşlarına katılmıştır. Pek çok şehit vermiştir. Kurtuluş savaşında Konya verdiği şehit sayısıyla Türkiye'de birinciliği almıştır. Aksaray ile hareket eden Ortaköy ve çevre halkı Kurtuluş Savaşına asker yardımının yanı sıra mal, para, zahire v.s. yardımında bulunmuştur. T.B.M.M Başkanı Başkomutan M. Kemal Paşa, Müteşebbis Vehbi(Çorakçı) Bey ile Tahir(Arıbaş) Beyler'e ve Aksaray halkına teşekkür ve takdirlerini belirten belgeler göndermiştir. Daha sonra yayınlanan Atatürk İlke ve İnkılapları'nın canı gönülden destekleyicisi olmuşlardır (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 22).

1928 yılında Ortaköy ve köylerinin baskılı istekleri üzerine bucak olmuştur. Bu sayede Aksaray'da görüşülmesi gereken zorunlu bir takım iş ve hizmetler artık Ortaköy'de görülür olmuştur (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 22).

1946 yılında kurulan Pazar Ortaköy'ün sosyal, ekonomik ve çevresel gelişimine olumlu katkı sağlamıştır. Tahmini yüz ev ve altı yüz kişiden oluşan Ortaköy kısa sürede büyüyerek on yılın sonunda iki yüz elli hane ve bin yedi yüz nüfusa ulaştı (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 22).

Ortaköy halkının başarılı çalışmalarının ardından 7033 sayılı bir kanunla 19 Haziran 1957 yılında Niğde ili Aksaray ilçesine bağlı Ortaköy Bucak Merkezi olmuştur. 1957'den sonra çeşitli kamu kurum ve kuruluşları açıldı. Belediye Teşkilatı kuruldu. Eskilere ilaveten yeni caddeler, alanlar, Pazar yerleri ve yollar açıldı.

1960'lı yıllarda Ortaköy yurt dışına çok sayıda işçi göndermiş; işçilerin gönderdiği dövizler sayesinde refah seviyesini artırmıştır (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 23).

1980'li yılına gelindiğinde ise ilçe nüfusu 15000'e yaklaştığı gibi modern binaları, kiremitli lüks villa tipi evleri, beton asfalt kaplı caddeleri çarpık bir imar projesi ötesinde hiçbir kusuru bulunmayan, yoğun trafik akışı içinde yeşil bir ilçe merkezi meydana getirilmişti (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 23).

4. ORTAKÖY İLÇESİ COĞRAFYASI

Ortaköy ilçesi, İç Anadolu Bölgesi Orta Kızılırmak kesiminde 38-39 derece kuzey paralelleriyle 34-35 derece doğu meridyenleri arasında yer alır. İlçe Aksaray iline 55 km uzaklıkta bulunup doğusunda; Nevşehir iline bağlı Gülşehir; batısında Aksaray iline bağlı Ağaçören İlçesi, güneyinde Aksaray ili ve kuzeyinde; Kırşehir ili ile sınırları çevrilidir. Yüz ölçümü 750.000 kilometre kare olup deniden yüksekliği 1140 m' dir (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 25).

İlçenin kuzeydoğusundaki Bozdağlar, güneybatı, kuzeybatı istikametinde uzanır. Bu dağlardan sonra arzi kuzeye doğru düzleşerek eğim azalır. Reşadiye, Satansarı Köyleri yer alır. Bu yerleşim birimlerinin arazileri Orta Kızılırmak Havzası'na girdiği için eğim az, toprak verimlidir (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 25).

Ortaköy'ün kuzeyinde Harun Dağları (1506 m) ve onun üzerindeki Korkale (1487 m), Dede Tepe (1506 m), Küçük Tepe (1271 m) yer alır. İlçenin kuzeydoğusu ve kuzeyinde yer alan Sarıkaraman, Bozkır, Salarılaca, Çiftevi, Devedamı, Harmandalı Kasabaları da eğimi az olan yerleşim birimleridir. Bu bölgede geniş düzlükler ve ovalar yer alır (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 25).

İlçenin batısında Göbek Dağı (1537 m) ve ona bağlı tepeler yer alır. Bu, engebeli arazi üzerinde Akpınar, Namlıkışla, Hocabeyli Köyleri yer alır. Burada yükselti doğu ve

kuzeyine göre daha fazla olup Çal Dağı, Ekecik Dağ'larının uzantıları olan dağ ve tepeler de yer alır. Arazinin bir bölümü hafif engebeldir. Bu yörede Çırçıl Deresi, Camuzluk Özü, Özdere gibi küçük akarsuların beslediği Peçenek Özü vadi içersinde batıya doğru devam ederek kapalı bir havza olan Tuz Gölü'ne dökülür. Dağların doğusunda yer alan dere ve özler Hacılar Suyu ile Ahmet Köyü Özü birleşerek Ortaköy Özü deresini oluştururlar (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 26).

İlçenin batısında ve güney batısındaki bu hafif engebeli platoluk arazi üzerinde çeşitli yerleşim alanları: Hacı Mahmut Uşağı, Hacı İbrahim Uşağı, Yukarı Kabakulak, Fakıcık (Hıdırlı), İshaklı Karapınar, Çelteç, Camuzluk, Fakıcık Yaylası, Gökkaya köyleri yer alır (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 26).

İlçenin güneyinde güney-doğu, kuzey- batı doğrultusunda uzanan Ekecik Dağı (2137 m), Pınarlık Dağı (1590 m), Kartalkaya(1696 m), Sinandı (1652 m), Mermerlik (1481 m), Erikli (1492 m), Armutlu (1447 m), Koçkoyağı , Sivridağ gibi dağ ve tepeler yer alır. Bölgenin en dağlık ve engebeli kısmı burasıdır. Dağlar ve tepeler arasında bulunan küçük dereler derin vadiler oluşturarak akarlar. Kocaöz Deresinin aktığı vadinin doğu yamaçlarında Çatin, batı yamacındaki tepelik üzerine de Cumali Köyleri kurulmuştur (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 26).

Ortaköy ilçesinde tipik Orta Anadolu iklimi hüküm sürer. Kışları uzun, soğuk ve kar yağışlı, yazlar sıcak ve kurak geçer (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 28).

Balcı meteoroloji verilerine göre en fazla yağış ilkbahar mevsiminde, en az yağış yaz mevsimine rastlar (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 28).

Meteoroloji istasyon ölçümlerinde elde edilen ortalamalarına göre en soğuk ay ocak ayı olup ısı 8C'dir. En sıcak ay temmuz ayı ısı ortalaması 22C'dir. Yıllık ortalama sıcaklık 12C'dir (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 28).

İlçede yıllık yağışların en fazla düştüğü ay İlkbahar mevsimidir. Ortalama bir yılda düşen yağış miktarı 356,7 mm' dir. En fazla yağmur nisan, mayıs aylarında 54 mm ' dir. Bahar mevsiminde konvektif yağışlar sıkça görülür. Halk arasında Kırkikindi yağmurları olarak bilinir. En az yağmur temmuz ve ağustos aylarında olup 4,3 mm' dir (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 28).

İlçede kara iklimin karakteristik bitki topluluğu olan stepler geniş yer kaplar. Akarsu boylarında söğüt ve kavak ağaçları yağışın biraz fazla düştüğü yüksek kesimlerde meşe ve çalılıklardan oluşan bozuk orman koruluklarına rastlanılır (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 28).

İlçedeki arazide genel olarak kumlu killi, kum taşı, kireç taşları, dış püskürük taşlar, metamorfik taşlar, granit mermer, kalker gibi taş ve toprak türleri yer alır (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 28).

5. ORTAKÖY İLÇESİNİN GEÇİM KAYNAKLAR

Geçim kaynakları olarak endüstriyi ele alırsak; endüstri fazla gelişmemiştir. Şu anda bir yem fabrikası, un fabrikası ve süt ürünleri işletme endüstrisi yer alır. Bunların dışında kayda değer endüstri kuruluşu yoktur (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 30).

İlçede bozkır alanlar geniş yer kapladığı için hayvancılığa elverişlidir. Hayvancılığın kollarından küçük ve büyük baş hayvancılık yapılmaktadır. Her ne kadar modern anlamda mandıracılık, ahır hayvancılığı yapılmıyorsa da son yıllarda ilçeye getirilen ithal inekler ve kültür melezleri elde edilen verimi artırmıştır. İlçede büyük baş hayvanlar genellikle süt ve süt ürünleri elde etmek için yetiştirilmektedir. Küçükbaş hayvancılıkta özellikle koyun üretimi birinci sırayı almakta, bunun yanında az miktarda da olsa kıl keçisi ve tiftik keçisi üretimi yapılmaktadır (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 30).

Sarıkaraman, Bozkır, Salarılaca, Çiftevi, Devedamı, Harmandalı köy ve kasabalarında başta tahıl ürünlerinin yanında sulu tarımda yapılmakta, özellikle endüstri bitkilerinden şeker pancarı ve fasulye yetiştirilmektedir (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 30).

Ortaköy'ün kuzey batısındaki tarım arazilerinde tahıl üretimi, meyvecilik(elma) üretimi bunun yanında yapılmaktadır.

İlçenin batısında arazi engebeli olduğu için tarıma elverişli arazi sınırlıdır., bu yüzden birinci dereceden ekonomik faaliyet olarak hayvancılık yapılır.Tarım yapılabilecek arazilerde buğday, arpa, nohut gibi tarım ürünleri yetiştirilir (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 30).

İlçenin doğu ve güneydoğusunda meyvecilik, üzüm bağları oldukça gelişmiştir özellikle, elma, badem, üzüm üretimi Balcı kasabasında, Ozancık ve Çatin Köylerinde önemli yer tutar. Ayrıca buralarda sebze tarımı, patates üretimi bunu yanında baklagillerden fasulye, nohut ve hububat tarımı yapılmaktadır (Aksaray Kültür Envanteri 2010: 30).

6. ORTAKÖY İLÇESİNİN NÜFUSU

İlçenin nüfusu 22 Ekim 2000 tarihli genel nüfus sayımına göre, merkez 26.961 belde ve köyler toplamı 31.912 olmak üzere ilçe nüfusu toplam 58.873'dür. Bu durumda nüfusun %47'si ilçe merkezinde , %53'ü de köy ve kasabalarda yaşamaktadır. Toplam nüfusun yaklaşık %50.5' ini kadınlar %49.50'sini erkekler oluşturmaktadır. Kadın nüfusu erkek nüfusuna göre fazladır. 15-24 yaş arası nüfusun %25 düzeyinde olduğu ve diğer dilimlerdeki nüfusa göre daha yoğunluk kazandığı, yaşlı nüfusun ise genç nüfusa göre azınlıkta olduğu görülmekte ve yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranı yaklaşık %10 civarında olduğu gözlenmektedir (<http://ortakoy.gov.tr/icerik.asp?id=79&sayfa=sayfalar> Erişim Tarihi 28.02.2013).

Türkiye İstatistik Kurumunun verilerine göre, Ortaköy merkez beldelerinin toplamından elde edilen bazı yılların belde ve merkez nüfusu şu şekildedir:

YILLAR	TOPLAM	BELDE	MERKEZ
1990	48.675	19.612	29.063
2000	58.873	26.961	31.912
2007	40.477	18.628	21.849
2008	39.699	18.506	21.193
2009	38.463	18.763	19.700
2010	37.595	18.680	18.915
2011	36.478	17.888	18.590

7. ORTAKÖY İLÇESİNİN ULAŞIMI

İlçemiz ilimize 53 km uzaklıkta olup merkezden bütün köy ve beldelere ulaşım yapılabilmektedir. Belde ve köylerin merkeze olan uzaklığı 35 km arasında değişmektedir. İlçe; Ağaçören İlçesine 28 km, Sarıyahşi İlçesine 56 km, Gülağaç İlçesine 106 km, Güzelyurt İlçesine 95 km, Eskil İlçesine 130 km uzaklıktadır. İlçe ile belde ve köyler arasındaki yollar asfalttır (<http://www.ortakoy68.bel.tr/ortakoy.aspx#ulasim>, Erişim Tarihi 28.02.2013).

8. ORTAKÖY İLÇESİNDEKİ BAZI KÖY VE KASABA İSİMLERİNİN KAYNAKLARI

Balcı: Daha önceleri buraya Kurt (Kürt) Mahmutlu denilirmiş. Şimdiki Balcı Barajının bulunduğu yerde bir köy bulunurmuş. Kurt Mahmutlu' dan buraya bir adam bal getirir satarmış. Halkta onun köyüne Balcı demiş (Peker 1999: 9).

Bozkır: Anadolu'nun başka bir bölgesinden buraya Hacı Mehmet, Kara Osman, Mevlit Aciz Ağa gelmişler. Bunlara Bozaklar denilirmiş. Zamanla Bozkır denilmeye başlanmış (www. Ortakoy68.bel.tr/genel index.asp, Erişim Tarihi 28.02.2013).

Ceceli: Bu isim hakkında iki rivayet vardır. Birinci rivayet; Kırşehir'de mekân tutmuş olan Caca Bey'e birkaç aile buraya yerleşmiş, kendilerine Cacalı ve zamanla Ceceli denilmiştir. İkinci rivayet ise; Türkistan'dan Ceceli adlı bir boyun yerleşmesidir (Konyalı 1970:3, 3340).

Çatin: Köyün şimdi bulunduğu yerde daha önce Ermeniler varmış. Doğudan Karboğaz Mehmet Ağa adında biri kavmi ile buraya gelmiş. Köyün halkı kayaların arasında ine benzer yerde yaşarmış. Karaboğaz Mehmet Ağa kendisine iki katlı bir ev yaptırmış, üzerini de çatı ile kapatmış. Köy halkı buraya 'Çatılı İn' demeye başlamışlar. Zamanla bu köy bu adla anılır olmuş. Bir başka söylentiye göre köyün iki yanından dere geçmektedir. Bu yüzden buraya 'Çatılı' denilmiştir. Bu da zamanla Çatin olmuştur (Peker 1999: 10)

Çiftevi: Önceleri Muratlı Höyüğü yanında bir köy varmış. Buraya Murat Uşağı denilirmiş. İki kardeş köy halkı ile kavga etmiş. Bu yüzden buradan ayrılmak zorunda kalmışlar. Köyün şimdi bulunduğu yeri mesken tutmuşlar. Köyün nüfusu zamanla artmış; halk da bu köye Çiftevi demeye başlamış (Peker 1999: 10, 11)

Devedamı: Köyün bulunduğu bugünkü yerde eskiden oldukça fazla deve bulunurmuş. Devedamı adını alışı bu yüzden (Peker 1999: 11)

Durhasanlı: Bu isim hakkında üç rivayet vardır. Birincisi: Aksaray'daki Hasan Dağının ismi Arap kaynaklarında Turı Hasan'dır. Bu isimde Danişmentliler zamanında şehit düşüp burada yatan Hasan Bey' den gelir. Bu beye mensup olanlar 'Hasan Dağlı' anlamında 'Tur Hasanlı' denilmiştir. Zamanla Durhasan olarak anılmaya başlanmış. İkinci rivayet: Hasn Bey'e mensup ailelerden bir kadın şimdiki köyün bulunduğu yere gelince; oğlu Hasan'a 'Dur Hasan burada konaklayalım.' demiş. Bu söz zamanla köye isim olmuş.

Üçüncü rivayet: Hasan Bey Danişment gazi'nin amcasıdır. Hasan Bey'in üç çocuğundan birinin adı da 'Turasan'dır. (Peker 1999: 11)

Hacı Mahmut Uşağı, Hacı İbrahim Uşağı, Seksen Uşağı: Vaktiyle buraya her bahar ayında Toroslardan üç kardeş kalabalık olarak gelir yayla hayatını geçirirlermiş. Bu uzun müddet devam etmiş. Zamanla yerleşik hayata geçmişler. Kendilerine bugünkü yerleşim yerlerini seçmişler. Başlarındaki büyüklerinden dolayı bu isimleri köylerine vermişlerdir (Peker 1999: 10).

Namlıkışla: vaktiyle köyde Evliyagillerin kızı kaçırılır. Bu köyde kan davası başlar. İki taftan da çok sayıda insan öldürülür, çok kan dökülür. Bu yüzden buraya Kanlıkışla denilir. Son zamanlarda ismi devlet tarafından 'Namlıkışla' olarak değiştirilir (Peker 1999: 12).

Pirli: Yaşlı bir kişi(pir) buradan geçerken dinlenmeye kalmış. Burası hoşuna gitmiş, mesken tutmuş. Diğer köylerden de zamanla buraya yerleşenler de olmuş. Halk da buraya Pirli demiş (Peker 1999: 12).

Reşadiye: Köy 1293 muhaciri olarak Erzurum ve Kars'tan gelenler Sultan Reşat zamanında buraya yerleştirilmişlerdir. Padişahın adından dolayı buraya Reşadiye denilmiştir. (Peker 1999: 11)

Saları Alaca: Köy halkı Nevşehir'in Sallar Köy'ünden gelmiştir. Köyün toprağı ala renkte olduğu için buraya 'Sallaralaca' zamanla da 'Salarialaca ' denilmiştir (Peker 1999: 12).

Salariğödel: Buraya sarı benizli (veya sarı elbiseli) şişman, kısa boylu halk tabiriyle 'gödek' biri gelir, yerleşir. Köyün nüfusu zamanla artar. Halk da buraya 'Salariğödel' der (www. Ortakoy68.bel.tr/genel index.asp, Erişim Tarihi 28.02.2013).

Sarıkaraman: Konya'nın Karaman kazasından buraya bir sülale gelir. Halk bu yüzden buraya 'Sarıkaraman' der. Köyün eski adı 'Sarıköy'dür (Konyalı 1970: 3,3340).

Aflak: Eski ismi Eflak, ikinci ismi Aflak, şu andaki ismi de Akpınar Köyü'dür. 1402 Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezid Timur'a yenilince Osmanlı ordusu dağılır. Dağılan Osmanlı ordusundan Romanya Eflak Beyliğinden 5 kardeş şimdiki Akpınar Köyü'nü yaylak yapmışlar, Ahmet Fakılı Mevkiine de yerleşmişlerdir. Kardeşleri 2si Kırşehirine göç etmiş, kalan 3 kardeş de köyün bugünkü yerine taşınmışlardır. (http://www.aflak.net/Sayfa_Modul.asp?nedir=sayfa&id=1.;Erişim Tarihi 28.02.2013).

Harmandalı: Harabendeli adı İlhanlı hükümdarına mensup bir soyadıdır. Bu soyun buraya yerleşmesi ile Harabendeli adı zamanla Harmandalı olmuştur (www. Ortakoy68.bel.tr/genel index.asp, Erişim Tarihi 28.02.2013).

Cumali Köyü: Kara Keçili Yörüklerinden Hacı Fakı Oğulları Cuma ve Ali'den isimlerini alırlar (www. Ortakoy68.bel.tr/genel index.asp, Erişim Tarihi 28.02.2013).

9. ORTAKÖY İLÇESİNİN ZİYARET YERLERİ

Yunus Emre Türbesi: Reşadiye köyünün batısında bulunan bir tepe üzerindedir. Çevre köylerden ziyarete gelirler. Ziyaret anında kurban kesilir, namaz kılınır, dua edilir. Bugün eski türbe yıkılmış, yerine yenisi yapılmıştır. Halk eskiden bu türbenin yanındaki ağaca arka arka girerek ziyaretini yapar ve para atardı. Son yıllarda Kırşehir ve Aksaray Valilikleri ortak Yunus Emre'yi anma törenleri yapmaktadır (www. Ortakoy68.bel.tr/genel index.asp, Erişim Tarihi 28.02.2013).

Kartuluk Dağı Tepesi: Namlıklışla Köyü'ndedir. Dağın tepesinde 'Dede' adı verilen bir yer vardır. Çocuğunun yaşamsını, malının kalmasını isteyen kimseler oraya gider üç Fatıha okur, dilek diler, bir şeyler bırakır. Ziyaretini tamamlar (www. Ortakoy68.bel.tr/genel index.asp, Erişim Tarihi 28.02.2013).

Sinandı Kalesi: Sinandığökkaya Köyünün kuzeyinde kurulmuş olup bugün birkaç yerde duvar kalıntısı kalmıştır (Peker, 1999, 8).

BİRİNCİ BÖLÜM

ORTAKÖY HALK KÜLTÜRÜ

GEÇİŞ DÖNEMLERİ

Bilindiği gibi insan yaşamının başlıca üç önemli “geçiş dönemi” vardır. Doğum, evlenme ve ölüm. Her birisinin kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrıldığı bu önemli üç aşamanın çevresinde birçok inanç, adet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu “geçiş” leri bağlı buldukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedirler. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu “geçiş” dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. Çünkü yaygın olan inanca göre, insan bu tür dönemler sırasında güçsüz ve zararlı etkilere karşı açıktır (Örnek 1995: 131).

Böylece geçiş dönemlerinde kümelenen adetler, gelenek, görenek ve törenlerle bunların içerisinde yer alan işlemler ve uygulamalar bir ülkenin ya da belirli bir yörenin geleneksel kültürünün ana bölümlerinden birini oluştururlar. Geleneksel halk yaşamının başarılı bir bireşimine varmak için birçok başka şeyin yanı sıra üç önemli geçiş döneminin de sistemli bir şekilde araştırılması gerekmektedir (Örnek 1995: 131).

İnsanlığın bu dönemlerle ilgili düşünce, tasarım, tutum, davranış, işlem ve uygulamaları belirli bir ülkenin, bir halkın ya da etnik grubun coğrafyasından ve kültüründen gelen kimi yerel ayrımların, özelliklerin dışında ana çizgileriyle evrensel bir nitelik taşımaktadır (Örnek 1995: 131).

Bu bölümde Ortaköy ve beldelerinde geçiş dönemlerinde karşılaşılan gelenek ve görenekler üzerinde durulacaktır.

1. DOĞUM

Geçiş dönemlerinin ilk aşaması doğumdur. Doğum her toplumda bir başlangıç olarak kabul edilir. Soyun devamı, toplumun sürekliliği, ailenin ayakta kalabilmesi için gerekli bir hadisedir.

Bu üç önemli “geçiş” ten ilki olan doğum, hemen her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Dünyaya gelen her çocuk, sadece anne ve babasını değil, aynı zamanda akrabaları, komşuları, soyu ve sopyu da sevindirmiştir. Çünkü her doğum ailenin,

akrabaların, soyun ve sopun sayısını artırmaktadır, sayı artışıysa gücün, dayanışmanın artması demektir (Örnek 1995: 131).

Her aile neslinin devamını, adının geleceğe taşınmasını ister. Tek çare doğum, yani çocuk sahibi olmaktır. Geçiş dönemlerinin ilk aşaması olan doğum, bu sebeple pratiklerin, adet ve inanmaların, büyük işlemlerin en kesif olduğu bir geçiştir (Altun 2008: 107).

Türk hayatında aile, toplumun en küçük fakat en sağlam çekirdeğini oluşturmuştur. Özellikle ata ruhlarına ait inançlardan dolayı “baba ocağı” deyimi ile kutsallaştırılan bu sosyal kurumun varlığı ve sürekliliği doğumla sağlanıyordu (Araz 1995: 90).

1.1. Doğum Öncesi

Doğum öncesi dönem, gebe kaldıktan ve doğum olayının başlamasının arasındaki dönemi kapsar. Bu dönemde gebe kalabilmek ve gebeliği koruyabilmek için pek çok yöntem uygulanır. Sağlıklı bir doğum gerçekleştirmek için gebe annenin kaçınımları ve bebeğin sağlığı için yörede yapılan pek çok uygulama vardır. Bunun yanı sıra gebelikten korunma, cinsiyet belirleme gibi uygulamalar da doğum öncesi yapılmaktadır.

1.1.1.Kısırlığı Giderme Yöntemleri

Gelin gittiği yerde saygınlık kazanması, erkeğin gözüne girmesi, analık zevkini tatması ve soyun devamı için kadının doğurması gerekir. Kısır kadın özellikle geleneksel kesimde horlanır, ezilir ve aşağılanır. Bu nedenle kadın, gebe kalmak, çocuk doğurabilmek için bir takım çarelere ve yollara başvurur (Örnek 1995: 132).

Çocuğu olmayan kadınlar günümüzde doktora gitmektedir. İlk önce tıbbi yöntemlere başvurulur (KŞ1, KŞ3). Yöre insanı ise hastanelere gidemedikleri eski dönemlerde çareyi diplomasız ebelerde aramışlardır (KŞ1, KŞ3). Bu çarelerden ilki bel çektirme yöntemidir. Bu yöntemle kesinlikle hamile kalınacağına inanılmaktadır. Eğer gebelik gerçekleşmezse kadında iltihabın olduğuna kara verilir ve taze mısır püskülü kaynatılarak, soğuduktan sonra içilir (KŞ1, KŞ4, KŞ5) Bunların dışında bal kabağının içi oyulur; katran ve tavuk pisliği konulur. Bu balkabaklı karışım sıcak bir suyun içine konur ve kadın bu buğuya oturtulur (KŞ1, KŞ4, KŞ5). Diplomasız ebelerin bir başka kısırlığı giderme yöntemleri ise ot buğusudur. İçinde hangi otların bulunduğu söylenmeyen bu karışım, kaynatılır. Kadın yarı açık biçimde kazana oturtulur; üzeri çarşafıla örtülerek buğunun tüm vücuda yayılması sağlanır (KŞ1, KŞ2, KŞ4, KŞ12).

Halk hekimliği içeren bu tariflerden yola çıkararak ocuk sahibi olunamadıysa dini yöntemlere başvurulmaktadır. Hocalara veya tekkelere adaklar adanır (Kş1, Kş4, Kş16). Hocalara muska ( kulak) yazdırılır (Kş1, Kş2).

ocuk olması için dua edilir; adaklar adanır. “Bir ocuğum olsun yedi sene elden giydirecem.”, “Bir ocuğum olsun yedi sene oruç tutacam.” gibi yeminler de verilir (Kş6, Kş7, Kş11).

1.1.2. Gebelikten Korunma

Hamilelikten korunmak zor meseledir. Önceleri ocuklar, üç yaşına kadar anne sütü ile beslenirmiş. Bu nedenle sütün koruduğuna inanılmış (Kş2). Bazı zamanlarda köye sağlık ekibi gelirse eğer, kadınlar spral taktırlarmış (Kş1).

Gebeliğe son verebilmek içinde çok çeşitli yöntemler denenir. Kına tozu suyla karıştırılıp içilir. Bunu halen yapanlar bulunmaktadır. (Kş2, Kş10, Kş16). Bir avuç dolusu limon tuzunu yutup üzerine su içilir. (Kş2, Kş9, Kş10, Kş16). Horoz tüyünün sert kısmını rahme ittirme yoluyla da gebeliğe son verilir (Kş1, Kş2, Kş3, Kş4, Kş9, Kş16). Bu tür yöntemlerden korkan kadınlar da yüksek bir yere çıkıp aşağı atlar ya da kaldırabileceği ağırlıktan fazlasını yüklenir (Kş6). Bir kişinin kaldırmakta zorlandığı el değirmenlerinin taşı hamile kadının karnına konulur. Gebe kadın 4-5 kadar aspirini kola ile içerse gebeliğini sonlandırabilir (Kş2). Çekirge yağını rahme sürme yoluyla da gebeliğe son verilebilir (Kş24).

şimdiler de gebelikten korunmak için ilkel yöntemlerin dışında tıbbi yöntemlere başvurulmaktadır. Sağlık ocaklarından doğum kontrol ilaçları alınmakta, kadınlar spral taktırmaktadırlar (Kş3, Kş6, Kş12).

1.1.3. Aşerme

Kadın halk deyimiyle aşerme aşamasına gelince, bazı şeyleri yapmaktan, özellikle belirli nesnelere ve yiyecekleri yemekten kaçınır ya da tersine belirli şeyleri yemeye zen gösterir (rnek 1995: 134).

Aşeren kadın acı, ekşi ve baharatlı şeyleri yemekten kaçınır ya da yakınları tarafından kaçınmaya zorlanır. Bu tutum çok yaygındır ve “ye ekşiye, doğur Ayşe’yi” tekerlemesinde de anlatımını bulmaktadır. Buna karşılık tatlı yiyecek ve ieceklerse oğlan

çocuğunun ön belirtisi olarak yorumlanmaktadır. Bu durum da “ye tatlıyı, doğur atlıyı” tekerlemesiyle açıklanmaktadır. Öte yandan yaygın olan bir inanç da tatlı, ekşi ayrımı gözetmeksizin aşeren kadının canının çektiğini yemesidir (Örnek 1995: 134).

Hamileliğin en önemli dönemi diyebileceğimiz aşerme döneminde, gebe kadının canının ne zaman ne isteyeceği belli olmaz. Bu nedenle aile fertleri, kadının canı ne isterse yapmaya hazırdır. Aslında bu bir inanıştan kaynaklanır. Canının istediğini yiyemeyen gebe kadının, doğurduğu çocuğun bir uzlunun eksik olacağına inanılır (KŞ1, KŞ2, KŞ3, KŞ4, KŞ5, KŞ6, KŞ7, KŞ9, KŞ10, KŞ11, KŞ12).

Aşerme döneminde bazı aileler gebe kadına zorla tatlı ya da ekşi yedirirler. Ye tatlıyı çıkar Hakkı’yı, ye ekşiyi çıkar Ayşe’yi sözünde hareketle gebelere tatlı veya ekşi yiyecekler yedirilir (KŞ35).

1.1.4. Gebe Kadının Kaçınımları

Hamilelik döneminde bir başka uygulama da gebe kadının kaçınımlarıdır. Gebe kadın, ne yaparsa çocuğun ilerde o davranışı yapacağına inanılır. Gebe kadın hamilelik boyunca hangi duygular içersinde olursa, çocuğun da aynı duygulara sahip olacağı düşüncesiyle gebe kadına rahat bir hamilelik dönemi yaşatılır(Kadın kaynakların hepsi)

Gebeliğin devam edeceği durumlarda kadına ağır işler yaptırılmaz. Ağır yükler kaldırılmaz, tarlada ve ahırda çalıştırılmaz. Hayvanın kadını tepeceği düşünülerek özellikle ahırda gebe kadınlara iş gösterilmez. Gebe kadının çocuğu baktığı nesneye benzeyeceği düşüncesi ile türü ne olursa olsun hayvanlara baktırılmaz (KŞ1, KŞ2, KŞ3, KŞ4, KŞ6, KŞ10, KŞ11, KŞ12). Tarlada çokça rastlanılan kaplumbağalar görülünce, kadının yönünü öte dönmesi istenir (KŞ2).

Yörede, gebe kadınların kendileri eğer güzelse aynaya bakmaları, eğer güzel değilse güzel bir insana bakmaları tavsiye edilir. Kaynanası ile pek geçinemeyen bir gelin varsa aşerme döneminde onun yüzüne bakmamaları söylenir. Ayrıca gebe kadın gebelik boyunca kime iliği ipliği kuruyana kadar sinirlenirse çocuğun o kişiye çekeceğine inanılır. Bu yüzden gebe kadın daha mülayim olmaya çalışır (KŞ17).

Gebe kadın ilerde çocuğunun harama el uzatmaması için gebelik süresince harama el uzatmaz (KŞ 11).

Gebe kadının yediğine içtiğine çok dikkat edilir. Mevsimine göre bol bol pekmez veya elma yedirilir; çocuk kırmızı yanaklı olsun diye. Gebe kadına ev yapımı yoğurt, süt, peynir yedirilir; çocuk iri ve kemikli olsun diye. Gebe kadına çocuk akıllı olsun diye ceviz ve kara üzüm yedirilir (KŞ 35).

Bunların dışında, gebe kadının eşiyle cinsel münasebetleri evin ileri gelen kadınları tarafından; düşüğe mahal vermemek amacıyla gebeliğin ilk aylarında engellenmeye çalışılır (KŞ2, KŞ5, KŞ23).

1.1.5. Çocuğun Cinsiyetini Belirleme

Gebelik sırasında önemli bir noktada çocuğun cinsiyeti konusudur. Anne ve babanın erkek ya da kız çocuğu istemesinin dışında, belki onlardan da çok, kişinin bağlı bulunduğu ailenin, grubun, cemaatin ya da toplumun isteği ağırlığını duyurmaktadır (Örnek 1995: 136).

Hamilelik döneminde çocuğun cinsiyeti de merak konusudur. Cinsiyeti belirlemek için kadının göbek şekline bakılır. Kadının göbeği öne doğru salçalık fireg (domates) gibi sivri, böğürleri boşsa ve kalça kısmı büyüyüp kadın güzelleştirse; bebek kızdır. Kadının göbeği yuvarlak, her yana dağılgın ise böğürleri doluysa, kadın da çirkinleştiyse, bebek erkektir (KŞ1, KŞ4, KŞ5, KŞ7, KŞ11). Cinsiyet belirleme de bir başka inanış da şöyledir: Kız çocuğu kadının karnında kasık bölümüne yakın yatar ve o bölge serttir. Erkek çocuğu ise kadının mide kısmına yakın yerde yatar ve sertlik o bölgededir (KŞ2, KŞ3, KŞ5, KŞ6). Gebe kadın sık sık idrara çıkıyorsa kız çocuğu olduğuna inanılır (KŞ10, KŞ12).

Cinsiyet belirlemenin dışında, gebe kadının hep kızı oluyor ve erkek olmasını istiyorsa kızlara Döne, Dursun, Durdu, Dursun, Yeter gibi isimler verilir (KŞ5, KŞ7, KŞ11, KŞ12). Cinsiyetle ilgili bir başka uygulama ise; hep erkek çocuğu olan ailenin erkek çocuklarından birinin eşyasının çalınmasıdır. Eşyayı çalan aile, oğlu olduktan sonra kimse görmeden aldığı eşyayı, aldığı eve bırakır (KŞ35). Her doğumunda oğlan çocuğu doğuran kadınlar oturdukları yerden kalkınca, kalkan kadına hissettirilmeden oturduğu yerde uvallanılır (KŞ 24).

1.1. Doğum Sırası

Gebe kadının doğum sırasındaki güçlüklerini gidermek, onların kolay doğum yapmasını sağlamak için birçok inanma ve pratik vardır (Örnek 1995:139).

1.2.1. Doğum Hazırlıkları / Doğum

Doğum zamanı şimdilerde doktorun verdiği bir tarihle bilinmektedir(Kadın kaynakların hepsi). Önceleri doğumun yaklaştığı, gebe kadının midesiyle göğsü arasındaki mesafenin artmasıyla anlaşılırmış. Bu tespitten sonra iki hafta ötesi gibi bir tarihte doğum gerçekleştirmiş (KŞ1, KŞ3, KŞ4, KŞ5, KŞ7, KŞ11, KŞ12).

Gebe kadının doğumu yaklaşırken eğer cinsiyeti biliniyorsa, eşyalar hazırlanmaya başlanır. Kız çocuk için pembe, erkek çocuk için mavi kıyafetler hazırlanır. Eşya hazırlama da kız ve erkek tarafı ayrılır. Kız tarafı, çocuğun beşiğini, zıbın takımını maddi durumuna göre de altınını alır. Erkek tarafı ise çocuğa yünden tek kişilik yatak, yorgan, yastık yaptırır; altınını alır. Ancak bu hazırlıklar genelde ilk gebelik için geçerlidir. (KŞ1, KŞ4, KŞ7).

Doğum anı ilk sancıyla hissedildiğinde hemen taksiye atlanır; hastaneye gidilir (Kadın kaynakların hepsi). Önceleri ise diplomasız ebeler çağrılır, evde doğum yaptırılır. Doğumun kolay geçmesi için erkekler dışarıda silah atar. (KŞ1) Gebe kadına doğumunun kolay geçmesi için Ayetel Kürsi okutulur. Doğumda sıcak su, jilet, çarşaf, havlu, iplik kullanılır. Kadın oturumunun üzerine getirilir. Sandalyeden ya da duvardan destek alarak yere çömelen kadının kendini sıkması istenir. Ebe ve yardımcı bir kadın da, gebe kadının göbeğinden ittirir. Ebe de çocuğun doğmasıyla çocuk yere düşmeden alır. Eğer ki doğum zorlaşıyor ve kadın doğum yapamıyorsa kadın at arabasına konulup tümseklerden aşırılır. Sallantıyla çocuğun yerine oturacağına inanılır (KŞ1, KŞ4).

1.2.2. Göbek Kesme/ Tuzlama/ Beleme

Çocuk doğduktan sonra yapılan ilk işle, göbek bağı kesmektir. Anne ile çocuk arasındaki fiziksel bağ böylece sona erer (Altun 2008: 117).

Çocuk doğar doğmaz ebeler göbek bağı jiletle keser; çocuğun göbeğini iplikle boğdurur (KŞ1, KŞ4). Çocuk doğduktan hemen sonra, ılık suyla temizlenir. Tuzsuz (lüzumsuz) olmasın diye ilk banyo suyuna bir çimdik tuz atılır. Bazı aileler çocuğu hemen

yıkamazlar, sadece silerler. Göbek bağı düşene kadar yıkamayan aileler de vardır (KŞ1, KŞ2, KŞ3, KŞ5, KŞ7). Çocuk ısıtılmış sıcak toprağa belenir ve ilk süt için anne kucağına verilir (KŞ1).

Şimdilerde hastanede çocukların göbeği tertemiz şekilde mandalla tutturulmaktadır. Anneler bebek bakımı hakkında ebeler tarafından bilgilendirmektedir. Çocukları toprağa beleme yerine hijyenik bebek bezleri kullanılmaktadır (KŞ35)

1.2.3. Çocuğun Eşi/ Çocuğun Göbeği

Nasıl gebe kadının yediği içtiği şeylerin, baktığı kimse ve hayvanların karnındaki çocuğu etkileyeceği tasarımı ve inancı varsa, çocukla göbeği ve eşi ya da sonu arasında da aynı inanç söz konusudur. Onun içindir ki, doğum çocuğun göbeği ve eşi bir takım işlemlerden geçirilir. Çocuğun geleceğini, ilerdeki uğraşısını ve işini etkileyeceği inancıyla göbek gelişi güzel atılmaz (Örnek 1995: 142).

Çocuğun eşi yani cenin önemli bir nesnedir. Her yere gömülmez. Ayak basmadık yere gömülür. Eş anne karnından çıkarılamazsa; kadın ölür. Evde yapılan doğumun en korkunç sonlarından biri ölümdür. Eş çıkarılamazsa kadın ateşli, hummalı bir hastalık geçirir. Bu Albasması dediğimiz hadisedir (KŞ1, KŞ4).

Şimdilerde hastanede doğum yapılmakta ve eş hastane temizlikçileri tarafından çöpe atılmaktadır. Eşi alıp gömme durumu yoktur (KŞ2, KŞ3, KŞ35).

Çocuğun göbeği çocuğa iyi bakılırsa üç günde düşer, bakılmazsa bu süre beş altı günü bulur. Düşen göbek minik bir et parçasıdır. Kimi aileler düşen göbeği annenin sandığına koyarlar, kimisi toprağa gömerler. Ancak bir de aile çocuğunun öğretmen olmasını istiyorsa okul bahçesine; doktor olmasını istiyorsa hastane bahçesine gömerler (KŞ12, KŞ17, KŞ23).

1.3. Doğum Sonrası

1.3.1. Loğusa Bakımı/ Loğusa Ziyareti

Yeni doğurmuş, doğurup da henüz yataktan kalkmamış kadına “loğusa, loğsa, boğazkesen, emzikli, nevse” gibi adlar verilir. Doğumdan sonra yatakta kalma kadının fizyolojik durumuna, doğumun güç veya kolay oluşuna, iklime, çevre koşullarına, ailenin

varsılığına, yoksulluğına, gelinin sevilip ya da horlanmasına ve kimi adetlere bağlıdır (Örnek 1995: 143, 144).

Lohusalık, kadının doğumunun kırkıncı gününe kadar geçen zamanki duruma verilen addır. Doğum öncesi başlayan, doğum sırasında devam eden pek çok adet ve pratik doğum sonrasında, özellikle kırk gün içinde anne ve bebeği korumaya yönelik oldukça yoğun bir hal alır (Altun 2008: 118).

Bu dönem, toplumda hamilelikten daha dikkat edilmesi gereken bir dönemdir. Loğusa kadına sütünün devamı için ılık süt içirilir. Tereyağı ve undan hazırlanan guymak yedirilir. Sıcak çorba içirilir. Loğusa kadının üzeri sıkı sıkı örtülür. Kadın yeni doğum yaptığı için yorgun ve hastalıklara yakalanma riski oldukça yüksektir. Ayağının üşümemesine dikkat edilir. Loğusa kadının sütünün devamı için süt, ılık şerbet, pekmez şerbeti, hoşaf gibi sıvı ve tatlı gıdalar verilir. Doğumdan çıkar çıkmaz ılık bir banyo yaptırılarak annenin sütünün gelmesi sağlanır (KŞ1, KŞ4, KŞ5, KŞ11).

Loğusa kadın terletilir ve temiz bir yemeni ile yüzü silinir. Bu yöntemle doğum lekelerinin silindiğine inanılır (KŞ1).

Loğusa kadınlar kırkı çıkana kadar bir odada yalnız bırakılmaz. Özellikle yalnız asla uyutulmaz. Yanına refakat edecek mutlaka bir kişi bulunur. Bu uygulama kadını ve çocuğu al basmaması içindir (Kaynak kadınların hepsi).

Loğusalık dönemde eve misafir kabul edilmez. Yöre halkı da bildiği için kadının kırkı çıkana kadar eve uğramazlar. Uğrasalar bile kadınla çocuğu göremezler. Hatta misafirin geçemeyeceği bir sınır çizgisi bile çizilebilir. Bu dönemde adetli kadınların çocuğun üstüne varmasıyla çocuğu al basacağına inanılır ve gelen misafir valla billa temizim diye yemin eder. Bu yemine inanılsa bile çocuğa al basmasın diye kadın çocuğun üzerine değil de çocuk kadının üzerine getirilir. Yüzü gösterilir ve hemen götürülür (KŞ1, KŞ4).

1.3.2. Albasması

Loğusa kadınlara ve çocuklara sataştığı, kimi zaman da onları öldürdüğu tasarımılanan alkarısı “alanası, alkızı” gibi adlarla da anılır. İnsan- hayvan karışımı bir görünümde tanımlanan bu öldürücü dev ya da cin, “uzun boyu, uzun parmak ve tırnaklı, dağınık saçlı, yağlı vücutlu, el ve ayakları küçük, dişlek, bir dudağı yerde, bir dudağı

gökte, bazen zenci suratlı, memelerini masallardaki devler gibi omuzlarından geriye atabilen, tepesinde gözü olan çok çirkin, al gömlek giyen bir yaratıktır.” Lohusalara ve çocuklarına sataşan bu öldürücü cinin zararından korunmak için lohusalar yalnız bırakılmaz (Örnek 1995: 144).

Al basmasının nedeni olarak; kadından ceninin çıkarılmaması gösterilir. (KŞ1) Al basmaması için al ocağı olan ailelerden eşya değiş tokuşu yapılır. Loğusa kadının ailesi genelde yeni bir yemeni alarak; ak ocağı ailenin kadınlarının kullandığı yemeni ile değiştirilir (KŞ3). Al ocağı olan ailenin hikâyesi ise yörede şu şekilde bilinmektedir: Loğusa kadının yattığı eve bir kuş gelir. Bu kuş yeni doğan bebeği almaya çalışır. Evdeki erkekler kuşu beklemeye başlarlar. Bu kuş evde erkek olduğu için eve yaklaşamaz. Sabaha karşı kuş bebeği almak isterken loğusa kadın kuşu tutar. Kuş çığlık çığlığa şu sözleri söyler: Silsile atının sesi, ben alım, ben bu kapıya bir daha basmam (KŞ1).

Al basması hadisesinde loğusa kadının yanında tabancayla ateş açılır, loğusanın yanına at getirilir (KŞ1). Loğusa kadının yastığının altına Mushaf konur (KŞ4, KŞ6, KŞ7).

1.3.3. Kırk Basması

Lohusayla çocuğunun, doğumdan sonraki kırk içersinde hastalanmalarına ve hastalıklara halkımız “kırk basması, kırk düşmesi, kırk karışması, loğusa basması” gibi adlar vermektedir (Örnek 1995: 146).

Kırk basması ve albasması aynı korunma yöntemlerini içerir. Özellikle bu dönemde çocuğun kırkı çıkana kadar adetli kadına çocuk gösterilmez (KŞ1, KŞ2). Ancak bu adet halen yapılmakta ise de inanç olarak zayıflamıştır. Hastanede doğum yaptıran ebenin de adet olabileceği ihtimali ile bu inanç biraz zayıflamıştır (KŞ1, KŞ35). Bu dönemde çocuğun hastalanma sebebi olarak nazar gösterilir. Çocuğa nazar değmesin diye iğde dalı, nazar boncuğu, okunmuş badem ya da deve boncuğu takılır. Nazar ve korku muskaları yaptırılır (KŞ7).

Doğumdan sonra kırk gün boyunca kadın ve çocuk dışarı çıkarılmaz. Kırklı kadınlar yan yana getirilmez. Yan yana gelirse de kırk karışmasını engellemek için çocukların eşyaları değiştirilir (KŞ3, KŞ4).

1.3.4. Kırklama

Lohusaya ve çocuğuna kırk basmaması için kırk gün içinde yapılan pek yaygın bir işlem vardır ki; bunun adına “kırklama” denir (Örnek 1995: 146).

Doğumdan sonra kırk gün süre dolduğu zaman, hereni adı verilen orta boy kazan kapıya kurulur. Otuz dokuz küçük taş, bir büyük taş suyla beraber kaynar. İlk önce bebek yıkanır, ardından anne yıkanır ve abdest alarak çıkar. Kalan su çalı süpürgesiyle evin etrafına ve bebeğin odasına serpiştirilir. Suyun içinden çıkarılan taşlardan bir tanesi, çocuğun ağızına konur. Sebebi büyüyünce çok konuşup geveze olmasın diyedir (KŞ1, KŞ3, KŞ4, KŞ5, KŞ7).

1.3.5. Ad Koyma

Doğan çocuğa ad koymak da önemli bir gelenektir. Önceleri çocuğa evi büyüğu kimse, o kişi ad verirdi. Şimdilerde ise gelinle oğlan ne isterse onu koyuyorlar (KŞ1).Yörede dini şahsiyetlerin ya da Türk büyüklerinin isimleri de çocuğa konulabiliyor. Yörede Yunus Emre ve Tapduk Emre türbelerinin bulunması nedeniyle Yunus, Emre, Yunus Emre isimlerine sıkça rastlanabiliyor.

Ad koymada çocuğun doğduğu ay, mevsim, gün de dikkate alınıp isim konulabilir. Cuma günü doğan çocuğa Cuma, Arife günü doğan çocuğa Arif ya da Arife, bayramda doğan çocuğa Bayram veya Ramazan, bahar ayında doğan çocuğa Bahar, gibi isimler verilir (KŞ2, KŞ5).

Ad koymada sevilen bitkiler ve çiçek isimleri de çocuğa ad olarak konulur. Gül, Çiğdem, Lale, Mine gibi (KŞ3, KŞ5, KŞ6).

Yörede yaşanan hava olayları da isim olarak çocuğa konulur. Yağmur, Bulut, Rüzgâr gibi (KŞ10, KŞ15, KŞ25, KŞ35).

Aile çocuk sahibi olabilmek için tekke ve türbe ziyaretlerine gittiyse eğer, gittiği türbedeki şahsiyetlerin isimlerini çocuklarına koyarlar. Şambaz gibi (KŞ16).

Çocuğa ad olarak son zamanlarda dizi kahramanlarının isimleri de tercih ediliyor. Sıla, Baran, Şehrazat gibi (KŞ 25).

1.3.6. Köstek Kesme

Yörede çocukla ilgili bir başka uygulama ise köstek kesmedir. Yürüyemeyen çocuklar için yapılır. Aileden iyi koşan birisine köstek kestirilir. Çocuğun ayağına ip bağlayacak kişi üç kulfü bir Elham okuyarak uçluğu (yorgan ipliği) bağlar. Tükürük saçmadan çocuğun yüzüne “tu” der. Bu iplik kopana kadar çocuğun ayağında kalır. Çocuğun ayağındaki ipi kopması beklenir asla kesilip sökülmez. Kösteği kesen kişi gibi çocuğun da hiç düşmeden yürüyeceğine ve koşacağına inanılır. Hala devam eden bir gelenektir (KŞ1, KŞ7).

1.3.7. İlk Saç Kesme

İlk defa bebeklik saçı kesilen çocuğun saçından bir tutamı sandıkta saklanır. Çocuk büyüdüğü zaman hatıra olarak gösterilmek için muhafaza edilir. “Makas kesmiyor” denir ve saç kesen kişi aileden bahşiş ister (KŞ10, KŞ12).

1.3.8. İlk Diş

Çocuktaki son aşama ise diş çıkarama hadisesidir. İlk diş çıkaran çocuğa sert meyve ya da sebzeler ısırtılır. Genelde patlıcan ısırtılır ve ailenin yakın akrabalarına gösterilir. İlk diş çıkarma bir törenle kutlanır ve eş dost, akrabalar çağrılır. Genellikle kadınlar arasında yapılır. Bunun için diş hediği kaynatılır. Hedik fıkır fıkır kaynarken çocuğun dişinin de fıkır fıkır çıkacağına inanılır. Hedik kaynatılmış buğdaydır. Buğdayla beraber mısır ve nohut da kaynatılır. Üzerine kuru üzüm, çetene, fıstık, ceviz gibi yemişler serpilerek gelen misafirlere dağıtılır. Çocuğun önüne tepsi içinde makas, kalem, pense, ayna gibi eşyalar konulur. Çocuk hangisini alırsa o mesleği seçeceğine inanılır (KŞ6, KŞ7, KŞ10, KŞ12, KŞ23, KŞ24, KŞ25, KŞ35).

Bu yeni çıkan süt dişleri yedi yaşında döküldüğü zaman çıkan diş, yeni buzağılamış bir ineğin altına atılır. Böylece zengin olunacağına inanılır. Arkasına bir tekerleme söylenir:

Gedik game, sıçtı dama

Hangi dama, orta dama (KŞ1, KŞ2, KŞ3).

1.3.9. Sünnet

Türkiye’de çocukla ilgili geleneksel işlemlerden birisi de sünnettir. Dinsel ve töresel işlemler içerisinde en katısı ve en yaygın olanı sünnet geleneğidir. Hiçbir çocuk sahibi anne ve baba bu köklü geleneğin dışında kalmak istemez. Sünnet geleneğinin yaptırımını, bu konuda bir karşı koyuşa ve tartışmaya meydan vermeyecek kadar güçlüdür (Örnek 1995: 170).

Sünnet, geleneksel kültürümüzde erkek çocuğa verilen önemin uygulandığı önemli bir geçiştir. Sünnet düğünü anne ve babanın ilk mürüvveti olarak görülmekte; ailenin eş dost arasındaki saygılığını artırmaktır (Altun 2008: 133).

Yörede bebeklikten çıkmış çocuklar sünnet edilir. Eskiden köye aptallar gelir, köyde ne kadar sünnetsiz çocuk varsa sünnet ettirilir (KŞ1, KŞ15, KŞ16). Köye gelen aptal diplomasız sünnetçidir. Köy halkından parası olan para, olmayan da elinde erzak olarak ne varsa sünnetçiye verir. Sünnetçi elinde çantası köy köy dolaşmaya devam eder (KŞ15, KŞ16). Şimdilerde olduğu gibi çalgılı çulgulu düğün yapılmaz. Köyde oğlu olmayan aileler üzülmesin diye aptal gelince oğlu olmayan aileye çocuk götürülür, onlar çocuğu sünnet ettirir (KŞ1).

Şimdilerde sünnet para toplama işine dönüşmüş durumda. Herkes kızı oğlu varmış yokmuş demeden sazlı sözlü, yemeli içmeli düğün yapıyorlar (KŞ25).

Sünnet edilecek çocuk 7 yaşına varmadan sünnet ettirilirdi. Şimdilerde daha sağlıklı olduğuna inanıldığı için doğumdan hemen sonra bebekler sünnet ettiriliyor. Düğün yapılmak istenirse de daha sonraki senelerde yapılıyor (KŞ35).

1.3.10. Askerlik İle İlgili Âdet ve İnanmalar

Askerlik, genç erkek için vatan borcu, namus borcudur. 20 yaşına gelen her erkek askere gider ve borcunu yerine getirir. Askerlik her erkeğin yaşı gelince gururla yaptığı ve sonrasında hayatına daha rahat şekil verdiği bir geçiştir. Asker ocağı halk arasında bir eğitim yeri olarak görülür (Altun 2008: 184).

Askere gidecek emsal kaç genç varsa köy halkı tek tek onları evlerine davet eder. Zengin olan horoz keser, fakir olan dönderme yapar yedirir. Askere gidecek gençlerin silah tutacak ve silahın tetiğine gelecek parmaklarına, işaret ve başparmaklarına kına yakılır (KŞ23, KŞ14, KŞ15). Gitme günü gelince Aksaray’a gitmek için otobüs beklenir. Cami

hocası çağırılır, dua edilir. Para vermek isteyen gençlerin cebine para sokuşturur. Hayır dualar alınıp eller öpüldükten sonra otobüse bindirilip uğurlanılır. Eskiden para herkeste olmadığı için beyaz kabuttan habe dikilir, içine üç beş köynek konulur onlarla gidilirdi (KŞ16).

Şimdilerde asker şenlikleri düzenleniyor. Şenlikler nerdeyse bir hafta sürüyor. Davul zurna eşliğinde eğlenceler düzenleniyor. Gençlerin ellerine kına yakılıyor. Konvoylar düzenlenip gençler gezdiriliyor. Ceplerine harçlıkları konuluyor. Hatta durumu iyi olan aileler çocuklarını gidecekleri şehre götürüp kendi elleriyle birliğine teslim ediyorlar (KŞ21, KŞ26, KŞ27, KŞ28).

Askerden dönüşlerde eskiden gidişler kadar sönüktü (KŞ18). Askere giden genç geldiğinde yolda karşılanır, hal hatır sorulur, işte şimdi adam oldun derlerdi (KŞ13, KŞ16).

Günümüz şartlarında askere giden gençler aileleri tarafından karşılanıyor (KŞ18).

2. EVLENME

Yaşamın ikinci geçit dönemi olan evlenme, gerek kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturması, gerekse aileler arasında kurulan dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirlemesi ve düzenlemesi bakımından her zaman ve her yerde önemli bir olay gözüyle görülmüştür. Ailenin toplumsal yapının temeli olması, bu birliği sağlayan evlenme olayına evrensel bir karakter kazandırmıştır (Örnek 1995: 185).

Aile neslin devamını sağlar, psikolojik tatmin yeridir. Aile sayesinde sağlanan güven ve huzur ortamı, beden ve ruh sağlığını korur. Mücadele içindeki genci dinlendirir, huzur verir. Sevme, sevilme, koruma, korunma ihtiyacını karşılar. Yeniden hayat mücadelesini hazırlar. Sosyalleştirme görevini yapar. Ferdin topluma yabancılaşmasını önler. Milli, dini ve ahlaki kültürü gelecek nesillere aktarır. Eğitim öğretimde ilk doğal okuldur. Kimlik belirleme kaynağıdır (Altun 2008: 137).

Geçiş dönemlerinin ikinci aşaması evlenmedir. Kız ve erkeğin bir aile olabilmeleri için atılan bir adımdır. Soyun devamlılığı esası için gerekli bir hadisedir. Kız ve erkeğin ailelerinden ayrılıp hayatlarını birleştirmesi ve kendilerine yeni bir yol çizmeleri bakımından doğum kadar önemli bir olaydır.

2.1. Evlenme Şekilleri / Evlilik Çağı

Yörede görücü usulü ile evlenme yaygındır. Severe evlenme şekli yaygınlaşmamışsa da tek tük kaçarak evlenme şekli de vardır. Şimdilerde üniversitede okuyan gençler gittikleri yerden eşini kendi seçerek gelmektedirler. Yörede, erkeklerde askere gitmiş gelmiş, işini bulmuş olanlar evlendirilir. Önceleri ise ergenliğe girdikten sonra evlendirilirlermiş. Askere gitmeden çocukları dahi dünyaya gelirmiş (KŞ8, KŞ13, KŞ16). O dönemlerde kızların evliliği de farksızmış. Boyu serpildi diyerek kızlar on dört, on beş yaşında gelin edilirmiş (KŞ1, KŞ2). Şimdilerde ise; eğer kız ya da erkek okuyorsa, okulun bitmesi beklenir. Yörede yeni yetişen gençlerin tamamı ilköğretim mezunu, bir kısmı da lise mezunudur. Durum böyle olunca evlilik yaşı on dört- on beş yaşından on yedi, on sekiz sınırına çekilmiş oluyor (KŞ6).

2.2. Evlenme İsteğini Belirtme

Erkek evladının evlenme isteği önceden sorulmazmış. Bıyıkları terledi diyerek evlendirilirmiş. Ancak şimdilerde ise gencin oflaması puflaması, sıkıldığını söylemesi üzerine evlilik düşünülür ve böyle bir isteği olup olmadığı sorulur. Bu sorular gencin kendine değil de yakın arkadaşına sorulur (KŞ3). Yörede başka şekillerde evlenme isteğini belirtme yöntemleri de vardır. Sofraya konulmuş pilav tepsisinin ortasına kaşık saplanır. Genç, gece ailesi uyurken eşikteki babasının ayakkabısını çiviyle sekemeğe çakar. Damın başına çıkıp oturma şekli de evlenme dileğinin bir başka şeklidir (KŞ1, KŞ2, KŞ3, KŞ5, KŞ6).

Kızlar evlenme isteğini belli etmezler. Böyle şeyler ayıplanır ve kınanır. Çok önceleri kızlar pencerenin önünde ya da damın başına çıkıp miyavlarlarmış (KŞ1).

2.3. Evlilik Öncesi

2.3.1. Gelin Güvey Seçimi

Evlilikler, büyük oranda görücü usulü ile olduğu için gencin evlenmesine karar verilince kız aranmaya başlanır. Öncelik yakın akraba kızlarıdır. Kızlarda aranan özellikler ise şöyledir: Köyün işini gücünü çekecek, elli kollu babayiğit olmalıdır (KŞ5, KŞ8, KŞ27, KŞ28). Güzel huylu, namuslu olmalıdır. En son aranan özellik ise güzelliştir. Erkek de aranan özellikler ise ilk önce askerliğini yapmış olmasıdır (KŞ1, KŞ2, KŞ3)

.İçkisi, kumarı, karısı kızı olmayan gençler tercih edilir (KŞ6, KŞ7, KŞ11). Erkeğin evi geçindirecek bir iş sahibi olması da önemlidir (KŞ1, KŞ5, KŞ7). Eskiden işi olup olmaması o kadar önemli değilmiş. Bir it bir deriyi sürür derlermiş (KŞ1, KŞ3).

2.3.2. Görücülük/ Kız İsteme/ Söz Kesme

Evliliğe karar verildikten sonra eşe dosta haber salınır. Oğlumuzu evereceğiz bildiğiniz kız var mı diye sorulur. Övülen kızlardan birisine gitmeye hazırlanılır. O aileye dost, hısım, akraba aranır. Kız evine haber gönderilir ve birkaç kadın kıza bakmaya giderler. Şöyle bir çayınızı içmeye geldik diyerek kızın hal, hareket ve tavırları izlenir. “Allah yazdıysa olur; siz bizi sorun; biz sizi soralım; kısmetse olur”, temennileri ile ayrılır. Aradan bir süre zaman geçer. Kız evi gençten hoşnut kaldıysa, buyurun kıızı isteyin diye haber gönderir. Aile büyüklerinden oluşan bir kalabalıkla kız istemeye gidilir. Önceleri bir lokumla gidilirken şimdilerde çikolata ve çiçekle gidilir. Gelen misafirlere kız kahve ikram eder. Önceleri isteme merasiminde genç bulunmazken şimdilerde onlar da gelmektedir. Hoşbeşin ardından Allah’ın emri peygamberimizin kavliyle kız istenir. Ailenin yaşlısı verdik gitti der. Kıza bir bilezik takılır ve böylece söz kesilmiş olur. Gençler o ana şahitlik eden herkesin elini öper. Ağızlar tatlısın diye daha önceden erkek tarafının hazır ettiği baklava ikram edilir (KŞ3, KŞ8, KŞ13, KŞ16).

2.3.3. Ağız Tadı

Söz kesildikten sonra ağız tadı adı verilen tatlı yenir. Bu merasime şerbet içmek de denilir. Elli veya yüz kişiyi geçmeyecek kadar akrabalar davet edilir. Ağız tadı yenmeden önce ilk defa kız ve erkek yanlarında birer kişi ile alışverişe çıkarlar. Bu alışverişe pırtı denir. Kızın elbisesi, ayakkabısı, çantası, geceliği, içi, dışı tamamen tedarik edilir. Altın olarak da yüzüğü, küpesi, saati, takılacak eşyaları beğenilir. Alışverişin ardına kıza mutlaka dışarıda yemek yedirilir. Ağız tadı günü, erkek tarafının aldığı beş altı tepsi baklava misafirlere ikram edilir. Bu merasim kız evinde olur. Bu gelenek eşe dosta benim gelinim bu diye göstermek amacı güder (KŞ1, KŞ3, KŞ7, KŞ12).

2.3.4. Nişan

Evlenecek gençlerin artık başı bağlıdır. Bu bağlılık nişanla perçinlenir. Ağız tadında olduğu gibi pırtı görülür. Tek farkı daha kalabalık olması ve bohça alışverişi olmasıdır. Nişan için özel bohçalar hazırlanır. Bohça daha önceden kızın dantellerle süslediği beyaz ya da krem saten bir kumaştır. İçine, damada gömlek, havlu çorap, iç çamaşırı, damadın annesine yemeni elbiselik kumaş, damadın babasına gömlek, elbiselik kumaş, mendil gibi eşyalar konulur. Aynı şekilde erkek tarafı da kız evi için bohça hazırlar. Nişan yapılacağı gün kız berbere götürülür, saçı yapılır, kapalı ise kapalı şekilde yapılır. Nişana davul getirilir. Gelin ve damat oyuna kaldırılır. Kız tarafı pek oynamaz (KŞ2, KŞ6, KŞ9, KŞ10, KŞ12). Eskiden kadınlar, evin içinde odalarda; erkekler, evin dışında nişanı kutlarmış. Bazı kadınlar elinde defle ya da güğümü ters çevirip arkasıyla çalarak türkü söylerlermiş. Bu türkülerden bir tanesi şöyledir:

Odanın önünde ben gördüm onu
Mavidir şalvarı pembedir donu
El âlem bilir ki ben sevdim seni
Buyur hanlar buyur yâre gidelim
Dolanı dolanı dosta varalım

Odanın önünde oturan mısın
Azıcık neşemi artıran mısın
Tanrı selamı götüren misin
Eline eline nazlım eline
Sarı gül menevşe koydum yoluna

Oduncular dağdan odun indirir
İndirir de düz yere kondurur
Kız oğlanı susuz kandırır
Buyur hanlar buyur yâre gidelim
Dolanı dolanı dosta varalım

Oduncular saf keser odunu

Almalısın şeftalinin tadını

.....

Ah eline eline nazlım eline

Sarı gül menevşe koydum yoluna (KŞ4).

Bunların ardından evliliğinde aksaklık olmamış yaşlı birisi, gençlere yüzüklerini takar ve kurdeleyi keser. İyi dilek ve temenniler söylenir. Damat tarafının getirdiği lokum ve bisküviler birkaç siniye dökülür ve misafirlere ikram edilir. Yanına meyve suyu dağıtılır, önceleri şerbet hazırlanmış (KŞ3).

2.3.5.Nişanlılık Dönemi

Nişan fazla uzun sürdürülmez, makbul değildir. Evliliğin bereketinin kaçacağına inanılır. Bu süre üç aydan kısa, bir seneden uzun değildir. Nişanlılık evresinde düğüne hazırlık yapılır. Kız ve erkek fazla görüştürülmez. Görüşülecekse bile yanlarında evli bir kadın gönderilir. Önceleri ise gelin damadı gerdek gecesine kadar göremezmiş (KŞ7).

Bu dönemde damadın ailesi kızı ziyarete gelir. Her ziyarete gelmede kıza hediyeler götürülür, eli boş gidilmez. Ayrıca bu dönem, bayramlara ya da mevsim dönüşümüne denk gelirse kızın tüm ihtiyaçları mevsime göre yeniden karşılanır. Kızın ailesi de eğer erkek evine ziyarete giderse kıza bilezik takılır (KŞ1, KŞ5).

Olası bir ayrılık da kız tarafı ayrılığı isterse, takılar iade edilir; erkek tarafı isterse takılar iade edilmez. Ayrılık da sadece bohçalar yer değiştirir (KŞ3).

2.4. Düğün

Nişandan sonra düğün hazırlıkları başlar. Eşyalar alınır. Ailenin geçim durumuna göre gelin ve damat ayrı oturacaksa bir ev tamamen döşenir. Evin eşyalarını erkek tarafı döşer. Şimdilerde ise kız tarafı sadece yatak odasını almaktadır. Gelin ve damat aile büyükleriyle yaşayacaksa, eskiyen eşyalar değiştirilir onlara bir oda açılır (KŞ1, KŞ3, KŞ5, KŞ7).

Bunların ardından ikinci pırtı görülür. Bu nişan pırtısına göre daha masraflıdır. Düğün pırtısının içinde nişandan farklı olarak kızın emmesine, dayısına, halasına, evdeki

tüm gelinin kardeşlerine hediyeler alınır. Buna da yol denir. Pırtı alışverişinin ardından nişandaki gibi kız dışarıda yemek yedirilmeden getirilmez. Erkek tarafını pırtıda aldığı hediyelere karşılık, kız tarafı damadın yakınlarına hatırı sayılır şekilde bohçalar hazırlar (KŞ3, KŞ5, KŞ7, KŞ10, KŞ12).

Hazırlıklar bu aşamadayken düğün yaklaşmış demektir. Bu sıralarda kızın çeyizi erkek evine gider. Gitmeden önce konu komşu çağrılıp kızın çeyizi gösterilir. Çeyiz erkek evine döşenir, kapısı kilitlenir, kimseye gösterilmez. Düğün öncesi kötü amaçlı kişilerin büyü yapıp ayrılık çıkarmasından korkulur (KŞ3, KŞ5, KŞ6, KŞ9).

Düğünü duyurmak için davetiye hazırlanır. Davetiyeye okuntu adı verilir. Davetiye şimdilerde bir kağıt parçasıdır. Önceleri ise bir metre kumaş ikiye bölünüp yakın akrabalara dağıtılmış. Konu komşuya ise bir adet tahta kaşık ya da şeker götürülmüş. Bu âdeti halen sürdürenler de vardır (KŞ1, KŞ3).

Düğünden önce yapılması gerekenlerden bir tanesi de nikâhtır. Getirilen bir hocanın eşliğinde dini nikâh yapılır. Bazı aileler nişandan sonra dini nikâh yaparlar. Resmi nikâh da düğüne yakın bir zamanda yapılır. Önceleri ise düğünden sonra da yapıldığı olmuştur.

Cuma günü namazdan sonra hoca gelir ve bayrak kaldırılır. Herkesin göreceği yüksek bir yere asılır. Bayrağın altında dua edilir. O anda evdeki bütün misafirlere yemek verilir. Çerez, lokum, bisküvi dağıtılır. Artık düğün başlamış sayılır. Konu komşu hayırlı olsun gelirlere (KŞ3).

Ertesi gün davullar çalınır. Her gelen misafirin önünde davul dövülür. Bahşişini alınca davulcular düğüne döner. Her misafire, yan komşu bile olsa yemek konulur. Yemek olarak lahana sarması, lepe, tuvallak, yoğurtlu çorba, biber dolması, hoşaf vardır. Mevsim meyvesi ve sebzesi ne ise onlardan ikram edilir. Gelen misafirler kaşığın ve şekerin karşılığı olarak bir tabak un, çay, şeker, makarna gibi gıda ürünleri getirirler (KŞ3, KŞ5, KŞ6, KŞ7, KŞ9, KŞ10).

2.5. Çeyiz

Düğünden önce kızın çeyizi erkek evine gider. Gitmeden önce konu komşu çağrılıp kızın çeyizi gösterilir. Çeyiz erkek evine döşenir, kapısı kilitlenir, kimseye gösterilmez.

Düğün öncesi kötü amaçlı kişilerin büyü yapıp ayrılık çıkarmasından korkulur (KŞ3,KŞ5, KŞ6, KŞ9).

Ortaköy ve Aksaray adetlerine göre kız baba evinden dantellerini ve üç beş kap kacağını alır gelir. Evin beyaz eşyalarını, koltuğunu kanepesini, perdesini, yatak odasını erkek evi alır. Sadece son yıllarda kız evi kızın yatak odasını almaya başlamıştır. Daha önceleri ise kız bir kilim, iki berdi yastık, üç bakır sahan ve bir bakır leğen ile baba evinden çıkarılmış (KŞ1, KŞ6, KŞ7).

2.6. Kına

Düğün günü öğlene doğru damat evinden, evin ileri gelen kadınlarından bazıları gün kınası ve hayırlı olsun demek için kız evine giderler. Bu kadınlara yenge adı verilir. Aynı saatlerde de kız evinden erkek evine hayırlı olsuna gelinir. Kız baba evinden çıkarılıp dayı, teyze evine götürülür ve gün kınası yakılır. Kız bu kınaları bulunduğu evin duvarına siler. Saat öğlen iki gibi oğlan evinden kınacılar çalgısıyla beraber kız evine giderler. Başka evdeki kız da baba evine getirilir. Daha önceden yapılan nişan tekrarlanır. Aslında buna takı merasimidir diyebiliriz.

Yörede düğünde takı takılmaz. Takılar kına yakılacağı gün yapılan nişanda takılır ve takılanlar yazıcı tarafında tek tek deftere kayıt altına alınır. Bundan sonra akşam kınası yakılır. Kına türküleri söylenir. Erkek tarafından başıbozuk olmayan, mutlu bir evliliği olan kadın, geline kına yakar. Gelinin avucuna da altın konulur. Oyunlar oynanır, gece tamamlanır. Önceleri ise köy odalarında erkek oyunları oynanmış. Bu oyunlar simsim, boğur oyunu gibidir.

Gece olup da misafirler dağılınca senet imzalanır. Takılan altınlar, alınan eşyalar bir kâğıda listelenir. Bu eşyaların kızın olduğu beyan edilir. Bir anlaşmazlık durumunda parasının ödeneceği belirtilir. Damadın babası, kızın babası ve iki tanede şahit imzalar, son olarak da muhtara mühürlenir. Bu senedin amacı boşanmaları aza indirmek ve boşanma halinde kadını mağdur etmemek içindir. Bu senet kızın annesine verilir ve ömür boyu saklanır (KŞ1, KŞ3, KŞ5, KŞ6, KŞ7, KŞ9).

Yukarıda bahis edildiği gibi kınacılar kına türküleri söylerler. Eskiden kınacı giden yengeler defle ya da güğümün arkasıyla aşağıya verdiğimiz türküleri söylerlerdi. Türküler şu şekildedir:

Kına Türküsü

Kınacılar çay başına dizilir
Kınayı görünce benzim bozulur
Anası kızından bugün yozulur
Eyvah kızlar ben anama doymadım
Doya doya havasımı almadım

Gelin geldim ben dışarı çıkayım
Geldiğim yola doğrudan bakayım
Anamı babamı nasıl yıkayım
Eyvah kızlar ben anama doymadım
Doya doya havasımı almadım

Kız seni göçürürler bugün yurdundan
Anan baban bakakalır ardından
Bir kardaşın del' olur derdinden
Eyvah kızlar ben anama doymadım
Doya doya havasımı almadım

Yorganımı bağladılar peceden
Kulağıma bir ses gitti inceden
Anam çeyiz hazırlıyor geceden
Eyvah kızlar ben anama doymadım
Doya doya havasımı almadım

Yorganımı bağladılar peceden
Kulağıma ses gitti inceden
Anam çeyiz hazırlıyor geceden
Eyvah kızlar ben anama doymadım
Doya doya havasımı aldım

Kınacılar gelin geçin oturun
Sağıma soluma yastık getirin

Ben hastayım ben anama götürün
Eyvah kızlar ben anama doymadım
Doya doya havasımı almadım

Atımı getirin binek taşına
Elim erişmiyor eğer kaşına
Çağırın gelsin bir tek kardaşına
Eyvah kızlar ben anama doymadım
Doya doya havasımı alamadım (KŞ22)

Kına Türküsü

Kınacılar gelin geçin oturun
Entarimin kuşağını getirin
Ben ölüyüm beni anama götürün

Anamı anamı gelin anamı
Özediler yakmadılar kınamı
Elinizi kınalara batırın
Ben gidiyom beni anama götürün

Kınacılar geldi çaya dizildi
Altın tas içinde kınam ezildi
Kınayı görünce benzim bozuldu

İn aşağı bağlasınlar başını
Çık yukarı sil gözüyün yaşını
Emmim dayım görsün senin işini

Urganımı uzattılar peceden
Kulağıma bir ses geldi yüceden
Garip anam kayıt götürür geceden

De'l olur da dağ başında gezerim

Kalem olur kaşın gözün yazarım
Kazma kürek dağ tepeyi kazarım

Atımı getirin binek taşına
Elim erişmiyor eyer kaşına
Çağırın de gelsin öz kardaşına

Kardaşım geldi de eyleyemedim
Atını kapıya bağlayamadım
Ellerde ar ettim de söyleyemedim

Emmim dayım dirildiler geldiler
Taranacak yünü çeke buldular
İstenmedik yere gelin verdiler

Ekecik Dağı'nda bir kara bulut
Ana ben gidiyom sen beni unut

Benim yerimde bacımı büyüt ([www. Ortakoy68.bel.tr/genel index.asp](http://www.Ortakoy68.bel.tr/genel_index.asp), Erişim Tarihi 22.04.2013).

2.7. Gelin Çıkarma

Ertesi gün kıza temizliğin simgesi beyaz gelinlik giydirilir, saçları yapılır, püskülleri takılır. Gelin baba evinde fazla durdurulmaz. Sabah on, en geç on birde gelin evden çıkar. Gelini kızın babası ya da ağabeyi çıkarır. Dua edilerek beline erkek kardeş tarafından kardeş kuşağı denilen kırmızı kurdele bağlanır. Gelini eve saklarlar, bahşiş almadan kapı açılmaz. Gelin, vardığı yerde arsız olmasın diye gelinin yüzü, kırmızı yemeni ile ya da allık dediğimiz örtüyle örtülerek evden çıkarılır. Arabalara binilir ve kornaya basılarak erkek evine gidilir. Gelin yanında tavuk, pilav, tatlı bulunan azığına da yanına alır. Eskiden gelinlik yerine sarı don, üç etek dediğimiz fistan giyer; başına kalak adı verilen yanlarında iki küçük ayna ve gümüş penesler bulunan fes takılırmış (KŞ1,KŞ3, KŞ8, KŞ16).

Gelin erkek evine varmadan biraz gezdirilir. Mezarlığa götürülüp dua edilir. Erkek evine giderken pek çok yerde arabanın önü kesilir, bahşişler verilir. Gelin eve gelince şoför arabayı açmaz; şoförün bahşişi verilir. Bu defa da gelin arabadan inmez, kayınbabasının

verdiği altınla arabadan iner. Gelinle damadın üzerine buğday, kuru üzüm, şeker, fındık, fıstık gibi yemişler atılır. Gelin ve damat bir masanın etrafında üç kere dönerler. Gelinin ayağına kurban kesilir. Eğer gelin kurbanı kaldırırsa geline altın takılır, kaldıramazsa ceza olarak gelin kayınbabasına para verir. Daha sonra gelin eve gireceği vakit kapının üst kısmına yağ sürdürülür; yapışıp kalsın diye, bal sürdürülür tatlı olsun diye. Gelin evde akşamı beklerken kucağına çocuk verilir. Karşılığında gelin çantasına önceden hazır ettiği bir hediyeyi verir. Bu arada damadın arkadaşları damadı kaçırlar. Damadın babası para karşılığında oğlunu kurtarır. Gelin gerdek için hazırlanır. Damadın arkadaşları damadı yumruklar ve bacağına iğne batırırlar. Geline yüz görümlüğü takar. Gerdek odasında iki rekât namaz kılınır. Gelinin evden getirdiği tavuk, pilav ve tatlı yenir. Gerdek gecesi evde kimse kalmaz. Ev tamamen boşaltılır (KŞ1, KŞ2, KŞ4, KŞ7, KŞ9, KŞ10, KŞ12).

2.8.Duvak Açma

Düğünün ertesi sabahı, ilk olarak kapıyı evin büyükleri açar ve kadınlar çarşafı ilgilenir. Gerdekten sonra yatılan yatak düzeltilmez olduğu gibi bırakılır. Damat yatağın altına para bırakır. Evin ileri gelen kadınlarından biri yatağı toplar ve bahşişini alır. Ardından konu komşu duvak açmaya davet edilir. Gelen misafir kadınlardan arzu eden olursa çarşaf gösterilir. Gelinin temiz çıktığını göstermesi açısından geline kekil, pürçek kesilir. Şimdilerde çok fazla kekil kesilmese olmasa bile konu komşuyla duvak açma devam eder. Gelin düğünden kalan çerezleri ikram eder, çay içilir ve herkes evine dağılır. Bir hafta sonra gelin damatla beraber baba evine gezmeye gider (KŞ1, KŞ3, KŞ5, KŞ9, KŞ11, KŞ12).

3.ÖLÜM

Ölüm, elbet bir gün her canlının tadacağı bir hadisedir. Ölüm karşısında insan çaresizdir. Tek yapılacak şey ölenin ruhuna dua etmektir.

Doğum ve evlenmede olduğu gibi, ölüm çevresinde birçok inanma, adet, töre, tören, ayin, kalıp davranış, işlem kümelenmektedir. Ölüm çevresinde kümelenen ve ölüyle toplum üyelerini kuşatan bu inanmalar, adetler, işlemler, törenler ve kalıp davranışlar başlıca üç grupta toplanmaktadır. Bunlardan bir grubu ölenin “öte dünyaya gidişinin” kolaylaştırmak; onun gerek geride bıraktıklarının gözünde, gerekse “öte dünyada” saygın ve mutlu bir kişi olmasını sağlama amacına yönelik olanlardır. Bir başka grupsa; ölenin

geri dönüşünü önlemek, yakınlarına ve geride bıraktıklarına zarar vermesini engellemek amacıyla yerine getirilenlerdir. Üçüncü grupta toplananlarsa; ölenin yakınlarının bozulan ruhsal durumlarını sağaltmak; sarsılan toplumsal ilişkilerini düzeltmek ve yeniden topluma katılmalarını sağlamak için uygulananlardır (Örnek 1995: 207).

Ölüm olayı; ölüm öncesi, ölüm sırası, ölüm sonrası olarak üç bölümde incelenmiştir.

3.1.Ölüm Öncesi

3.1.1. Ölümün Belirtileri

Ölümü hatırlatan pek çok şeye inanılmaktadır. Bunlardan ilki rüyadır. Rüyada inek görmek Azrail'e yorulur. Ağzımızdaki bir dişin sallanması ya da düşüyor olması ölüme yorulur. Rüyada yaş meyvelere dokunmak özellikle yeşil üzüm görmek gözyaşına yorulur (KŞ8).

Ani ölümler dışında yatan hastaların ölümü bazı belirtilerle yaklaştığı hissedilir. Hastanın yeme içmesinin yavaşlaması, bakışlarının sabitleşmesi, konuşmalarının ağırlaşması, kimseyi duymaması ölümün yaklaştığını hissettirir. Hastanın ayakları soğumaya, yavaşça bedeni ağırlaşma, verilenleri yutamamaya başlar. Hastaya hissettirilmeden kelimeyi şahadet getirtilmeye çalışılır. Sessiz bir şekilde ruhu kolay çıksın diye başında Kur'an-ı Kerim okunur. Yakınları, arzu ettiği insanlar çağrılır helallik alınır. Hastanın durumu iyice ağırlaşınca ağzına pamukla su verilir (KŞ1, KŞ5, KŞ9, KŞ13, KŞ14, KŞ15, KŞ16).

3.2. Ölüm Sırası

3.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler

Hasta son nefesini verdikten sonra, üzerindeki giysiler çıkarılır. Evdeyse halı toplanıp ölü, betona yatırılır. Elleri iki yanına konulur. Ölü'nün çenesi çatılır, ayakları bağlanır. Eğer arzu edip de göremediği bir kişi varsa gözleri açık olur, sıvazlanarak kapatılır. Ölü'nün üzerine temiz, beyaz bir çarşaf örtülür. Ölü şişmesin diye üzerine bıçak konulur. Ölü'nü yattığı odanın kokmaması için soğuk tutulmaya çalışılır ve ruhu hala evde gezdiği düşünüldüğü için ışıklar kapatılmaz. Yedi gün boyunca sokak lambası asla kapatılmaz (KŞ1, KŞ3, KŞ5, KŞ11, KŞ13, KŞ14, KŞ15, KŞ16).

3.2.2.Ölümün Duyurulması/ Ölünün Yıkınması

Ölü, evde fazla bekletilmez. Duymayanlara duyurmak için sala verilir. Yörede belediyeden anons da verilir. Uzaktakilere hemen telefonla ulaşılır. Yetişmeseler de ölü beklemes diye defin ederler. Defin etmeden önce ölü yıkanır. Bu işlemi önceden bu işi bilen kişilere yaptırırlardı. Kazanlarla sular kaynar, kimsenin görmeyeceği şekilde ölü beyaz sabunlarla yıkanır. Ölünün suyunun ayak basmadık yere dökülmesi gerekirdi; bu yüzden artık belediyeden cenaze yıkama ve taşıma araçları talep edilmektedir (KŞ14, KŞ15).

Ölü hocalar tarafından ya da işi bilenler tarafından son kez gusül abdesti aldırılır ve kefenlenir. Saçı uzun olan kadınların saçları boyunlarına dolanır. Genelde kadınların saçı hep uzundur. Öldükten sonra boynuna yılan dolanmasın diye kadınlar saçlarını kesmez (KŞ6).

3.2.3.Ölü Gömme

Kadın ve erkeğin kefen ölçüleri farklıdır. Kefenlenme bittikten sonra ölü tabuta konur, mezarlık yakınsa tabut omuza alınır, uzaksa taşıma aracıyla cenaze namazı için camiye götürülür. Buraya kadınlar gelmez. Tabutun üstüne yeşil renkte kilim örtülür, cenaze kadınsa yemeni; erkekse ceket atılır. Namazdan sonra cenaze defin edilir (KŞ1, KŞ4, KŞ16).

3.3.Ölüm Sonrası

3.3.1.Cenaze Evi

Cenaze evden çıktıktan sonra ağıtlar yakılır. Sesli bir şekilde ağlanır. Cenazeyi duyanlar başsağlığına gelirler. Taziye için şu sözleri söylerler.

Başınız sağ olsun.

Allah rahmet eylesin.

Allah başka acı vermesin.

Mekânı cennet olsun.

Allah nur içinde yatırsın.

Geçenlerinize Allah rahmet eylesin.

Allah sabır versin.

Allah kalan ömrünü size bağışlasın.

Allah toprağını bol etsin.

Kabri geniş olsun.

Allah korktuğundan kurtarsın.

Cenaze evine gelenlere gül suyu ve şeker ikram edilir. Cenaze evinde üç gün yemek pişmez. Komşular yemek getirir. Televizyon ve radyo açılmaz. Üç gün boyunca Kur'an-ı Kerim okutulur. Cenazenin yedinci gecesini yemek çıkarılır. Pide, ayran ve tatlı ikram edilir. Arkasına dualar edilir ve ölenin ağzında bulunsun denilir (KŞ16, KŞ19).

3.3.2.Yas Tutma/ Belirli Günler

Cenazesi olan ev bir ay boyunca bağda bahçede iş yapmazlar. İşlerini komşuları yaparlar. Yaslarını tutmak için elbiselerin ters yüzü giyilir. Yeni kıyafetler giyilmez. Kırk gün boyunca gusül abdesti gerektiren hallerde bulunulmaz. Ölünün eşyaları ihtiyacı olana verilir. Birkaç hatıranın dışında evde ölü eşyası saklanmaz. Ölünün 7, 40, 52 ve sene dönümlerinde yemek çıkartılır. Kur'an-ı Kerim okutulur, dualar edilir, ölenin ruhuna gönderilir. Uygun bir zamanda mevlüd okutulur. Erkekler için camide, kadınlar için evde mevlüd okutulur. Süleyman Çelebi' nin Mevlüdünü sadece erkekler okur. Kadınlar Kur' an dua ve surelerinden okur. Ardından ikramlar dağıtılır ve okunanlar ölenin ruhuna armağan edilir (KŞ1, KŞ2, KŞ3, KŞ6, KŞ7, KŞ12, KŞ13, KŞ15, KŞ16).

BAYRAM, TÖREN VE KUTLAMALAR

1. DİNİ BAYRAMLAR

1.1. Ramazan Bayramı

Ramazan Bayramı ‘Şeker Bayramı’ olarak adlandırılır. Bayram yaklaşırken yörede ev, bark, kapı, pece temizliği başlar. Bütün kadınlar evlerinin içini dışını tertemiz yaparlar. Olmazsa olmaz sobalı fırında yapılan ‘kömbe’ yani çörek çekilir. Bayrama özel olarak üzeri peynirlidir. Misafirlere ikram için tatlı yapılır. Bu tatlı ‘sütlü’ denilen sütlüçür. Kadınlar bunları yaparken erkeklerde bayramda misafirlere tutmak için şeker, lokum, kolonya almaya pazara çıkarlar. Önceleri bayramda değil her zaman evde şeker kolonya bulunurdu. Şordan bi utandık misafir gelince tutulurdu (KŞ1, KŞ2, KŞ3, KŞ4).

Bayram temizliği sadece evde yapılan temizlikle sınırlı değildi. Kapıya kazanlar kurulur, çocuklar sıra sıra yıkanır, ardından ebeveynler yıkanır. En son temizlik olarak da genelde arife günü mezarlık ziyaretine gidilir. Aileden geçmişlerin mezarları otlardan arındırılıp, taşları suyla yıkanır, dua edilir. Çocuklara her bayram alınmasa da ‘bayramcalık’ denilen yeni kıyafetler alınır. Bayram günü sabah erkenden bütün aile kalkar, erkekler bayram namazı için camiye giderler. Evde kalan kadınlar kahvaltıyı hazırlarlar. Sobada çekilen kömbe ve tereyağlı yumurta sofranın gözdesidir. Erkekler camiden çıkınca evvela camide kendi aralarında bayramlaşırlar. Eve gelince ev halkı ile bayramlaşırlar. Sofra ortadan kaldırılır, misafirler beklenmeye başlanır. İlk gelenler şeker toplamaya çıkan çocuklardır. Fazla zaman geçirmeden küçükler aile büyüklerini ziyaret etmeye başlarlar. Buna ‘bayramcı gezme’ denir. Her gidilen yerde yaşça büyükleri eli mutlaka öpülür (KŞ1, KŞ2, KŞ3, KŞ4, KŞ5, KŞ11, KŞ14, KŞ17, KŞ18).

Önceleri Ramazan ayında çocuklar ve gençler ‘Saya Gezmesi’ denilen oyundan oynarlardı. Gençler ev ev gezerek yiyecek toplarlardı. Topladıkları ile ya pilav pişirilir yenir, ya da toplana bulgurlar bakkalete satılır, yerine şekerleme alınır. Saya gezerken gençler ellerinde bezden bir küçük çuvala ‘Saya saya gezerim, Saya boncuk dizerim. ‘ tekerlemesiyle ev ev dolaşırlardı (KŞ13, KŞ14, KŞ15, KŞ16).

Önceleri bayramlarda aileler kendi aralarında, kendi sülalesinin köy odasında bayramlaşırdı. Çocuklar bile başka sülalenin köy odasına varmazdı (KŞ15).

1.2. Kurban Bayramı

Kurban Bayramında da Ramazan Bayramında olduğu gibi temizlikler yapılır, yiyecekler hazırlanır. Bayram namazından sonra kurbanlar kesilir. Genelde büyük baş hayvan tercih edilir. Şimdilerde herkes büyük olmasa bile küçük demeyip kurban kesiyor. Önceleri durumu fakır olanlar kesemezdi, onlara kavurmalık verirdik, çocukların gözü dışarıya bakmasın diye (KŞ1, KŞ4,KŞ13,KŞ16) .

Kesilen kurbanın etiyle hemen bir kavurmalık hazırlanır. Diğer etlerden sızgıt, topbaş, yağından kengirtlek yapılır. Kemiklerin ve etlerin bir kısmı yazalanarak kurutulur. Bu kurumuş ete “tike” denir ve kışlık malzeme olarak serin bir yere kaldırılırdı. İşkembesi temizlenip kurutulur. Küçükbaş hayvansa eğer kurban kafasıyla kelle çorbası yapılır (KŞ1, KŞ4, KŞ7).

2. MİLLÎ BAYRAMLAR

2.1. Hıdırellez Bayramı

Folklorda Hızır yahut Hızır- İlyas kültürünü en iyi biçimde yansıtan merasimler, özellikle Türk dünyası söz konusu olduğu zaman Hıdırellez ve Nebi Bayramı'dır. Halk arasında yaygın inançlara göre, Hızır ile İlyas'ın bir araya geldiği günün hatırasına kutlanmakta olup, Hızır-İlyas bileşik kelimelerinin halk telaffuzunda aldığı bir biçimi yansıtmaktadır. Hıdırellez gerçekte Hızır ve İlyas'ın bir araya geldiği gün olduğu inancı altında, kışın sona erip yaz mevsiminin başlangıç günü olarak kutlanmaktadır (Ocak 2007:145).

Türklerde ve Anadolu halkında hıdırellez için kutlamalar ve çeşitli şenlikler düzenlenmekte ve Hızır peygamber olarak görülmektedir. Yörede önceleri fazla bilinmeyen hıdırellez gelişen teknolojinin getirisi olan televizyonlar sayesinde öğrenilmeye ve uygulanmaya başlanmıştır.

Yörede mayıs ayının ilk haftaları, genel anlamda kadınların bir araya toplanıp kırlarda yemek yiyip, eğlendikleri bir piknik gibidir hıdırellez. Gelişen teknoloji ve iletişim ağının ilerlemesiyle farklı yörelerin inanışları gönülleri çalmakta ve etkilenilmektedir. Önceleri çok fazla önemsenmeyen Hıdırellez şimdilerde beklenir ve kutlanır olmuştur. Gül ağaçlarının dallarına isteğini, dileğini gün ışımadan ve kimse görmeden ilişirenlerin dileğinin kabul olunacağına inanılır. Ancak bunlara eski nesil değil de yeni nesil inanmakta

ve uygulamaktalar. Hıdırellezde yapılan bir başka uygulama ise nisan yağmurları bir tabağa biriktirilir. Biriken yağmur suları okunup üflenerek ve dilek dilenerek içilir. Böylece dini bir boyut kazandırılarak inandırıcılık artırılmaya çalışılır (KŞ 35).

HALK İNANIŞLARI

1. YATIR VE ZİYARET YERLERİ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Yörede yatır, türbe ziyaretleri çocuğu olmayanların yaptığı bir ziyaret türüdür. Bu insanların ya çocukları durmuyordur ya da hiç olmuyordur. Yörede bulunan Yunus Emre Türbesine gidilir. Namaz kılınır, dua edilir, kurban kesilir. Ancak kurbanın eti eve getirilmez o yörede kim varsa onlara dağıtılır. Ziyaret yerleri yöreyle sınırlı değildir. Methi duyulan başka ziyaret yerlerine de gidilir. Eğer ziyaretin sonunda çocuk olduysa dua edilen zatın adı çocuğa verilir (KŞ16, KŞ17, KŞ19).

Yörede Yunus Emre dışında Çavdar Baba, Ekecik Baba, Harun Baba ve Taptuk Baba adında yatırların da olduğu söylenmekte ve kerametlerine inanılmaktadır.

Günümüzde ise pek çok istek ve dilek için yatır ziyaretleri yapılmaktadır. Çocuklarının sınavı kazanmaları, askere gidenlerin sağ salim gelmeleri, eşlerini kendine bağlamaları, kızların kismetini açmaları gibi sebeplerden ziyaretler yapılmaktadır (KŞ 35).

2. BÜYÜ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Yörede büyüye inanılmamakta ise de yapanlarda mevcuttur. Büyüden korkular yapanlar için 'Allah'ın gazabına uğruyasıca, evlerden irak, yandığı yerde sönsün' gibi sözler söylenir. Büyülerin hep kötü amaçlı yapılacağı düşünülür. Bir yabancıнын verdiği kabuklu yemişler yenmez, dışarıdan eve alınan yiyecekler üç Kulfü bir Elham okunarak eve alınır. Kabuklu yemiş özellikle cevizin içi oyularak içine muska yerleştirilir. Yörede muskanın diğer bir adı üç kulaktır. Şekli üçgene benzediği için bu adı aldığı sanılmaktadır. Ayrıca yörede domuz yağıyla yapılan büyülerin hiçbir zaman etkisinin geçmeyeceği de vurgulanmıştır (KŞ1, KŞ2, KŞ3, KŞ6, KŞ8).

3. RÜYA İLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Yörede rüyalarla ilgili farklı yorumlar çıkarılır ve her anlatılan rüya hayra yorumlanır. Korkulu rüyaların anlatılmaması, ya da çeşmeyi az miktarda akıtıp gördüğü rüyayı akan suya anlatılması ile korkuların su gibi akıp gideceğine inanılır.

Ayrıca iyi veya kötü olsun rüyanın tesirinde fazla kalınmaması gerektiğine inanılır. (KŞ3, KŞ5, KŞ16, KŞ17, KŞ24, KŞ25) Rüyaları iyi ve kötü olarak ikiye ayırıp yorumlarıyla beraber şu şekilde sıralayabiliriz:

- Rüyada yaş meyve sebze dokunmak gözyaşına işarettir.
- Rüyada inek görmek Azrail'in evdekilerin birinin peşinde olduğunu gösterir.
- Rüyada köpek veya yılan görmek düşmanı simgeler ve düşmanın yakın zamanlarda zarar vereceğine inanılır.
- Rüyada birini dövmek bir başka kişiye gücünü vermek olarak yorumlanır.
- Rüyada diş sökülmesi ya da kırılması evden cenaze çıkacağına inanılır.
- Rüyada ekmek, buğday, un görmesi evin bolluk bereket göreceğine işarettir.
- Rüyada gelinlik giymek aileden birinin hamile olduğunu düşündürür.
- Rüyada yumurta görmek rüya görenin ya da aileden birinin çocuk sahibi olacağını düşündürür.
- Rüyada oğlan çocuğu görülürse mutlu haber, kız çocuğu görülürse sadece bir haber alınacağına inanılır.
- Rüyada silah görmek ya da silah patlamasını duymak haber geleceğine işarettir.

Rüyada bazı durumların tersine inanılır. Rüyada gülenin ağlayacağına, rüyada ağlayanın güleceğine inanılır.

4. DİĞER İNANIŞLAR

- Yörede evin bereketinin kaçmaması için gelen dilenciye şeker ve tuz verilmez. Bereketin yanında evin tadının tuzunun kaçacağına inanılır (KŞ1, KŞ35).
- Küllükte oynanmaz, cin çarpar.
- Soğanın kabuğu ateşe atılmaz, cin, peri içinde olur, ağız yüz eğilir.
- Ateşe su dökülmez. Dökerken de çocuğunu al da kaç denir.
- Çocuk esnerken ağzı kapatılır, her esnemedede şeytan içine çocuğunu atarmış.
- Her yere işenmez, işediğin yer şeytan ocağı olur, ağzın yüzün eğilir.
- Ayakkabı çıkarırken ters dönerse, kötü bir şey olacağına inanılır.
- Dikiş dikerken iğnedeki ip düğümlenirse, eşyası dikilen insanın ömrü uzun olur, düğümlenmezse ömrünün kısa olacağına inanılır.

- Uyuyan çocuğun üstünden atlanmaz, boyu kısa kalır.
- Dikiş elbise sırttayken dikilmez, akılı dikilir.
- Akşamları sakız çiğnenemez, ölü eti çiğnenir denir.
- Akşamları tırnak kesilmez.
- Ayna kırılırsa uğursuzluk getirir.
- Hamileyken kadın saç kestirmez, çocuğun ömrünün kısalacağına inanılır.
- Akşamları evin içinde taş oynatılmaz, kıtlık geleceğine inanılır.
- Islık çalınmaz, şeytan getirir denir.
- Yürüyen çocuk emeklerse, eve misafir geleceğine inanılır.
- Ezan okunurken köpek ulursa, felaket olacağına inanılır.
- Leylek uçarken görüldüğünde saç tutulursa, saçın uzanacağına inanılır.
- Saç uzayıp kesildiğinde yere atılmaz, yakılır ya da saklanır.
- İnsanın ayağının altı kaşındığı zaman yola gideceğine inanılır.
- Sağ el kaşınınca para geleceğine, sol el kaşınınca para gideceğine inanılır.
- Yumurtanın kabuğu ateşe atılınca tavuğun kıcının büzüşeceğine inanılır.
- İkinci vakti uykuya yatılmaz, mal akıllı olacağına inanılır.

HALK MUTFAĞI

Her canlı yaşamak için belirli bir düzen içinde beslenmek zorundadır. Beslenme yemek ve içmek acıkma denilen bir uyarılma ile hissedilir. Acıkma canlının metabolizmasında besin maddelerinin kullanılması sonucu yenilerine ihtiyaç duyulması ile ortaya çıkar. Bu sonuç canlının hayati faaliyetlerinde yavaşlama ve gıdalara karşı bir arzu ve ruhunda bir sıkıntı olarak belirir. Bu arzunun giderilmesi gerektiğinde bir canlının kendini ve başkalarını tehlikeye atarak karşılayacak derece tehlikeli bir hal alabilir. Bu anlamda beslenme açlığın giderilmesi için canlının yaptığı bütün ferdi ve toplumsal faaliyetleri içine alan geniş bir etki alanına sahiptir (Yamaoğlu 2001: 233).

Toplumlar yüzyıllar boyu süregelen tecrübeleri deneyimleri ve yaşadıkları çevreyi ve doğayı tanımaya çalışmış, bu deneyimler kültürel yaşama zenginlik katarak kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Değişen yaşam koşulları içinde yemek içmek alışkanlıkları ve gelenekleri de değişmektedir (Özer 2010: 109).

Bir toplumun mutfak kültürü yaşanan yörenin coğrafik ve tarımsal özellikleriyle sosyoekonomik koşulları ve diğer toplumlarla etkileşme durumuna göre şekillenir. Bu faktörlerdeki değişme mutfak kültürüne de yansır (Baysal 2008: 27).

Yöresel mutfak Türkiye’de kentlerin dışında kasaba, köy, vb. yerleşmelerde varlığını geleneksel unsurlarla sürdürmektedir. Türk mutfağının en az değişikliğe uğrayan bölümü yöresel mutfak kültürüdür. Bu mutfak, yörenin geleneksel alışkanlıklarını, ekonomik imkânlarını, kendine özgü yemek hazırlama biçimlerini yansıtmaktadır (Toygar 2008: 16; Berkok 2008: 16).

Yörede merkezde ve kırsalda farklı yemek çeşitleri tespit edilmiştir. Bunun temel sebebi kışın dahi taze bulunan sebzelerdir. Merkezde yaşayanlar kış için çok fazla hazırlık yapmazken kırsalda ve özellikle maddi durumu zayıf olan aileler un ve bulgur ile çok çeşitli yemekler yapmaktadırlar. Bunun yanı sıra aşağıya verdiğimiz yemeklerin zor ve zahmetli olanları sadece düğünlerde yapılır.

1.YİYECEK TÜRLERİ VE YAPILIŞLARI

1.1. Bozaş

Malzemeler:

100 gr kuyruk yağı

1 kg yarma

1 su bardağı fındık, fıstık

1 su bardağı kuru meyveler

500 gr et

2 tatlı kaşığı tuz

Yapılışı:

Yarma suyla bir gece önceden iyice yumuşayana kadar pişirilir, içine önce fındık ve fıstıklar atılır. Ardından daha yumuşak olan ve pişmesi kolay olan kuru kayısı, incir, üzüm gibi meyveler atılır. Kuyruk yağı yağın salana başka bir yerde pişirilir, üzerine etler atılır ve iyice kavrulur. Aslında bu yemek eskiden günümüze kadar gelen ve hala pek çok köyde yapılan bir aşure çeşididir. Genellikle düğünlerde yapılır (KŞ 2).

1.2. Boranaşı

Malzemeler:

500 gr yarma

1 kg süzme yoğurt

250 gr duğrandan çıkmış yoğurt tereyağı

Bir çimdik yarpuz

Tuz

Yapılışı:

Süzme yoğurt suyla ezilir. İçine önceden şişirilmiş yarama eklenir ve kaynayana kadar karıştırılır. Kaynamadan çorbayı karıştırma işi bırakılmaz; bırakılırsa çorba kesilir. Kaynadıktan sonra yoğurt tereyağı ile yarpuz yakılır, tuz eklenir. Bu karışım kaynayan karışımın içine eklenir. Genellikle düğünlerde yapılır (KŞ2).

1.3. Tullak

Malzemeler:

200 gr iç yağı

200 gr et

200 gr düğürcük

1 su bardağı un

Tuz

2 yemek kaşığı salça

100 gr tereyağı

Yapılışı:

Et ve iç yağı ve bulgur temiz bir bezin içine konularak keserin arka kısmı ile iyice dövülerek birbirine yedirilir. Kıvama gelmesi için un kullanılır. Orta boy bezeler halinde köfte gibi dökülür. Kaynayan suyun içine atılır ve pişirilir. Tereyağı, salça ve tuz yakılarak içine ilave edilir Kış yemeğidir ve yakıcı olduğu için yazın tercih edilmez (KŞ35).

1.4. Mercimek Cacığı

Malzemeler:

1kg mercimek cacığı (madımak)

100 gr tereyağı

1 su bardağı bulgur

Yapılışı:

Tereyağı iyice köpürene kadar eritilir. Fazla ufaltmadan doğranan mercimek cacıkları içine ilave edilir. Mercimek cacıkları biraz suyunu salınca bir avuç kadar bulgur ilave edilir. Piştikten sonra sarımsaklı ya da sarımsaksız yoğurtla yenilir Yaz aylarında sıkça ve taze şekilde yenir. Kış ayları için gölge yerlerde kurumuş olanlarından da yemek yapılır (KŞ 9).

1.5. Çatlak

Malzemeler:

7-8 adet yeşil domates

2 büyük boy kuru soğan

1 su bardağı bulgur

100 gr tereyağı

Yapılışı:

İnce doğranan soğanlar tereyağında açık kahverengi olana kadar kavrulur. Epey irice doğranan domatesler az bir salçayla beraber soğanın içine eklenir. Yemeğin sulanmasıyla beraber bir avuç bulgur atılır ve yemyeşil(çat gö) domatesler yumuşayana kadar pişer. Piştikten sonra sarımsaklı ya da sarımsaksız yoğurtla yenir. Sonbahar aylarının yemeğidir. Günümüzde kış ekmekleri yapılırken ekmekçi kadınlar için halen yapılır (KŞ35).

1.6. Lepe

Malzemeler:

1 su bardağı bulgur

500 gr süt

1 tatlı kaşığı tuz

1 tatlı kaşığı pul biber

Yapılışı:

Süt iyice kaynatılır, içine bulgur eklenir. Bulgur yumuşadıktan sonra tuz ve pul biber eklenir. Kış aylarında sıkça yenilen bir atıştırmalıktır (KŞ35).

1.7. Gül Dolması

Malzemeler:

20-25 adet kabak gülü

100 gr tereyağı

2 su bardağı bulgur

2 yemek kaşığı salça

2 adet soğan

Bir tutam maydanoz

Yapılışı:

Soğanlar ince ince doğranıp tereyağı ile kavrulur içine salça ve bulgur ilave edilip kavrulur. En son maydanozlar eklenir. Kabak güllerine zarar vermeden içi açılır ve yapılan karışım içine doldurulur. Kabak gülleri nazikçe tencereye dizilir, üzerine sıcak su ve zeytinyağı ilave edilerek pişirilir Kabak gülleri sabah ezanı ile toplanır. Hava ısındığı zaman güller kapanır ve karıncalanır. Çok değerli bir yemek olduğundan kış ayları için donduruculara bolca depolanır (KŞ35).

1.8. Soğanlama(Mihlama)

Malzemeler:

6-7 adet kuru soğan

250 gr et

4-5 adet domates

10 adet sivri biber

4-5 yumurta

100 gr tereyağı

Yapılışı:

Soğanlar doğranıp tuzla iyice ovalanır, suyla güzelce yıkanır; acısı çıkarılır. Bol tereyağında kavrulur. Önce et eklenir, sonra biber ve domates sırayla ilave edilir. Pişmeye yakın az bir miktar sıcak su dökülür. Kaynayan yemeğin üzerine yumurtası kırılır ve yumurta pişince yenilir. Melemenin etli çeşididir ve sık olarak yapılır (KŞ9).

1.9. Pelize

Malzemeler:

2 su bardağı un

1 su bardağı pekmez

1 çay bardağı su

100 gr tereyağı

Bir çimdik tuz

Yapılışı:

Un ateşte kavrulur, sulandırılmış pekmez içine dökülür. Lapa kıvamına gelen karışıma bir çimdik tuz atılır. Tereyağı yakılıp karışımın üzerine dökülür ılıyınca yenilir. Özellikle kışın yenilen bir tatlı çeşididir (KŞ35).

1.10.İncir Tatlısı

Malzemeler:

500 gr kuru incir

100 gr tereyağı

Yapılışı:

İncirler orta boy doğranıp kaynayan suyun içine atılır. Bir süre kaynadıktan sonra üzerine tereyağı yakılıp eklenir. Ilıyınca yenilir. Zengin tatlısıdır. Merkezden derlenmiştir (KŞ35).

1.11. Guymak

Malzemeler:

2 su bardağı un

1 su bardağı süt

100 gr tereyağı

1 tatlı kaşığı tuz

Yapılışı:

Un kavrulur. İçine tuz eklenir. Soğuk süt en son ilave edilir. Bol tereyağı yakılıp üzerine eklenir ve soğumadan yenir. Loğusa kadınlara yapılır. Çok eski bir yemektir. Günümüzde yine yapılır (KŞ35).

1.12. Kar Katması

Malzemeler:

Kar

Pekmez

Yapılışı:

Yaz aylarında dağların tepelerinde, toprağın altında kalmış, kurtlanmamış karlar toplanır. Üzerinde pekmez gezdirilir ve soğukluk olarak yenilir. Farklı bir dondurma çeşididir. Kırsalda ve yüksekte yaşayanların tatlısıdır (KŞ16).

1.13. Dönderme

Malzemeler:

1-2 adet yufka ekmek

100 gr tereyağı

4-5 yumurta

Yapılışı:

Tavaya tereyağı konulup eritilir, tavanın tam ortasına ekmek üç katlı biçimde uzatılır. Tam ortasına yumurta kırılır, tuz eklenerek yumurta ekmeğe yayılır. Ekmeğin bir katı yumurtanın üstüne kapatılır. Kapanan ekmeğin üstüne ikinci bir yumurta kırılır, diğer kalan ekmek de bu yumurtanın üstüne kapatılır. İçindeki yumurtanın pişmesi tahmin edilerek büyük kare şeklinde börek haline gelen ekmek ters yüz edilir. İçindeki yumurta pişer ve ekmeğin dış yüzeyleri çıtır çıtır olur. Döndere döndere pişirildiği için de bu adı alır. Çobanlara azık olarak konulur. Günümüzde merkezde sabah kahvaltılarında tercih edilen lezzetlerdendir (KŞ35).

2. KIŞ İÇİN HAZIRLANAN YİYECEKLER

2.1. Yufka Ekmek Yapımı

Yufka ekmek yapımı yılın her döneminde yapılır. Evde ekmek azalmaya başladığı zaman tandırlarda yapılır. En önemli ve büyük olanı kışlık ekmektir. Komşularla birlikte yapılır. Her gün bir komşununki sırayla yapılır. Bu sıra takip işine keşik denir. Gecedен hamur yoğrulur, beziler tutulur. Hamurun daha özlü olması için peynir suyu olan çiğ suyu katılır. Ekmek sahibi gecedен ekmek yapmaya yakınları ile başlamıştır. Komşu kadınlar sabah sekiz gibi ekmek yapılacak eve giderler. Ekmek tahtaları ve oklava ile hamur inceltilir, orta boy olunca yani topak adı verilen boyutlara gelince ekmeği daha iyi ve ezmeden açan kadınlara verirler. Bu kadınlar da hamuru yufka boyutlarına getirir, uğrasını da arındırır ve tam bir daire olmasına çalışır. İşi biten yufkayı pişirici kadına verir. Pişirici kadın ocağın üstüne konulan saçın üstüne yufkayı yayar. Ocağın içine talaş ya da sonbaharda dökülen kuru yapraklar atılır. Bu kuru yapraklara gazel denir. Ocağın içine bunların dışında büyük hayvan dışkılarından yapılıp kurutulmuş yapma denilen yakıt çeşidi de atılır. Genel olarak ocağın içine ekmek pişirmek için atılan her şeye yakacak denir. Pişirici kadın pişirdikten sonra ekmekler bir yere kayılır. Arada ekmek yapanlara hizmet edici kadın soğuyan ekmekleri kışın saklanacak yere ekmekleri dizer. Kış ekmeklerinde ekmek yapan ev sahibi, ekmekçi kadınların sabah kahvaltısını, öğlen yemeğini, çayını,

akşam eve giderken böreklerini verir. Ekmekler yaklaşık iki metre civarında ve üç sıra halinde yapılır. Bu sıralara direk denir.

Bu ekmekler yeneceği zaman temiz bir örtünün arasında ılık suyla yumuşatılır ve kare şekli verilerek kuşane adı verilen büyük ekmek tenceresine konulur. Yufka ekmekler sabah sobanın üstünde gevretilir, içine tereyağlı yumurta ya da çökelek peyniri konularak sıkıca sarılır. Bu sarım şekline dürüm denir ve afiyetle yenir (KŞ1, KŞ2, KŞ3, KŞ4, KŞ5, KŞ6).

2.2. Bulgur

Anadolu insanın en önemli kış yiyeceği bulgurdur. Bulgurun girmediği yemek hemen hemen yoktur. Bu sebeple en iyi sert buğday olan şahman buğdaydan kile adı verilen ölçü birimi ile hesaplanarak alınır. Pek çok defa samanı çıksın diye suyla yıkanır. Hereni veya tokat adı verilen büyük kazanlarda sular kaynatılır, içine bulgur salınır ve iyice yumuşayana kadar pişirilir. Kazanın dibine yapışmamasına için dikkat edilir. Buğday suyunu çektikçe oklava, kazanın içine daldırılarak kontrol edilir. Pişen buğdaylar temiz bezlerin üzerine güneşli bir yere serilir. Bu serili buğdaya sergi denir. İyice kuruyan buğday hala içinde kalan saman, arpa ve taşlardan temizlenir. Bundan sonra değirmene götürülür ve bulgur yapılır. Bulgurun yanında kepek ve dü ya da düürçük denilen köftelik ince bulgur da çıkar (KŞ1, KŞ2, KŞ3, KŞ4, KŞ5).

2.3. Salça Yapımı

Domatesin en yoğun ve ucuz olduğu yaz gününde yapılır. Yörede domatese freg denilir. Fregler bahçede olgunlaşıp kızarıncaya toplanır. Toprağın üstüne dökülür. Bu şekilde güneşin altında bir gün geçirir ve iyice yumuşar. Ertesi gün fregler bıçakla ortadan ikiye bölünüp çekirdekleri sıkılır. Su dolu bir leğenin içine atılır. Burada temizlendikten sonra pat denilen büyük plastik bidonlara doldurulur ve güneşin altına bırakılır. Bu şekilde dört-beş gün kalır. İyice cıvıyan fregler palayış veya kevgir denilen delikli tepsilerde sürtülerek posaları alınır. Bu posalar daha sonra pul biber yaparken kullanmak için güneşe yayılıp kurutulur. Freg suyu haline gelen salça geniş leğenlerde üstüne eski bir bürgü (başörtüsü) gerilerek toprağın üzerine güneşe açık yere bırakılır. Barlanma denilen beyaz köpük olmasın diye içine bol miktarda tuz atılır. Koyulaşmış salça şeklini alana kadar güneşte kalır. Bu salça şekline gün kurusu salça denir. Kaynama salçaya göre daha lezzetli ve pahalıdır (KŞ35).

2.4. Pekmez Yapımı

Üzümler pekmez yapmaya başlamadan önce toplanır, şirahana adı verilen tahta havuz biçiminde sandıklara doldurulur. Evin erkekleri üzümü çiğneyerek suyunu çıkartırlar. Bu üzüm suları koyulaşabilmesi için pekmez toprağı denilen özel bir toprakla karıştırılır. Bu karışım pekmeze özel büyük bakır leğenlerde pişirilir. Belli bir kıvama gelen bu üzüm suyuna şıra denilir. Birkaç kez süzülerek tamamen temizlenir. Bir başka bakır leğenin içinde şıra kaynamaya başlar. Yüzü köpük köpük olur ve kıvama gelince ateşten alınır ve artık pekmez olmuştur.

Üzüm suyu çıkarırken sıkılan üzüm posaları güneşin altında naylonla bir yere bastırılır. Altına bir tas konulur. Bu ekşiyen üzüm suyu doğal sirke olur. Sirke süzülür, şişelere doldurulup turşu yapımında kullanılır (KŞ5, KŞ6, KŞ7,KŞ16).

2.5. Turşu Yapımı

Turşu, Anadolu insanının yemeğın yanında tercih ettiğı bir yiyecektir. Şimdiye kadar pek çok sebzenin turşusu kurulmuştur. Freg, salatalık, acur, hırt hırt(şalak, kelek, olmamış kavun), biber, beyaz lahana, kara ilahna (kırmızı lahana), yeşil fasulye gibi sebzelerden turşu yapılır. Önce sebzeler yıkanır, sebze suyunu alsın, hemen dönsün diye delinir ve turşu küpüne atılır. İçine yeteri kadar tuz ve sirke konulur. Sirke yoksa bile üzüm suyu konulur. Üzeri barlanmasın diye maydanoz basılır, bazen de bir avuç nohut atılır ve küpün ağız kapatılır. En az yiyeceklerin turşuya dönmesi için bir hafta beklenilir. (KŞ10, KŞ12).

2.6. Peynir Yapımı

İnek ya da koyun sütü kaynatılır. Soğuyunca peynir mayası ile mayalanır. Mayası tutan peynir temiz bez torbalara konulur ve süzölmeye bırakılır. İyice şeklini alan yaş peynirler gö suyu çıksın diye leğenlerde suyun içinde bekletilir. Daha sonra peynirler ufalanıp tuzlanarak teliz torbalara konulur ve üzerine peynir suyunu salsın diye ağırlık konulur. Şimdilerde işkence adı verilen aletlerin arasına sıkıştırıp peynirler sıkılıyor. Bu şekilde peynir kuruyana kadar leğenlere dökölüp tuzlanır ve bez torbada yağı akana kadar süzölür. Basılma şekline gelen peynir, küplere veya pat denilen plastik bidonlara küssük denilen kalın odunların yardımıyla basılır. Peynirin kokup küflenmemesi için tuzlanır, soğuk yerler konulur (KŞ35).

2.7. Manti, Erişte

Un, tuz, yumurta ve sudan oldukça sert bir hamur yapılır. Topaklar açılır. Tandırda berkiştirilir. İlk iğliği alınan hamur bıçak yardımıyla tırnak büyüklüğünde kare şeklinde kesilir. Temiz bezlerin üzerine, güneşin altına yayılır. İyice kuruduktan sonra bez torbaların içinde rutubetsiz yerde saklanır. Erişte ise mantı hamurunun kalanı ile erişte makinelerinden şerit halinde çıkarılır. Güneşte kuruduktan sonra torbalanıp kaldırılır (Kş23, Kş24).

2.8. Sebze ve Meyve Kurutma

Yazlık sebze ve meyvelerin doğranıp kurutulmasıyla olur. Patlıcan, domates, biber, kabak, bamyaya, kayısı, üzüm, elma gibi yiyecekler direk güneşin altında kurutulur. Mercimek cacığı, fasulye, maydanoz, nane gibi yiyeceklerin rengi solmasın diye gölgede kurutulur (Kş35).

HALK HEKİMLİĞİ

İnsanlar, doktor bulamadığı zamanlarda büyüklerinden öğrendiği bir takım ilaçları insan ya da hayvan üzerinde uygulamalarıyla tedavi edilmişler ve etmişlerdir. Bu tedavi bazen otlarla bazen de hayvansal katıklarla gerçekleşmiştir.

Yörede halk hekimliğini insanlar ve hayvanlardaki uygulamalar olarak iki kısımda inceledik. Genel olarak değerlendirildiğinde bitkilerden yararlanma daha fazla görünmektedir.

1. İNSANLARDA UYGULANAN TEDAVİ YÖNTEMLERİ

İnsanların rahatsızlanıp bitki kök ve gövdelerinden elde ettikleri, ilaçları kullanmaları ya da dua edilip okunup üflenmesiyle geçecek hastalıkları şöyle sıralayabiliriz:

- Köpek Isırıkları: Nişedir, zai, şeker kaynayana kadar pişirilir. Bu karışım yara yere basılır. Bu uygulama üç gün uygulanır. Yara iyice pişer ve iyileşir (KŞ4).

- Yanıklar: Vücudun herhangi bir yerinde oluşan ateş yanıkları için yapılan bir uygulamadır. Erkek kamış ve yılanmış köpek pisliği eski ekmek sacının ters çevrilmesiyle yakılır. Yanan ve toz haline gelen pisliğin külü yara yere sürülür, temiz bezle bağlanır. Yanık için bir başka çözümdedir yumurta yağıdır. Yumurtalar katı bir şekilde haşlanır, içinin sarıları alınır, bir tencerede kömür halini alana kadar pişirilir. Bu esnada renk değiştiren yumurta siyah bir yağ bırakır. Bu yağ ve tortular yara yere, yanık yok olana kadar uygulanır. Yanıktan sonra vücutta yanık lekesi bile kalmaz. Yanık yere bir de susam yağı sürülür, yanık yerde leke kalamayacağı söylenir (KŞ1).

- Kanayan Kesikler: Yaralı kanayan kesiklerde kanın hemen o anda durması için elbiz denilen örümcek ağları kesik, kanamalı yere sarılır. Kısa bir zamandan sonra kanı durdurur (KŞ16).

- Terma Hastalıkları: Terma yarası vücudun her yerinden çıkabilmektedir. Genelde nazardan çıktığına inanılır. Ancak çeşitleri vardır: İlki terma olan deri değişimi gösteren bölge, terma ocağı denilen şahıslar tarafından okunup üflenir. İkinci olarak terma ocağı olan kişi yarayı bir iğne yardımıyla hem okur hem de çizme usulüyle kanatır. Kan çıkınca mikrobun çıktığına inanılır. Bir diğer terma yöntemi ise kuru soğandır. Soğan terma ocağı kişi tarafından okunur, üzerine tükürülür. Bu soğan güneş görmeyen yere asılır. Soğan kurudukça termalı bölgede kurur ve iyileşir (KŞ16, KŞ35).

- Siğil: Elde ve ayaklarda sert kabarıklar şeklinde oluşur. Rahatsızlık verir ve ağrır. Siğil ocağı olan kişi siğilin olduğu yeri okur, üfler ve siğil kurur düşer. Bir başka yöntem ise siğil çıkarıcı olan kişi güneş çekildikten sonra yirmi bir kez Ayetel kürsü okuyup siğil olan bölgeye tükürürse siğil kurur (KŞ14).

- Köslü Hastalığı: Ayaktan ve yüzden çıkan, hastalıklı bölgenin hamur gibi kabardığı bir hastalıktır. Köslü ocağı olan kişinin evinden alınan bir avuç toprak yarıya sürülür ve yara hızla sönmeye başlar. Köslü ocağı olabilmek için el vermeden ziyade uygulanan bir yöntem vardır. Köslü kaparıyla yakalanan bir köstebeğin eti fark ettirilmeden ocak olacak kişiye yedirilir. Böylece köslü ocağı olunur (KŞ13).

- Kurbağcık Hastalığı: Zayıf ve hastalıklı çocuklarda olur. Genel anlamda onuşmayan, zayıf ve çelimsiz çocukların bu hastalığa yakalandığı düşünülür. Çocuğun kafatasındaki bingıldağın güp güp atması kurbağcığın bir başka delilidir. Kurbağcık ocağı olan kişi sarımsaklı bir karışım hazırlar ve okuyup üfleyerek hazırladığı karışımı çocuğun bingıldağına sürer (KŞ35).

- Kutnu Hastalığı: Yüzde öbek öbek yaralar çıkar. Kutnu ocağı olan kişi kına tozu üzerine okuyup üfler. Hasta olan kişinin yara yerlerine okunmuş kına tozu sürülür (KŞ35).

- Dolama Hastalığı: El parmağını dolana dolana saran iltihaplı, tırnağı batıran ya da koparan bir hastalıktır. Bunun için lokum veya helva ezilir, parmağa sarılır. Bir başka iyileştirici yöntem ise kuru soğan közde pişirilir, soğanın kabuğu soyulur. Soğanın içindeki beyaz kısımları sıcak temiz bir bezle parmağa sarılır (KŞ35).

- Kırık-Çıkık: Kırık çıkıkla uğraşan insanlara sınıkçı denir. Bu kişiler kırık veya çıkık olan uzlu sıcak suyla ve sabunla sürekli olarak ovalar. Acı hafiflemeye başlayınca haşlanmış yumurta temiz bir beze ezilip çıkığın olduğu yere sarılır. Bunun dışında et eziklerine, çıkıklara et, zeytin ezmesi, tuzlu hamur ve çiğ patates de sarılır (KŞ4, KŞ16).

- Soğuk Alınlığı: Anadolu'nun pek çok yerinde yapıldığı gibi yörede de ilk önce nane ve limon kaynatılır. Ardından sıcak tavuk suyu çorbası içirilir. Tavuk suyunun en önemli vitamin olduğu söylenir (KŞ35).

- Kabızlık: Kabızlık çocukların çok yağlı süt içmesinden oluştuğuna inanılır. Giderilmesi için mevsimine göre taze veya kuru kayısı yedirilir. Kurumuş kara erik, ıslanmış çiğ nohut, ıslanmış yeşil mercimek çocuklara yedirilir (KŞ5).

- İshal: Çocuklar için korkulan hastalıklardandır. Çocuğa yoğurt, patates, leblebi, şeftali yedirilir, daha da iyileşmezse peynir mayası içirilir (KŞ7).

- Uçuk: Dudakta veya burun kenarlarında çıkan sulu, kabarık, kızartılara uçuk denir. Tahta kaşık ısıtılarak uçuğa değdirilir, buna da uçuğu korkutma denir (KŞ35).

- İt Dirseği: Gözün alt kısmında kızartılı ve ağrılı sivilce benzeri bir hastalıktır. Diğer bir adı arpacıktır. Küçük bir köpeğin kuyruğu sürüldüğü zaman geçeceği söylene de göze sarımsak sürüler geçeceğine inanılır (KŞ2, KŞ35).

- Diş Ağrısı: Ağrıyan dişin üzerine kolonyalı pamuk bastırılır, karasakız yapıştırılır. Ağza bir avuç yeşil mercimek atılır ve yumuşadıkça sası suyunu salar ve diş rahatlatır (KŞ35).

- Karın Ağrısı: Yalın ayak gezen çocukların karınları daha sık ağrır. Bu sebeple çocukların karınlarına sıcak su torbası konulur. Tatar kuş gel de geç, Yılmaz'ın karnından Azra' nın karnına geç diye tekerlemeyle çocuğun karnı sıvazlanır (KŞ35).

- Eskiden makyaj malzemesi olmadığı için kızlar ilginç yöntemlerle güzelleşmeye çalışırlarmış. Kırmızı bürgüler sıcak suyla yıkanıp rengini salınca kızaran suyu yüzlerine allık yaparlarmış. Kazanların altının karasını kaşlarına ve gözlerine sürme olarak çekerlermiş (KŞ35).

2. HAYVANLARDA UYGULANAN TEDAVİ YÖNTEMLERİ

- İneğin memesi yara olunca, kayısı kaynatılıp memeye sürülür (KŞ17).
- Tavuğun ayağı kırılınca inek pisliği bir bezle tavuğun kırık yerine sarılır (KŞ16).

- Tavuğa gıran gelince tavukların suyuna bebe aspirini kırılır (KŞ16).
- Hayvan zehirlenmelerinde hayvana, ayran içirilir veya yoğurt yedirilir (KŞ16).
- Koyunlar doğurduğu yavruyu kabul etmediği zaman almazlık çukuruna atılır. Bu çukur koyunun çıkamayacağı kadar dar ve yüksektir. Koyun yavruyla beraber çukura atılır ve yavru anneyi emene kadar çukurda kalırlar. Yavrusuna süt verdiği anda koyun yavruyu kabullenmiştir ve kısa zaman sonra çukurdan çıkarılırlar (KŞ16).

3. NAZARLA İLGİLİ TEDAVİ YÖNTEMLERİ

- Nazar değdiği anlaşılan kişinin başı üstünde bir avuç tuz bir kez Ayetel Kürsü okunarak çevrilir. Dua bitince avuçtaki tuz ocağın üstüne atılıp ateş açılır. Tuz yanıp çatırtı çıkardıkça nazar çıktı denir (KŞ35).

- Nazar değmesinin üzerlik adı verilen, top top tohumları olan kokulu bir bitki yakılarak giderileceğine inanılır. Yakılan bitki bol duman çıkarır. Nazarı olan kişiye

duman koklatılır. El benden sebep Allah' tan diyerek duman nazarı olan kişinin yüzüne üflenir (KŞ10).

- Nazar değdiğine inanılan kişi oturduğu yerden kalkınca, oturduğu yerde nazarı çıksın diye çocuk yuvarlanır (KŞ10).

- Nazar değdiğine inanılan kişinin üstünden bir iplik parçası dahi olsa alınıp yakılır. Yakılan parçanın dumanı nazar olan kişiye koklatılır (KŞ35).

- Nazar değildiği anlaşılan kişiye Nazar, İhlâs ve Tebbet duaları okunarak üflenir (KŞ35).

- Nazar değdiği inanılan kişinin pabucunun altından toz alınıp nazar olunan kişinin ağzına sürülür, böylece nazarın çıkacağına inanılır (KŞ35).

- Nazar değmesini önlemek için en basit yol nazar boncuğu takmaktır (Bütün Kadın Kaynak Kişiler)

- Nazar değmesini engellemek için çocuğa yırtık ve eski elbiseler giydirilir. Bir başka uygulama ise çocuğun eline yüzüne kara sürülür (KŞ3).

HALK SANATLARI

1. KİLİM DOKUMA

Yörede el işleri ile kadınlar ilgilenmektedir. Kilim, berdi yastık, heybe (habe) dokunurdu. Harman yerinden samanlığa samanı getirebilmek için karakeçi kılından geri dokunur. Çocukları kundaklamak için yörek bağı, anahtarlara kilit sapı, sapan taşına ip, un koymak için un çuvalı, bulgur koymak için bulgur çuvalı, eşek üstünde eşya taşımak için habe dokumaları yapılır.

Kilim dokuyabilmek için evvela hana adını verilen tezgâh hazırlanır. Tezgâhın altında ve üstünde tapan adı verilen büyük tahtalar vardır. Tahtaları dengede tutabilmek için yan kısımlarında demir çubuklar vardır. En alta hana çubuğu adı verilen bazı yerlerde ıstar çubuğu da denilen bir demir çubuğa ip düğümlenir. En alt kısma sabitlenen hana çubuğu dokunacak nesnenin boyutu kadar olur. Bu, düğümlenen ip tapan denilen tahtaların bir altından bir üstünden olmak üzere sarılır. Dokunacak nesne kaç ilmekten oluşacaksa ona göre sayılır ve ipin biten düğümü hana çubuğunun diğer ucundan melik yapılarak dokuma işlemine başlanır. Melik, kilimin ana renk ve modellerine başlamadan önce iki-üç sıra tapan sarılan ipe dokumadır. Bu ip genelde ya grimsi ya da krem renginde olur. İlk olarak tasarlanan modelin kenar rengi ipliyle birkaç sıra dokuma yapılır. Dokuma tapan sarılı iplerin arasından bir içine bir dışına olmak üzere sırasıyla yapılır. Kenar ipinin rengi gidildikten sonra kenar göbeğinin ana rengi iki- üç sıra gidilir. Ardından kenar göbeğinin modeli dokunmaya başlanır. Sağlam durması için kirkit denilen çatalın ilkel şekline benzer bir alet kullanılır. Kirkit atılan ilmeklerin üstüne vurularak sıkışmasını ve dokunan nesnenin sağlam ve dayanıklı olmasını sağlar. Kirkit genelde tahtadır, demir olanları da vardır ancak yünü ezdiği için pek kullanılmaz. Dokuma bitince en son sıraya yine melik yapılır ve dokunan nesne makasla kesilir ve ucunda kalan ipler sıkıca düğümlenir.

Kilimin boyutları dokuyucunun isteğine bağlıdır. Bazı zamanlar da kilim olsa bile ortadan ikiye bölünüp berdi denilen yastıklarda yapılmış. Berdi yastıklar içi kamışlarla doldurulmuş sedir üstü, yaslanmak için kullanılan ev içi eşyasıdır. Hanada kilimin yanında heybe de dokunur. Eskiden poşet olmadığı için heybeler alınan veya satmak için götürülen eşyaları taşımak için kullanılır (KŞ1, KŞ3, KŞ4, KŞ5, KŞ10, KŞ12).

Kilim deseni olarak yörede en çok kullanılan koçboynuzu, suyolu, muska, nazarlık ve göz motifleridir. Yörede motiflerin anlamı bilinmese de motifler nakşedilmeye devam etmektedir. Motiflerin anlamları şöyledir.

Koç Boynuzu: Kahramanlık, erkek ve güç

Elibelinde: Kadın, doğurganlık

Su Yolu: İnsan hayatındaki suyun önemi (<http://www.forumgercek.com/showthread.php?t=78452>; Erişim Tarihi 20.04.2013)

Bereket: Her zaman rızıklarının olması için

Pıtrak: Nazar için

Kurt Ağzı, Kurt İzi: İyimserlik ve koruma

Geyik: Sonsuz mutluluk (<http://www.mobilya-odalari.com/anadolu-kilim-motifleri.html#axzz2RMb3kqlS>; Erişim Tarihi 20.04.2013)

Kilim dokunacağı zaman ip olarak yün kullanılır. Kirmenden eğrilen ipler çeşitli işlemlerden geçerek boyanır. İplerin renginin kalıcı olması için kök ve bitki boyaları kullanılır. Kilimin satılacağı durumlarda kimyasal boyalar kullanılır ya da hiç zahmet çekmeden boyanmış ipler alınarak yapılır.

Asma Yaprağı: Açık yeşil

Soğan Kabuğu: Koyu sarı

Ceviz Kabuğu: Koyu kahverengi

Kızılçam Kabuğu: Sarı

Tarçın Kabuğu: Kırmızı

(<http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=haberyazdir&articleid=1094870>;
Erişim Tarihi 06.05.2013)

SEYİRLİK OYUNLAR

Doğduğu gün ağlayan ve ağladıktan sonra gülmesini öğrenen insanoğlu, zihni faaliyetini dini şekiller içinde yaşarken din dışı şekiller de hayatına renk verdi. Zamanın akışı içinde dini ayinlerin büyük bir kısmı “oyun” mahiyetini aldı. İnançları doğuran faaliyet, sanat eserlerini vücuda getirdi (Elçin 1991 33).

İşte insanlıkla birlikte doğmuş olan tiyatro, eski ve yeni birçok kavim ve milletin hayatında bu ruhi-zihni görüşler arasında kendi sanatını gösterdi (Elçin 1991: 33).

Kışın soğuk günlerinde erkekler köy odalarında toplanıp oyunlar oynar; Kadınlar da evlerinde çocuklara masal anlatarak vakit geçirirlerdi. Böylesine tiyatro yeteneği olan bir millet elbette boş oturmuyacaktı. Mizahi karakterleri sergilemeyi başaranlar oyunlara öncülük edecek ve köy odalarında ya da düğünlerde seyirlik oyunları sergileyeceklerdi.

Yörede sergilik oyunlar unutulmuş durumdadır. Teknolojinin sayesinde kışın kimse evden çıkmadan vakit geçirdikleri için eskisi gibi köy odalarında oyun oynanmamaktadır. Ancak çok eskiden oynardık denilen oyunlardan iki tanesini derleyebildik. Bu oyunlar da on- on beş sene önce düğünlerde oynanırken şimdilerde düğüne davetli gelen misafirin durumuna göre oyunlar sergilenmektedir.

Yöreden derlediğimiz sergilik oyunlar aşağıya verilmiştir.

1. DEVE OYUNU

Düğünlerde daha çok olmak üzere gençlerin oynadığı seyirlik bir oyundur. İki genç küçük bir merdiveni kafalarına geçirirler. Merdivenin biri bir ucuna diğeri öbür ucuna geçerler. Üzerlerine battaniye, kilim, keçe gibi örtüler örtülür. Devenin başı olan kişi başını bürgüyle bürünür. Gözüne gözlük takar, yüzünü de siyah boyayla boyar. Eline bir sopa alır. Devenin başı olan kişinin bürüneğinin iki yanında ayna olur. Bu aynalar devenin gözünü oluşturur. Deve başı olan kişinin elinde sopa olur ve ucunda çivi olur. Bunun sebebi devenin önünden geçenlerden kendini korumak içindir. Arap siyah boyayla yüzünü boyar, üstünü değiştirir. Arap ve deve koruyucudur. Devenin yanında genç kız kılığında iki genç bulunur. Bu kızları kaçırmaya çalışırlar. Kızlar kaçırılmak istenirken bu kişileri deve ve Arap tutar. Deve oyunun oynandığı yerde bulunan zengin ya da hatırı sayılır insanların önüne çöker. Deve öldü derler. Deve nasıl dirilecek? Devenin koruyucusu Arap oradaki zenginlerden bahşiş alınca deve dirilir. Bu işi eli çabuk, mizahi yeteneği olan insanlar yapar (KŞ16, KŞ18, KŞ19).

2. YÜZÜK KİMDE OYUNU

On beş kişi halka şeklinde oturur. İçlerinden bir tanesi ebe olur ve belindeki kemeri çıkarıp eline alır. Yerde oturanlarda birine yüzük kimde diye sorar. O da arkadaşlarından birinin adını verir. Ebe olan kişi yüzüğü bulana kadar böyle devam eder. Ebe yüzüğü bulunca bulduğu kişi ebe olur ve kayışı eline alır, oyun böyle devam eder, gider (KŞ18).

ÇOCUK OYUNLARI

Oyun çocuğun doğal yapısında başlı başına yer alan aşkın bir özlemin sevincidir. Üstelik yaşam için ilk eğitim, gelişmek için ilk devinmedir. Aslında yaşam oyunla başlar, yine oyunla biter. Ana kucağındaki bebelerin sevinci nasıl emmekte oldukları memeyi oyuncak edip oynamaksa, yaşını başını almış büyüklerin de avuntusu torunlarıyla oynamaktır (Baran 1993: 1).

Oyunlar kuşaktan kuşağa geçen, kuralları önceden konulan sonucu düşünülmeden eğlenmek amacıyla yapılan sosyal etkinliklerdir (Kazan 2005: 179; Kırçık 2005: 179).

Oyun enerji fazlasını atmak, benzetme içgüdüsünü doyumak, boşalma gereksinimidir (And 1974: 14).

Tarihin ilk dönemlerinden bu güne kadar bütün insanlar benzer şekillerde oyun oynamışlar ve oynamaktadırlar. Oyun oynamak, toplumun bütün kesimleri ve üyeleri tarafından zevk almak amacıyla gerçekleştirilen gönüllü bir etkinliktir (Özdemir 2006: 21).

Çocuk oyunları insana yatırımın ilk basamağındaki eğitim süreci içerisinde yer almaktadır. Çocuğun yaparken öğrendiği sosyal ve fiziksel çevreyle uzlaştığı bir işlem olan oyunlar bir yandan geleceğin yeni yöneticilerinin takım oyunu, liderlik, strateji zaman yönetimi gibi konularda deneyim kazanmalarını sağlarken diğer yandan da yeni yönetim teknikleri için çıkış noktasını oluşturabilir (Baysal- Küçükeşmen 2005: 161).

Oyun çocuğun gelişimi yönünden önemlidir ve çocuk açısından bakıldığında çocuğun en önemli işidir. Bununla birlikte çocuk oyunları toplumun geleneksel kültürü açısından da büyük önem taşımaktadır. Çünkü oyunlar o ülke halkının sözlü edebiyatını gelenek ve göreneklerini, yaşam biçimlerini ve çevreyle etkileşimlerini yansıtır (Okuyan 2005: 267).

Çocuk oyunlarının çoğunun beden gelişimi sağladığı, zekâyı geliştirdiği söylenebilir. Çocuk yalnız başına kalsa bile bulup buluşturur ve çeşitli oyunlar ortaya çıkarır. Tek başına değil de arkadaşlarıyla beraber ise işte o zaman asıl oyun çeşitleri ortaya çıkar. Bu oyunlar arkadaşlar arasında vazgeçilmez eğlenceleri oluşturur. Aynı yaştaki çocukların oyunlarında, eşlerin seçimi, arkadaşlıkların kurulması, küsüp barışılması, cıgızlık (mızıkçılık) yapanların oyundan çıkarılması ve oynatılmaması, paylaşmanın öğrenilmesi gibi alışkanlıkların yer alması onların toplumsal ilişkilere ilk adımlarını atmalarını da sağlar (Bakırcı 2007: 203).

Çocuk oyunları özgürce yapılan eylemlerdir. İstenildiği zaman başlanılır. İstenildiği zaman bırakılır. Kurallar oyun sırasında birlikte değiştirebilir. Toplu olarak karşılıklı anlayış içersinde, birbirlerinin haklarına saygı göstererek yaşama duyusunun temelleri oyun çağında atılır. Oyun içersinde yeni yeni görüşler, çözümler geliştirilir. Bu sebeplerden dolayı oyun, çocuklarda yaratıcı düşünceyi ve dengeli davranışı geliştirir. Kazandıkları bu yaratıcılık onların hayata uyumunu, birlikte karşılıklı sevgi ve saygı içersinde yaşamalarını sağlar (Özhan 1990: 5).

Çocuklar yörede pek çok oyun oynamaktadırlar. Oyunlar çocukların bilişsel zekâsını, el becerisini ortaya çıkarmada en büyük etkendir. Ancak gelişen ve değişen teknolojinin bir gereği olan televizyon ve bilgisayar oyunları çocukların sokak oyunlarını azaltmıştır. Bunun yanı sıra yeni dönem kaygısı olarak adlandırılan sınav stresi de çocukların oyun oynamaktan alıkoymaktadır. Bunların yanında henüz bu tür kaygılardan uzak ve kırsal kesimin ilkokul çocuklarının oyun kültürü halen canlıdır. Yöredeki çocuk kaynak kişilerden yaptığımız derlemeler aşağıya verilmiştir.

1. BEŞ TAŞ

Beş tane cıngı taşının bir araya gelmesiyle oynanır. Taşlar parlak ve yuvaraktır. En az iki kişiyle oynanır. Taşın biri yukarı fırlatılır yerden bir tane daha taş alınmaya çalışılır. Ancak bunu havadaki taş yere düşmeden yapılır. Oyunun beş aşaması vardır, bunların hepsini geçen oyuna yeniden birinci aşamadan başlar. Evde oynandığı zaman kıtlık getireceğine inanıldığı için kışın evde oynatılmaz (KŞ2, KŞ35).

2. FIRILDAK, MURT, TOPAÇ

Tahtadan yapılmış huni şeklinde bir oyuncaktır. Oyunağın ucunda raptiyenin sert şekli olan kabara vardır. Kabaradan itibaren huninin genişliğinde üzerine ip bağlanır. Özellikle kışın buz üstünde oynanır. Huninin üzerine ip sarılır ve hızlıca buzun üzerine fırlatılır. Hızlıca ip çekilir. Böylece huni kazandığı hızla beraber dönmeye başlar. Kim en uzun süre döndürmeyi başarırsa o çocuk birinci olur (KŞ14, KŞ15, KŞ19).

3. PARA VURMA OYUNU

İki veya daha fazla çocukla oynanan bir oyundur. Boş bir dış duvar bulunur. Bu duvarın bir yüzeyi ana merkez seçilir. Herkesin elinde demir para olmak zorundadır. Belli

bir mesafeden para hızlıca duvara atılır. Duvara çarpan para yere düşer. Diğer çocuklar da paralarını aynı şekilde atarlar. Daha önceden belirlenen bir sınır çizgisi vardır. Eğer para bu sınır çizgisinin içinde kalırsa para, aynı çocukta kalır. Eğer para sınırın dışına çıkarsa o para oyunu oynayan çocuklarca paylaşılır. Bakkaldan şekerleme cinsi yiyecekler alınır. Bu oyun artık günümüz çocuklarınca oynanmamaktadır (KŞ18).

4. ÇÜŞ BİNDİM KIRI

Birçok çocuğun bir araya gelmesiyle oynanır. İki kişi karşılıklı durur. Kafalarını birbirine getirir. Ellerini dizlerine koyarlar. Diğer çocuklar arkaya sıra sıra dizilirler. Bekleyen çocuklar hızlıca koşarak eğilenlerin üzerinden atlarlar. Tek kural düşmeden atlamaktır. Eğer düşülürse düşen çocuk, yere eğilen çocuklardan biriyle yer değiştirir. Bu oyun çocuklar arsında halen oynanmaktadır fakat ismi birdirbir olarak bilinmektedir (KŞ22).

5. AY GÖRDÜM

İllaki akşam oynanan oyunlardandır. Çocuklar iki gruba ayrılırlar. İki grubun üyeleri de saklanır. Birisi ebe seçilir. Seçilen ebe diğer grup üyelerini bulmaya çalışır. Bulduğu zaman ay gördüm diye bağırır. Yakaladığı çocuğu kaçırmaya başlar. Kaçırıp kendi grubuna katacaktır. Sesi duyan çocuklar kendi grubundaki çocuğu çalmaya çalışırlar. Çalabilirlerse çocuk kendi grubunda oyuna devam eder. Eğer arkadaşları onu kurtaramazsa karşı grubun üyesi olarak oyun devam eder. Karşı gruptan tek kişi kalana kadar devam eder. Bu oyun şimdiki çocuklarca oynanmamaktadır. Oyun kurallarından saklanması açısından saklambaca benzer (KŞ13).

6. İP ÇEKMECE

Beş altı ya da daha çok çocukla oynanır. Önce çocuklar iki gruba ayrılır. Bir ip veya urgan bulunur. Orta yere bir sınır çekilir. Çocuklar karşılıklı olarak ipi çekmeye çalışırlar. Sınırı geçen çocuklar yenilir. Yenilen çocuklara ceza verilir. Ceza genelde yenen takımı sırtta taşımaktır (KŞ20, KŞ21).

7. DALYE

En az iki çocukla oynanır. Yedi tane yassı biçimde taş üst üste dizilir. Dizilen taşlara elle atılan bir topla vurulur. Üç atışta taşlar bitirilmeye çalışılır. Atışların sonunda

geriye kalan taş sayılır. Bu sayılar çocuğun puanıdır. En az puanı olan çocuk birinci olur. Ertesi gün oyuna başlarken birinci çocuk başlar. Bu oyunu yedi kiremit olarak adlandıran çocuklar da vardır (KŞ19).

8. SEKTELEMEÇ

En az iki çocukla oynanır. Tebeşirle ya da inşaatlardan bulunan kireç artıklarıyla betona beş tane büyük büyük ve üst üste gelecek şekilde kareler çizilir. Çocuklar sıraya dizilir. Ellerine yassı ve ufak bir taş alınır. İlk olarak ilk kareye atılır. Taşın bulunduğu kareye basmadan, tek ayaküstünde sekerek diğer karelere atlanır. Çocuk ta ki sırayı şaşırıp taş yanlış yere atarsa veya çizilen karelerden birinin çizgisine basarsa elenir. Bu oyuna seksek adı veren çocuklar da vardır (KŞ20, KŞ21).

9. AŞŞIK

En az iki çocukla oynanır. Önce kurban kesildiği zaman koyunun bacaklarından diz kapakları çıkartılır, temizlenir ve kurutulur. Kahverengi olan bu kemikle oynanır. Toprağa holluk denilen yuvarlak küçük bir delik açılır. Bir sınır çizgisi çizilir. Aşşıklar fırlatılır sınırı geçenler kendi aşşıklarını alabilirler. Geçemeyenler ise holluğa aşşığını sokan çocuğa verilir. Şimdilerde bu oyun bilye olarak bilinmekte ve cam minik toplarla oynanmaktadır (KŞ13, KŞ14, KŞ15, KŞ16, KŞ18, KŞ19).

10. ÇİNÇAN

En az üç çocukla oynanır. Ancak kız oyunudur. Sadece kızlar oynar. İki çocuk karşılıklı ayakta durur ve bacaklarına diz kapaklarına gelecek şekilde ipi geçirirler. Bir diğer çocuk ipin içine verilen sayıya göre ipe takılmadan ipin içine girer ve çıkar. Kazanırsa ipte takılı kızlar ipin seviyesini biraz daha yükseltir ve kurallar yine aynıdır. Ola ki ipin içindeki kız takılırsa buna düşme denir, içerdeki kızlardan biriyle yer değiştirir. Hatasını kabullenmeyen kız “corruk corruk corruk” diye kendi isteğini kabul ettirmeye çalışır (KŞ33, KŞ34).

11. İP ATLAMA

En az dört ya da beş çocukla oynanır. İki çocuk karşılıklı olarak ipi sallamaya başlar. Diğer çocuklar sıraya dizilir. Üç beş kez atlayan çocuk ipten çıkar yeniden sıraya

girer. Ta ki çocuğun biri ipe takılır ve atlayamazsa ipi tutan çocuklardan biriyle yer değiştirir (KŞ25, KŞ32, KŞ33, KŞ34).

12. YAKAR TOP

Kalabalık bir çocuk grubuyla oynanır. Çocuklar iki gruba ayrılır. Karşılıklı iki çizgi çizilir. Grubun biri bu çizilen yerlere dağılır. Diğer grup ortada kalır. Çizgideki grup topla çizgiden ayrılmadan ortadaki grubu vurmaya çalışır. Grubun üyeleri tamamen bitene kadar vurulmaya devam eder. Ortadaki grup bitince çizgideki grup içeri girer ve oyun yeniden başlar (KŞ32, KŞ33, KŞ34, KŞ35).

13.TAŞTAYIM TOPRAKTAYIM

Beş altı çocukla oynanır. Bir ebe seçilir. Diğer çocuklar taşa çıkarlar. Eğer yere inerse topraktayım diye bağırır. Ebe de ebelikten kurtulabilmek için topraktaki çocuğu yakalamaya çalışır. Çocuk ebe yakalamadan taşa çıkarsa ebe olmaktan kurtulur. Böyle devam eder. Ebe toprakta birini yakalayınca yakalanan çocukla yer değiştirir (KŞ32, KŞ33).

14.KÖREBE

Beş altı çocukla oynanır. Ebe seçilen çocuklardan birinin gözleri bürgü ile bağlanır. Görüp görmediği test edilir. Ardından çocuklar kaçışmaya başlarlar. Ebe arkadaşlarını yakalamaya çalışır. Bir arkadaşını yakalarsa onunla yer değiştirir. Yakaladığı arkadaş ebe olur ve oyun bu şekilde devam eder gider (KŞ9, KŞ10, KŞ12, KŞ23, KŞ24).

15. İLLİ OYUNU

En az iki çocukla oynanır. Toprağa bir çukur kazılır, üstüne düz bir tahta parçası yerleştirilir. Bir tane daha çubuk alınır. Çukurun üstündeki tahta havaya kaldırılacak şekilde alttan havalandırılarak vurulur. Havaya fırlayan tahta parçası yere düşmeden ikinci kez tahtaya vurulup karşıya gönderilir. Gittiği mesafe ölçülür ve en uzağa giden birinci seçilir (KŞ15, KŞ35).

16. DEVE- CÜCE OYUNU

En az dört-beş çocukla oynanır. Oyunun kuralı, deve denildiği zaman ayağa kalkmak, cüce denildiği zaman oturmaktır. Bir de bu oyunu yönetecek hakem vardır. Hakem deve ya da cüce diyerek arkadaşlarını yönlendirir, yanlış yapan elenir ve tek kişi kalana kadar devam eder. Oyun bitince yeniden bir kişi hakem seçilir ve oyuna devam edilir (KŞ32, KŞ33, KŞ34).

17. HİMBİL

En az üç-dört çocukla oynanır. Küçük kâğıt parçalarına farklı nesnelere adı yazılır. Ancak kâğıtlar oyunu oynayan kişi sayısı kadardır. Avuç içinde bütün kâğıtlar sallanır ve ortaya atılır. Herkes kişi sayısı kadar kâğıt alır ve karşısındakine göstermeden kâğıtları açar. Hedef, oyuncunun elindeki kâğıtların hepsinin aynısı olmasıdır. Bütün kâğıtları aynı olan kişi hımbıl diye bağıırır ve kâğıtlarını açarak arkadaşlarına gösterir. Doğruluğu onaylanan oyuncu bir puan kazanmış olur (KŞ32, KŞ33, KŞ34).

18.İSİM-ŞEHİR

En az üç-dört çocukla oynanır. Herkesin elinde bir kâğıt veya defter olur. Kâğıdın en üst kısmına bir çizgi çeker ve buraya isim, şehir, hayvan, bitki, artist yazılarak sütunlara ayrılır. Oyuncular arasında bir harf belirlenir ve bir dakika içinde söylenen harfe göre isim ve şehirler sıralanır. Süre bitince herkes kalemi bırakır ve sırasıyla herkesin isim sütununa yazdıkları okunur. Sonra şehir, ondan sonra hayvan ve böyle devam eder. Puanlama olarak doğru ve farkı yazan bir puan alır, eğer iki oyuncu da aynı şeyleri yazarsa puan alamaz. Her sütunun puanı hesaplanır ve en yüksek puanı alana bir puan verilir (KŞ32, KŞ33, KŞ34).

19.EL ARABA OYUNU

En az dört kişi ile oynanır. Oyun bir yarıştır. Uzak bir yere yarış bitiş çizgisi çekilir. Oyuncuların biri elleri yere gelecek şekilde yere eğilir. Diğer ikinci kişi yere eğilen kişinin ayaklarından tutarak, yere eğilenin ayaklarını havaya kaldırır. Yere eğilenler hazır olunca yarış başlar. Yerdeki el arabası gibi ellerinin üzerinde yürümeye çalışırlar. Bitiş çizgisine ilk varan oyunu kazanır (KŞ32, KŞ33, KŞ34).

İKİNCİ BÖLÜM

ORTAKÖY ANONİM HALK EDEBİYATI

ANONİM HALK ŞİİRİ

1. TÜRKÜ

Türkü söylenmiş şiir anlamına gelen “Türkü”nün “Türki” sözünden geldiği görüşü ittifakla kabul edilmiş bir görüştür. Türkü terimi ilk defa 15. Yüzyılda Doğu Türkistan’da aruz vezni ile yazılmış ve özel bir ezgi ile söylenmiş ürünler için kullanılmıştır (Kaya 1999: 131).

Türküler umumiyetle herkesin anlayabileceği ortak, sade ve tabi bir dille hece vezni ile söylenmekte veya yazılmaktadır, aruzla meydana getirilmiş örnekleri de vardır. Türkülerin özünü musiki teşkil eder. Musikisiz güfte düşünülemez. Bununla beraber hece ve aruz vezinleri söylenmiş veya yazılmış “Türkü” başlıklı bestelenmiş şiirlere de cönklerle mecmualarda rastlanmıştır (Elçin 2005: 195).

Türlere özgü bir ezgi ile söylenen halk şarkılarına türkü denilir. Başlıca özellikleri şöyledir: Söyleyeni belli olmayan anonim türküler ve söyleyeni belli olan ferdi türküler olarak ikiye ayrılır. Türkülerde, insan hayatının bütün aşamaları konu olarak ele alınmıştır. Türküler hece vezniyle söylenmiştir (Sakaoğlu-Alptekin 2007: 44).

Yöreden derlenen ve TRT repertuarına girmiş türküler aşağıda verilmiştir.

GÜVERCİNİM SÜT BEYAZ

Güvercinim süt beyaz

Gine geldi bahar yaz

Kurban olam Allah’ım da

Seveni sevene yaz

Ah ninnayı ninnayı

Gel oynayı oynayı da

Aslan gibi yârim var

Satın alır dünyayı

Yük altında bulgurum

Oğlan sana vurgunum

Çek elini elimden
Arpa yoldum yorgunum

Yük altında sarımsak
Bir ay bari sarılsak
Pusulalar geliyor
Güle güle ayrılacak

Teşte koydum teleme
Kaşın benzer kaleme
Uğrun uğrun severdim
Sen duyurdun âleme (KŞ22)

DAM BAŞINDA OTURUR

Dam başında oturur
Çıkılmış kapı süpürür
Senin o bakışların
Beni bir gün bitirir

Oy niye yandım niye
Nasıl aldandım niye
Hani sen benim idin
Sözünden döndüm niye

Oturmuş oya örer
Sokuda bulgur döver
Dönüpte bakmıyordun
Çoktan satılmış meğer

Enterem var dikleme
İçinden ilikleme
Beni sana vermezler
Boş kapıyı bekleme (KŞ22)

SAFFET EFENDİ

Hey benim atım Şu yerlerde eŐinir ey
(Amman Amman ben yandım Amman)
Ayağına değen taşlar aŐınır Amman
Ah Amman Amman Saffet Efendi

SuŐlarımı affet efendi
Beni buralardan al git efendi

Hey karakuŐun yksektedir oyunu ey
(Amman Amman ben yandım Amman)
Deyme bir Őahine vermez avını Amman)

Hey uŐ giderde beş ardına bakarım ey
(Amman Amman ey ben yandım Amman)
Gözlerimden kanlı yaŐlar dokerim(KŞ22)

TURNAM NE DÖNERSİN SEYFE GÖLÜNE

Turnam ne dnersin Seyfe gölüne
Düşme tuzağına avcı eline
Gitme Kızılırmak'a avcı beline
Doğru Aksaray' a varın turnalar

AŐıkın derdine dertler katın
Şu sönmez bağırma ateŐi yakın
Ziyaret eyleyin Çardak'ta yatın
Bir de bizim için ötün turnalar

Turnam Ekecik' ten aŐıyor yolun
Kanadın ıslanmış Őakıyor dilin
Sapmaz gediğinden KoŐaŐ' a varın
Kırgıl' ın üstünde uçun turnalar

AÇ yüce dağları takılma cana

Hasandağı sarptır vurmayın ona
Selamın söyleyin o nazlı yâre
Âşık Molla küsmüş deyin turnalar (KŞ22)

SÜLEYMAN'IN DAVARI TUZA AKIŞIR

(Sülügün Türküsü)

Süleyman'ın(Sülügün) davarı tuza akışır
Ne giyerse de Sultan'ıma yakışır
Çifte bacısı da yola bakışır
Felek beni güldürmedi neyleyim

Yanıldım da çıktım Harundağı' na
Acı kurşun değdi ciğer bağıma
Benden selam söylen Ali dayıma
Felek beni güldürmedi neyleyim

Beni sağlamadı da üç kovuğun taşı
Dostlar yurdum oldu annacın başı
Anadan karaydı Sultan'ın kaşı
Felek beni güldürmedi neyleyim

Annaçtan aldım da yemedim çağla
Gelin Sultan'ım sen durma ağla
Küçük yaşında da karayı bağla
Felek beni güldürmedi neyleyim

Annaçta duruyor da ağ çalının çalısı
Yenilmedi de lavgarların delisi
Karşıda yatıyor yiğit ölüsü
Felek beni güldürmedi neyleyim

Talihsiz sultan bana ağlama
Ateş atıp ciğerimi bağlama
Küçük yaşında da karaları bağlama

Felek beni güldürmedi neyleyim

Sultan'a giydirdim Boğmalı şalvar
Yörü gidelim Sultan derede el ver
Sen ileri var da emmine yol ver
Talih beni güldürmedi neyleyim

Bir havasınan davarı güttüm
Zalim emmine de kötülük mü ettim
Üç günlük gelini kimi emanet ettin
Felek beni güldürmedi neyleyim (KŞ22)

HAYLADIDA YUSUF OĞLAN HAYLADI (Kezban Türküsü)

Hayladıda Yusuf oğlan hayladı
Kaynım karısının çocuğu ağladı
Emmioğlu boz belleri boyladı
Değme dayım değme çoktur kederim
Kuma üstü imiş benim kaderim

Bilalların bahçesinde gül ireyhan ekili
Top top olmuş Keziba' nın kekili
Hüseyin oğlanda şu odanın vekili
Değme dayım değme çoktur kederim
Kuma üstü imiş benim kaderim

Yukardan da doğar ikindin günü
N' ettin Kezibanım al fike donu
Allah versin hapsedane ömrü
Değme dayım değme çoktur kederim
Kuma üstü imiş benim kaderim

Kapımıza kara kilit astılar
Gece kollayıp gündüz bastılar

Hapisteki nazlı yâri bana kestiler
Değme dayım değme çoktur kederim
Kuma üstü imiş benim kaderim

Gökler ile Dadılar' ın arası
Arasına boz dumanlar durası
İy' oldumu Kezban' ın yarası
Değme dayım değme çoktur kederim
Kuma üstü imiş benim kaderim

Melek bacım dedim sıktım kolundan
Aşamadım şu musluğun belinden
Dayım beni kurtar Nuh'un elinden
Değme dayım değme çoktur kederim
Kuma üstü imiş benim kaderim

Ortaköy yolunu arşınlamalı
Gelen atlıları karşılamalı
Hiç durmadan Koca Nuh'u kurşunlamalı
Değme dayım değme çoktur kederin
Kuma üstü imiş benim kaderim

Söylen kaynanam Eşe' ye çekmecemi açmasın
Görümcem Yeter el yerimi seçmesin
Deyinde Nazlı yâre benden geçmesin
Değme dayım değme çoktur kederim
Kuma üstü imiş benim kaderim (KŞ22)

HAŞİMİN TÜRKÜSÜ

Bu yıl getiremedim baharı yazı
Durmasın ağlasın Derviş'in kızı
Alnına yazılmış bu kara yazı
Küstüm yavrularım gelemem gayri

Ortaköy'den çıktık sağdır selamet
Öz'e gelince koptu kıyamet
Yedi yavrum Ayşe sana emanet
Küstüm yavrularım gelemem gayri

Sabahleyin erken sala verildi
Derviş'in kızı da ağlıyarak yoruldu
Haşim'in cesedi yere serildi
Gittim yavrularım gelemem gayri

Sabahleyin kalktım hava bulanık
Cümle âlem uyku da uyanık
Benim gönlüm her dertlere dayanık
Gittim yavrularım gelemem gayri

Üstüme yüklediler Koçhisar tuzu
Attım içerime meşeden közü
Odasına vardım yedi tane kuzu
Gittim yavrularım gelemem gayri (KŞ22)

DAĞDA TAVŞAN OLUR MU?

Dağda tavşan olur mu?
Gizli nişan olur mu?
Aleyçikte görüşen
Hiç perişan olur mu?

Bilal atı nallatır
Üzengiye parlatır
Babaların çalımı
Bayrakları çerletir

Şahman buğday bulguru
Anasını adını Gundulu

Ne duruyon Mustafa Dede
Ahmet senden yangılı

Babaların ahırını
Tara Ahmet kekili
Döndü kızın kaçıyor
Ol kızının vekili

Caferlerin kapısı
Kerpiçtendir yapısı
Kurban olsun Ahmet'e
Düşmanların hepsi

Mantı koydum sahana
Şavkı düştü cihana
Fatiş kaçmış gidiyor
Mustafa Dede bahane (KŞ22)

GIYME DEDİM ÇİFT FİSTANI GIYDİN Mİ?

Giyme dedim çift fistanı giydin mi
Oyma dedim yakasını oydun mu
Beni sana vermiyorlar duydun mu
Mevla' nın işidir kime ne deyim

Çekerim kağınyı dayalı direk
Yâre mektup yazdım varır mı acep
Sana gönlüm düştü nasıl vazgeçecek
Ermedi murada gelin Eminem

Böyle zalimlerden güzel yar m' olur
Bağa gazel düşmeyince kar m' olur
Bana güzel sevme diyorlar
Güzel sevene niçin ar olur (KŞ22)

ÜMMÜHAN TÜRKÜSÜ

Ümmühan boncuk diziyor
Nuri köyde geziyor
Nuri dönüp bakmazsa
Ümmühan küsüp gidiyor
Durmam ben Mizam da durmam
Gider isem gelmem

Ümmühan boncuk takırır

Edirafına bakırır
Nuri'ye varacak diye
Mizam ondan sakırır
Durmam ben Mizam da durmam
Gider isem gelmem

Aktepe' yi aşalım
Atı çifte koşalım
Ümmühan benim olursa
Ben kadını boşarım
Durmam ben Mizam da durmam
Gider isem gelmem

Ümmühan gider çapaya
Döner bakar arkaya
Nuri evde durmuyor
Çalı çekin kapıya
Durmam ben Mizam da durmam
Gider isem gelmem

Elinin uğraşyınan
Yüzünün karasıyınan

Ümmühan mecidiye takınır
Nuri'nin parasıyanan
Durmam ben Mizam da durmam
Gider isem gelmem (KŞ22)

AYTENLER AYTEN OLUR

Aytenler Ayten olur
Sözüne metin olur
Aytenimi görenler
Yana yana kül olur

Yola gidiyor yola
Elini vura vura
Ayten güzel oynuyor
Belini kıra kıra

Akpınar'ın gülüdür
Cümle âlem dilidir
Aytenimi görseniz
Aydan bile durudur

Aytenler Ayten olur
Sözüne metin olur
Aytenimi görenler
Yana yana kül olur (KŞ22)

SÜT SÜZDÜM TENCERİYE OĞLAN

Süt süzdüm tenceriye (oğlan)
Yar gelmiş penceriye (oğlan)
Kurban olayım yârim (oğlan)
Al beni içeriye (aman)
Gönlüm sana sevdalı güzel

Süt süzekten süzülür (oğlan)
Sürü yolda dizilir (aman)
Yörü gidelim yârim (oğlan)
Yârin benzi bozulur (aman)
Ah elmalı elmalı güzel
Gönlüm sana sevdalı güzel

Ahinde dur hinde dur (oğlan)
Otlugun dibinde dur (aman)
Otluk seni yakarım (oğlan)
Sen yârime gölge dur (aman)
Ah elmalı elmalı güzel
Gönlüm sana sevdalı güzel(KŞ22)

ODASINA VARDIM ODASI BOŞTUR

Odasına vardım odası boştur
Aradım yatağı yüzleri hoştur
Devedamı adamı hep sarhoştur
Uzaktır emmim gelemiyorum
Tatlıdır dillerin soramıyorum

Kırmızı traktör kapıda durur
Konu komşu emmimi sorur
Kızı Elif, Hatice dizine vurur
Uzaktır emmim gelemiyorum
Tatlıdır dillerin soramıyorum

Yeğen Mustafa Ortaköy'den getirir
İstirahat döşegine yatırır
Üç kardeşi mezarına götürür
Uzaktır emmim gelemiyorum
Tatlıdır dillerin soramıyorum (KŞ22)

ÇIKAMADIM DEREYİ DİKİNE

Çıkamadım şu dereyi dikine
Elim yüreğimde vardım hekime
Ortaya geldi de cansız makine
İçinizde kömür gözlüm var m' ola

Korkar oldum şu derenin kurdundan
Koyun gelir kuzu gelmez ardından
Alayım sevdiğim sarayım derken
İçinizde kömür gözlüm var m' ola

Uluyol üstünde saçarlar diken
Ölmesin sürünsün gülümü döken
Alayım sevdiğim ele giderken
İçinizde kömür gözlüm var m' ola

Evlerinin önü bir sürü davar
Helkesi kolunda davarı sağar
Eğilsen aşağı bir sevsem ne var
İçinizde kömür gözlüm var m' ola

Aşağıdan acı poyraz acılar
Yukarıdan da ceviz dalı gıcılar
Koşuşupta suya giden bacılar
İçinizde kömür gözlüm var m' ola (KŞ22)

SÖYLEYİN GÜNEŞE ERKEN DOĞMASIN

Söyleyin güneşe erken doğmasın
Yârim yolda ise benzi solmasın
Temmuzun ikisi yazın güneőini
Bana değdi nazlı yâre değmesin

Leyla'nın odası acem halısı
Bende oldum nazlı yârin delisi
Bizi barıştıran Konya Valisi
Bu durmanın sonu ayrılık Leylam

Leylam kalk gidelim yolumuz uzak
Yolumuzun üstüne kurmuşlar tuzak
Bacı kardeş gibi bu yilda durak
Bu durmanın sonu ayrılık Leylam (KŞ22)

A BENİM ATLI YÂRİM

A benim atlı yârim
Dilleri tatlı yârim
Gel dedim de gelmiyor
Gâvur inatlı yarım

Vay benim uşşak yârim
Sıktırma kuşak yârim

Kermelikten inmişler
İreyhanı yolmuşlar
İreyhanı aramam
Gül yârimi görmüşler

Vay benim uşşak yârim
Sıktırma kuşak yârim

Kamanın ucu yaldız
Nerden geliyon baldız
Sen gitte ablan gelsin
Duramıyom yalnız

Vay benim uşşak yârim

Sıktırma kuşak yârim (KŞ22)

HACI EMMİNİN METHİ

Kürtleri varınca da sorun zatını
Nettin gelin nettin
Bir çömlek yumurtayı elinde tuttun
Hacı emmiyi aç alıkoydun bu sene

Tıkırdamadan kapıyı açtı
Bütün komşuların tebdili şaştı
Yatağın iyisini eliyle seçti
Hacı emmin kuru yerlerde kaldı bu sene

Ne zaman aldın da diktin donu
Üstümde ot bitse unutmam bunu
Götürmüş komşular çuvalınan unu
Hacı emmimi aç koydu bu sene

Ben deyim Efe Sultan sen de Emine
Evimi dönderdi değirmen damına
Elli kile buğdayı aldı namına
Hacı emmini aç koydu bu sene

Ben deyim Efe Sultan sen de çolak Hızır
Evimi çekti hem vızır vızır
Nereye ne koysam gelin hazır
Hacı emmini aç koydu bu sene

Her zaman böyledir feleğin işi
Sakalıma düştü gözümün yaşı
Sana ne yaptydım duvarın taşı
Duvarın taşından da neler gördüm bu sene (KŞ22)

SİCİM GİBİ SİCİM GİBİ

Sicim gibi sicim gibi
Yağmur yağar sicim gibi
Başucumda ağlıyor da
Sanki anam babam gibi

Eğlen yârim al mintanın
Oluyum mu ben
Hastalanma yar kurbanlar
Oluyum mu ben

Odasında yanan ışık
Sofrasında gümüş kaşık
Başucunda duruyor da
(Beyler aman aman)
Sağ yanında çifte beşik

Eğlen yârim al mintanın
Oluyum mu ben
Hastalanma yar kurbanlar
Oluyum mu ben (KŞ22)

YÜKSEK ODALARDA MANGAL KÖMÜRÜ

Yüksek odalarda mangal kömürü
Mevla'm vermiş kötülere ömürü
Vefasız duvara çalma çamuru
Vurma avcı vurma kalbim yaralı
Dünyada gülmedim bahtım karalı

Mevla'm bu gençlikte canım almadı
Zalim düşmanlarım bir gün ölmedi
Vurma avcı vurma kalbim yaralı
Dünyada gülmedim bahtım karalı (KŞ22)

2. MANİ

Her türlü hayat hadiseleri arasında aşk, gurbet, kıskançlık, hasret, kırgınlık, tabiat vb. temleri işleyen manilerde ilk iki mısra bir bakıma duygu, düşünce ve hayalin girişini teşkil eder. Dinleyen ve okuyanın dikkat ve ilgisini çekmeye yarayan bu iki mısradan sonra üçüncü ve hususiyle dördüncü mısra asıl konuyu vermeye çalışır; nadir olarak dört mısran bütün bir duygu, fikir ve hayali işlediği görülür (Elçin 2005:281).

Maniler yazarı bilinmeyen Türk Halk Edebiyatı ürünleridir. Çoğunlukla dört mısradan oluşan bu küçük ve müstakil şiirler, edebiyatımızın en güzel, en canlı anonim örnekleridir. Hece ve kafiye düzenleri kolay olduğu için hemen herkes tarafından meydana getirilebilir, ezberlenebilir. Bu yüzden çok yaygındır (Oktürk 1998: 2)

Manilerin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz. İlk söyleyicileri unutulmuştur. Genelde yedi heceli olup, üçüncü mısra serbest, diğerleri kendi aralarında kafiyelidir. Genelde tek dörtlükten oluşan manilerin ilk iki mısraı doldurma olup, asıl anlam üçüncü mısralardadır. Kafiye yapısı bakımından zaman zaman klasik tarzın dışına çıkmaktadır (Sakaoğlu-Alptekin 2007: 21-22).

Maniler daha çok kadınların az da olsa erkeklerin söylediği bir tür olarak karşımıza çıkıyor. Yörede kadınlar kış ekmeklerinde, madımak toplamaya çıktıklarında, pınar başında yün yıkadıkları zamanlarda söylemişlerdir maniyi. Yörede en meşhur maniler gelin kaynana çekişmeli olanlarıdır. Derlediğimiz manileri beş başlık altında şu şekilde sınıflandırdık:

a. Sevgi Konulu Maniler

Benim yârim bir tane
Yâre aldım kestane
Yar yüzüme bakınca
Oldu gönlüm mestane (KŞ22)

Karşıdan atlı gelir
Siniyle tatlı gelir
Oğlanların mektubu
Kızlara saklı gelir (KŞ1)

Sap yüklettim kağına
Çok yalvardım Tanrı'ya
Yazarsa Mevla'm yazsın
Gerdanı çifte benliye (KŞ6)

Yük üstünde halıyım
Halıların dalıyım
Çok sallanma karşımda
Ben bir yiğit yâriyim (KŞ22)

Elmayı bıçakladım
Odayı saçakladım
Yâri yanımda sandım
Yastığı kucakladım (KŞ22)

Dama çıkasım geldi
Damı yıkasım geldi
Elin oğlu nem olur
Yine göresim geldi (KŞ22)

Karanfilim üç çatal
Üçü de pembe açar
Ortaköy'ün kızları
Yatsıdan sonra kaçar (KŞ1)

Şu tepe pullu tepe
Geçsem su serpe serpe
Girsem yârin koynuna
Gerdanından öpe öpe (KŞ22)

Ördek vurdum kalkmıyor
Kanı donmuş akıyor
Bıldırki sevdiğim
Bu yıl bana bakmıyor (KŞ22)

Kirecin özüyünen
Kim görmüş gözüyünen
Adam yâre küser mi
Ellerin sözüyünen (KŞ22)

Göz koydum yediğine
Kulak ver dediğime
Ana sevap istersen
Ver beni sevdiğime (KŞ22)

Gel oğlan odalardan
El eyle duldalardan
Beni sana vermezler
Vazgeç bu sevdalardan (KŞ22)

Ekinler dize kadar
Gel yârim bize kadar
Sana çorap öreyim
Topuktan dize kadar (KŞ2)

Vay benim aslan yârim
Duvara yaslan yârim
Duvar cefa götürmez
Bağrıma yaslan yârim (KŞ4)

Çiçek açmış biberim
Yâri buldum giderim
Sana hasta diyorlardı
Nasıl oldun kibarım (KŞ22)

b. Gelin–Kaynana Atışması Konulu Maniler

Derelerde değirmen
Ben kirmen eğirmem

En kötü koca olsa
Ben kaynanama doğılmem (KŞ1)

Çarşıda nohut kaynana
Oğlunu okut kaynana
Aldığı ilk maaşınan
Kefen dokut kaynana (KŞ22)

Çarşıdan aldım kilimi
Çek kaynana dilini
Geçinmeye gönlün yok
Niye aldın gelini (KŞ22)

Damdan düştün kaynana
Fil gibi şiştin kaynana
Oğlun beni seviyor
Derdine düştün kaynana (KŞ22)

Hapisanenin eşiği
Kaynanamın keşiği
Şeytan bana diyor ki
Çal başına kaşığı (KŞ22)

İrafa sepet koydum
İçine kepek koydum
Ben gelinin adını
Kudurmuş köpek koydum (KŞ22)

Kaynanam kara tazı
Isırır bazı bazı
Isırdığını aramam
Ne gâvurdur ne cazı (KŞ22)

Kaynanam oluverse

Sarmayı sarıverse
Ateşe koyuverse
Yemeden ölüverse (KŞ22)

Kaynanam kara mestli
Oturdu beni kesti
Ne kesersin kaynana
Oğlun bağına bastı (KŞ22)

Kaynanam kazan kapağı
Görümcem kapı köpeği
Kınamayın komşular
Oğlu şeker topağı (KŞ22)

Eli elimde değil
İpek belimde değil
Ne küsüyon kaynana
Oğlun yanımda değil (KŞ22)

Bahçede biber kaynana
Oğlun kibar kaynana
Oğlun eve gelince
Yatta geber kaynana (KŞ22)

Bahçede havuç kaynana
Oğlun çavuş kaynana
Oğlun eve gelince
Koyda savuş kaynana (KŞ22)

Bahçenin çiçeğine
İnanma gerçeğine
Çok söyleme kaynana
Ederim pürçeğine (KŞ22)

Bahçede lahana sök gelin
Ne pek sözün tok gelin
Oğlan eve gelince
Dilini ağzına sok gelin (KŞ22)

Bahçede haşlar gelin
Kavgaya başlar gelin
Oğlanı ben doğurdum
Bağrına taşlar gelin (KŞ22)

Ben bir dolma biberim
Yuvarlanır giderim
Çok söyleme kaynana
Oğlunu alır giderim (KŞ22)

Penceresi demir gelin
Her sözleri emir gelin
Oğlanı ben doğurdum
Gel g.tümü kemir gelin (KŞ1)

Sağır gelin sağır gelin
Sütün taşı gâvur gelin
Dilli gelin divrek gelin
Attan in de bağır gelin(KŞ22)

c. Gelin-Görümce Çekişmesi Konulu Maniler

Bahçelerde börülce
Ben istemem görümce
Görümcenin dilleri
Eritir gelinleri (KŞ22)

Çubuğun ucuyunan
Sarardım acıyanan

Görümcem verem olmuş
Çektiği sancıyınan (KŞ22)

Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
Görümcem verem olmuş
Kaynanama darısı (KŞ6)

Çubuğun eğrisine
Çıkarlar doğrusuna
Görümce kurban olsun
Kardaşın karısına (KŞ22)

Kaya dibi karınca
Karşı durdum girince
Kurban olam görümce
Koy kardaşın gelince (KŞ22)

Arabası tek atlı
Yakası kıravatlı
Gönüllenne görümcem
Kardaşın senden tatlı (KŞ22)

Bahçalarda mor menik
Verem ettin sen beni
Ben nasıl verem olmayın
Eller sarar seni (KŞ4)

d. Kişileri Beğenmeme Konulu Maniler

Keçenin yırtığına
Bastım kar kürtüğüne
Adam havas eder mi
Kapının çifçisine (KŞ4)

Tarlası ayrıklıya
Ben varmam çarıklıya
Allah nasip eylesin
Boynu kravatlıya (KŞ4)

Armut daldan düşer mi
Dünden yahnı pişer mi
Veli Ağam dururken
Fehmi'ye laf düşer mi (KŞ22)

Bağınız gazel imiş
Oğlunuz güzel imiş
Ben oğlunuza varmayacam
Elinen gezermiş (KŞ22)

Bahçede iğde midir
Dalları yerde midir
Her gördüğünü seversin
Sendeki mide midir (KŞ22)

Bahçelerde gül bahri
Var git ellerin yâri
Sen bana yar olamazsın
Yüzüme gülme bari KŞ2)

Bahçelerin koruğu
Ben istemem yanığı
Düşmanlarım gülmez mi
Çirkinlerin moruğu (KŞ4)

Bizim camın altından
Sen gelip geçmez miydin
Ne çabuk kibar oldun
Dün koyun gütmez miydin (KŞ4)

Entaremin moruna
Gitmem köylü oğluna
Altın bilezik olsa
Gine girmem koynuna (KŞ2)

Entarem var çit gibi
Gözleri var bit gibi
Ne delikten bakıyon
Sırım yimiş it gibi (KŞ4)

Kaleden atın beni
Kızlara katın beni
Emmim oğlu fakirdir
Zengine satın beni (KŞ4)

Niğde diye överler
Niğdeliyi severler
Niğdeliye kız vermen
Elmayınan döverler (KŞ4)

Sahanda kara pekmez
Ben yesem yâre yetmez
Oğlan senin kazancın
Benim süsüme yetmez (KŞ22)

Yolun üstünde çalı
Güverip durma çalı
Beni sana vermezler
Kalk şurdan sıracalı (KŞ22)

Kar yağıyor yağıyor
Mantomu giyeceğim
Sakallıya varıp da

Baba mı diyeceğim (KŞ2)

Aksaray'ın küreği

Uzun olur direği

Osman'ı sorarsan

Hamdilerin köpeği (KŞ5)

e. Ayrılık Konulu Maniler

Ayağıma mestler

Simsiyah sitil gibi

Yârim gitti gurbete

Ben kaldım yetim gibi(KŞ1)

Dağlar duman oldu gel

Gönlüm güman oldu gel

Aylara vedaa ettim

Yılım tamam oldu gel (KŞ2)

Dambaşında zerdali

Derdinden oldum deli

Yârimi eller aldı

Ben de oldum zerdali (KŞ1)

Garibim şu gülşende

Baykuşlar ötüşende

Gariplik ne çektin mi

Boş yatağa düşende (KŞ1)

İrafa koydum narı

Gözlerim arar yâri

Gidenler gelmedikçe

Ağlarım zarı zarı (KŞ1)

Kara kış katar oldu

Ayrılık yeter oldu
Bu sevdaya düşeli
Ölümden beter oldu (KŞ3)

Karşıda herk ediyor
Herkini terk ediyor
İtin gâvurun oğlu
Koymuş beni gidiyor (KŞ22)

f. Kız ve Erkek Karşılaştırmalı Maniler

Kız kız kısrak
Bir torba osturak
Oğlan oğlan ok gibi
Bir torba bok gibi (KŞ1)

Kapı ardı aralık
Kızlar yüz bin liralık
Oğlanları sorarsan
Fıçıda kokmuş balık (KŞ22)

3. AĞIT

İnsanoğlunun ölüm karşısında veya canlı-cansız bir varlığı kaybetme, korku, telaş ve heyecan anındaki üzüntülerini, feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini düzenli düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türkülere ağıt adı verilir (Elçin 2005: 290).

Acıklı bir olayı konu edinen ve metni de ezgisi de bu olayı yansıtmaya bütün koygunluğu ile yaşatmaya elverişli türküleri ağıt olarak adlandırabiliriz (Esen 1997: 13).

Ağıtlar ölenlerin arkasından söylenen ezgili halk şiirleridir. Türk Edebiyatı' nın başlangıcından beri var olan bu tür şiirlerde halkın yaşayışı, birbirleriyle ilişkileri, insanın ölüm, Tanrı, varlık, yokluk, sevgi, öfke ve doğa karşısındaki duygularıyla; ölenin sağlığında başardığı işler, çektiği sıkıntılar ve onun umutları, tutkuları dile getirilir (Özdemir 2002: 1).

Ağıt acı bir olayın, özellikle de ölüm olayının anlatıldığı şiirlerdir. Yeryüzündeki bütün toplumlarda ağıt görölmektedir, ancak büyük acıların, büyük çalkantıların yaşandığı toplumlarda ağıt daha çoktur (Özdemir 2002: 1).

Ağıt yakma geleneği Türkler’ de çok eski bir geçmişe dayanmaktadır. Eski Türkler’ in ölümlerinin ardından düzenledikleri yuğ törenlerinde bugünkü ağıtların ilk örnekleri sayılabilecek sagular söylenmiştir. Çok eski dönemlerden günümüze gelmiş olan ağıtlar bir bakıma ölen kişi için söylenen methiyelerdir. Yas ve ağıt geleneği eski çağlardan günümüze kadar ölüye saygı göstermek, acıyı yansıtmak ve paylaşmak amacıyla varlığını sürdürmektedir (Koca 2008: 13).

Ağıt yakma geleneği toplumumuzda oldukça yaygındır. Ağıtlar toplumun manevi değerlerindedir. Ağıtlarda ölen kişinin fiziki özellikleri, sosyal statüleri, yaşantısı ailesi ve çevresi ile ilişkileri, iyi özellikleri, yokluğunun bırakacağı izler vb. dile getirilir. Geleneğin taşıyıcısı olan ağıtlar söylendiği dönemin özelliklerini de yansıtır. Ağıtlarda o döneme ait ekonomik yapıdan kılık kıyafete, insan ilişkilerinden yaşama biçimine kadar pek çok bilgiyi bulmak da mümkündür (Koca 2008: 14).

Ağıt yakmak yörede bir gelenektir. Ölen her kişinin ardından yakın akrabaları mutlaka ağıt yakarlar. Ancak günümüzde cenazeyi yıkamaya gelen hocalar kadınlara sesli ağlamak günah dedikleri için az da olsa bu geleneği kırmıştır.

OSMAN’ IN AĞIDI

Acı poyraz Göbek dağını boyladı
Üç yavrumda babam diye ağladı
Fadime gelin de karaları bağladı
Bu dert beni delik delik deliyor
Ciğerimi bölük bölük bölüyor

Sabahleyin kaktım tarla bölmeye
Azrail gelmiş canım almaya
Gelmiş komşular kefen sarmaya
Bu dert beni delik delik deliyor
Ciğerimi bölük bölük bölüyor

Evime getirdi Sadığın Ali
Osman'ın başına birikti ahali
Bu dert beni delik delik deliyor
Ciğerimi bölük bölük bölüyor

Bir sancı geldi de büküldü belim
Halimi söylemeye tutmadı dilim
Yanıma gelmedi muhannet yarım
Bu dert beni delik delik deliyor
Ciğerimi bölük bölük bölüyor(KŞ22)

EVİMİZİN ÖNÜNDE BİR ATLI GEÇTİ

Evimizin önünde bir atlı geçti
Gümüş iğne ile derdimi değti
Ağlamayım dedim içerim çoğu
Ana beni niye verdin yabana
Veremedin mi köyümüzde çobana

Ellerin devesi gider gider geç gelir
Yayılr yayılır karnı aç gelir
Eller dilleğtikçe bana güç gelir
Ana beni niye verdin yabana
Veremedin mi köyümüzde çobana

Yâdların çesmesi acıdır acı
Kimine kardağ dedirtir kimine bacı
Ellerin sözü de zehirden acı
Ana beni niye verdin yabana
Veremedin mi köyümüzde çobana

Karalara boyamışın donunu
Gurbetlere döndermişsin yönünü
Niye verdin anam bir tek yavrunu

Ana beni niye verdin yabana
Veremedin mi köyümüzde çobana

Karşı bağ da karşı bağa bakıyor
Arasında Kızılırmak akıyor
Ateşleri ciğerimi yakıyor
Ana beni niye verdin yabana
Veremedin mi köyümüzde çobana (KŞ22)

HASAN' IM

Camızı bağladım Hasan 'ım
Ecer urgana aslanım
Kanın mı bulaştı Hasan' ım
Acer yorgana aslanım

Hasan' ım sürüsü aslanım
Gedikten aştı Hasan' ım
Haylayı haylayı aslanım
Dilim dolaştı Hasan'ım

Camızın boynuzu Hasan' ım
Anadan eğri aslanım
Döndermiş yönünü Hasan' ım
Bozoka doğru aslanım

Hasan' ım yol gedikten aşmaz mı
Aslanım ayrılan kavuşmaz mı
Hasan' ım küs olan barışmaz mı
Aslanım âşık olan olmaz mı (KŞ22)

SUNA'NIN AĞITI TÜRKÜSÜ

Hastamız acildir kapalı yolar
Uzatsam Aksaray'a yetmiyor eller

Hasta kan kaybediyor albastı diller
Doktor doktor diye gidiyor Suna

Kurtuldu doğumdan durmadı kanı
Çırpına çırpına çıkıyor canı
Açamam yolları grayder hanı
Dört tane yavrusu kaldı Suna'nın

Cerid'i yapmışlar kaya başına
Suna'm girmiş yirmi üç yaşına
Kelami kadim koymuşlar döşüne
Doktor doktor diye saldı Suna'yı

Bacısı kardeşi ağlar başında
Altı doğum yapmış yirmi üç yaşında
Böyle kadınların ölüm peşinde
Al kanlar içinde saldı Suna'yı

Al basmaz dedim beni kovdular
İnansız diye bana sövdüler
Kanı akarak kabrine koydular
Yavruları öksüz kaldı Suna'nın

Dört çocuk hayatta iki de düşmüş
Yazık doğurmaktan ciğeri pişmiş
Doktora götürsen zamanı geçmiş
Vadesiz kabire koyduk Suna'yı (KŞ22)

KARA ÇAPAN TÜRKÜSÜ

Ak odamda inip inip kalkıyor
Göv Kiraz da pencereden bakıyor
Kızları da Kederli'yi yakıyor
Kara Çapan'ı vuran emmisiyle dayısı

Kurban olsun Kederli'nin yarısı

Halil ile Ceylan pencereden seslenir
Mavzer kurşunu da ciğerimde paslanır
Kara Çapan da Kanlıkişla'da yaslanır
Kara Çapan'ı vuran emmisiyle dayısı
Kurban olsun Kederli'nin yarısı

Kartallık Dağı'nda izim yok idi
Aflak'tan Nuri'ye sözüm yok idi
Emmim uşığına yüzüm yok idi
Kara Çapan'ı vuran emmisiyle dayısı
Kurban olsun Kederli'nin yarısı (KŞ22)

ALİ DAĞDA KESTİLER YOLUMU

Kırşehir'den keşif gelir ulaşır
Doktor ile savcı sağımda dolaşır
Annemin babamın dili dolaşır
Aman dostlar taş yarası
Taş ile ezdiler kafamı

Ali dağ'da kestiler yolumu
Kayış ile bağladılar kolumu
Evde koydular taze gelini
Aman dostlar taş yarası
Taş ile ezdiler kafamı

Musa Ali dağda yatıyor
Dokuzlu tabanca kana batıyor
Savcı Bey de düşmanı mı tutuyor
Aman dostlar taş yarası
Taş ile ezdiler kafamı (KŞ22)

CENAZEMİ BURDA KOYMAN GÖTÜRÜN

(Elif'in Ağdı)

Cenazemi burada koyman götürün
Eletin de ak odama yatırın
Yavrularımı başucuma getirin
Kalk gidelim anam evim nic'oldu
Yavrularım benim nerede kaldı

Çıkaydım Elif'im ak odayın başına
Seyredeyim mezarının taşına
Genç ölüm bakmadı gözyaşına
Kalk gidelim anam evim nic'oldu
Yavrularım benim nerede kaldı

Mezarımı eşin dolamacın düze
Dönder yönümü hanemden yüze
Benden selam söylen oğlum Yavuz'a
Kalk gidelim anam evim nic'oldu
Yavrularım benim nerede kaldı

Çağırırım Elif Elif diye uyanmaz
Püryan oldu ciğerlerim dayanmaz
Benim yavrum evini ele güvenmez
Kalk gidelim anam evim nic'oldu
Yavrularım benim nerede kaldı (KŞ22)

KIRMIZI GÜL İDİN

Kırmızı gil idin açtın da aldım
Yiğitler içinden seçtim de aldım
Boyumu boyuna ölçtüm de aldım
Eller de Kara Hacım ellere
Koydun beni gasavete dertlere

İlahi babam ocağın batsın
Yedi kardaşım da yan yana yatsın
Onların yerini Gül hacım tutsun
Ellere de Kara hacım ellere
Koydun beni gasavete dertlere

Ekmek ettim ak buğdayın unuynan
Hacım gelmiş deşirici donuynan
Üç gül saldım ben emmim oğluynan
Ellere de Kara Hacım ellere
Koydun beni gasavetlere dertlere (KŞ22)

ŞAHİN'İN AĞITI

Sen mi bekleyecektin Tuzun Gölünü
Evde de koydun taze gelini
Geldin mi kardaşım gelini
Zalim düşmanlarımı vurdun mu

Kara haber köye çabuk ulaşır
Kolcular da Tuz Gölünü dolaşır
Devedamı'na kara haber ulaşır
Şahin için bütün civar ağladı

Sabahleyin Koçhisardan yürüdü
Alızın gedikte tozu duman bürüdü
Harmandalı Kütüklü hepten yürüdü
Şahin için bütün civar ağladı

Akşam oldu yandı m'ola çırallar
Göz göz sinemdeki yaralar
Bu işi de mebusanlar aralar
Şahin için bütün civar ağladı (KŞ22)

AĞIT

Mezarımı kazın dölağa düze
Yönümü döndürün de siladan yüze
Bir mektup gönderin de kadersiz kıza
Durnam, Durnam

Koyu koyu kotlu kuzum
Türlü türlü dertli kızım
Kimsiz kimsesiz kalan kuzum
Bir mezarın da yok
Durnam, Durnam (KŞ 2)

İHSAN'IN AĞIDI

İhsan'ın giydiği aklı alaca
Sallanı sallanı geçti yamaca
Satın var mı malımı verin ilaca
Uzat ellerini Ümüş gelemem gayri
Yadigâr kuzumu göremem gayri

Evimizin önü bulgur sokusu
Kabayel estikçe gelir kokusu
İhsan ölmüşte ağlar kuzusu
Uzat ellerini Ümüş gelemem gayri
Yadigâr kuzumu göremem gayri

Palaska kayışımı urgan etiler
Lacivert ceketimi yorgan ettiler
Ufacık kuzumu kurban ettiler
Uzat ellerini Ümüş gelemem gayri
Yadigâr kuzumu göremem gayri (KŞ22)

AĞIT

Evlerin önü kavak
Sular akar suvak suvak
Sanki bana gelin geldin
Elin kına yüzün duvak

Karalı bayrak kaldırdım
Çifte davullar dövdürdüm
Kınamayın aziz dostlar
Talihsiz gelin getirdim

Karalı bayrak kalkar mı
Her gelin bayrak çeker mi
Ne diyorsun şanssız yavrum
Gelinden kanlar akar mı (KŞ22)

4. TEKERLEME

Tekerlemeler, masal, hikâye, bilmece ve halk tiyatrosu gibi bazı türler içinde veya müstakil olarak ortaya çıkan mahsullerdir. Tekerlemelerin kaynağı ise aklın kanunları dışında hayali uydurma söz ve vak' alarla gerçek maceralar teşkil eder (Elçin 2001: 590).

Tekerleme; vezin, kafiye, seci veya aliterasyonlardan istifade ederek hislerin, fikirlerin, hal ve hayallerin abartma, tuhafılık, zıtlık, benzetme, güldürü, kısa tanım yahut çağrışımlar yoluyla ortaya konulduğu manzum nitelikli basmakalıp sözlerdir (Kaya 1999: 547).

Tekerlemeler; şekil, konu, muhteva ve işlevleri bakımından sınırları tam ve kesin olarak çizilememiş halk edebiyatı ürünleridir (Duymaz 2002: 9).

Tekerleme bünyesinde bulundurduğu kelimeler arasında ahenk unsuru olan, söyleyicinin söylemede zorluk çektiği, anonim halk şiirinin olduğu kadar, dini tasavvufi halk şiiri, aşık şiiri, halk temaşası ve halk hikayelerinde de örnekleri bulunan bir türdür. İlk söyleyicileri unutulmuştur. Büyük ölçüde, çocuğun kendi kendine sokakta öğrendiğini bir türdür. Tekerlemeler daha çok masal anlatımında ve oyun sırasında karşımıza çıkmaktadır.

Şekil olarak manzum ve mensur olmak üzere iki kısımda değerlendireceğimiz tekerlemelerde iç kafiye ve ahenk unsurları her zaman ön plandadır. Saz şairleri ve dini tasavvufi halk şairleri tarafından söylenenlerin dışındaki tekerlemelerde mısraların hece sayısında eşitlik yoktur. Anonim halk edebiyatının dışında âşık edebiyatında da tekerleme adıyla yazılmış şiirler vardır (Sakaoğlu-Alptekin 2007: 37).

Yörede derlediğimiz tekerlemeleri, oyun tekerlemeleri ve oyuna başlamadan önce ebe seçimi için yapılan sayışmacalar olarak iki gurupta değerlendirdik. Tekerlemeleri daha çok çocuk kaynak kişilerden derledik.

4.1. Oyun Tekerlemeleri

Çocukların çeşitli oyunlar (aşık, körebe, saklambaç, çelik çomak gibi) sırasında söyledikleri ve genellikle kendilerinin uydurdukları oyun tekerlemeleri, ebe çıkarmadan alay etmeye kadar çeşitli şekillerde göze çarpmaktadır. Oyunla ilgili tekerlemelerin özel bir anlamı ve muhtevası yoktur. Sadece oyuna davet, ebe seçme, oyunu kurma, oyuna katkıda bulunma, taraf tutma, cezalandırma ve oyunu devam ettirme gibi fonksiyonlara sahiptirler. Bazen edebi metinlerin çocuklar tarafından tekerleme halinde söylendiği ve modern unsurların tekerlemenin muhtevasına girdiği de görülebilir (Duymaz 2002: 103)

Tekerlemelerin söylenmesiyle aynı anda oynanan oyunlar da vardır. Oyunu renklendirmek, oyunun bölümlerini vurgulamak, oyuncuların el ayak ve vücut hareketlerine eşlik etmek, oyuna katılanların coşkusunu tazelemek, onları şevke getirmek ya da oyunda istenmeyen vazifesi olan oyuncuyu kızdırmak için kullanılırlar (Duymaz 2002: 107).

Yörede derlediğimiz tekerlemeli oyunlar aşağıda verilmiştir.

1. Çatlak Patlak

6-7 çocuğun yan yana sıralanıp iki elinin avuç içlerini açması ve bir elden diğer ele yavaşça vurma şekliyle oynanan bir oyundur. Oyun esnasında aşağıya verilen tekerleme söylenir.

Çatlak patlak yüsyuvarlak
Kremalı börek sütlü çörek
Çek dostum çek
Arabani yoldan çek
Çek çek amca
Burnu kanca

Al sana bir tabanca
Mustafa Kemal Paşa'nın kızı (KŞ32)

2. İp Atlamaca

En az üç kişinin uzun bir ipi sallaması ve diğer kişinin de ipe takılmadan oynadığı bir oyundur. Oyun esnasında aşağıdaki tekerleme söylenir ve takılan kişi düşer diğer bir çocuk geçer.

Laleli bir, içeriye gir
İpten tut, dışarıya çık (KŞ32)

3. İp Atlamaca

2 numaralı tekerlemeli oyunun kuralları geçerlidir.

Laleli bir bitli kuyuya gir
Laleli iki ormandaki tilki
Laleli üç ormandaki güç
Laleli dört dön de g.tünü ört
Laleli beş ağaç dibini eş (KŞ32)

4. Pembe Abla

En az beş çocuğun yere çömelmesi ve daha önceden ebe seçilen bir çocuğun tekerlemeyi söyleyerek yerdeki çocukların etrafında dolanmasıyla oynanan bir oyundur. Oyunun sonunda ebe yerde oturanlar kaçıırken onları yakalamasıyla son bulur.

Pembe abla Pembe abla şanına
Nasıl gittin eniştemin yanına
Pembe abla Pembe abla
Eniştem geldi mi
Geldiyse ne getirdi
İncik boncuk
Ne yapacan onları
Düğünlerde takılacak(KŞ33)

5. Sekmece

Genelde kız çocuklarının tek ayak üstünde sekerek yarış yapmalarıdır. Hem zıplayıp hem de bu tekerlemeyi söylerler.

Leylek leylek havada
Yumurtası tavada
Az pişirdim yemedi
Fistan diktim giymedi (KŞ33)

6. Hu Komşu

İki kız çocuğunun karşılıklı ayakta durarak atışması şeklinde oynanır.

Hu hu komşu
Kocan geldi mi
Geldi
Ne getirdi
Cıncık boncuk
Kime kime
Sana bana
Başka kime
Kapıdaki çiftçiye (KŞ33)

7. Aç Kilit

İki kişinin yumruk yaparak birbirinin elleri üzerine koyulur. En üstteki anahtar olur alttaki yumruğu açar. Tek bir tane yumruk kalınca anahtar yumruğu açamaz ve aşağıda verilen tekerleme devreye gire.

Aç kilit açmam kilit
Anahtar nerde
Suya düştü
Su nerde inek içti
İnek nerde
Dağa kaçtı
Dağ nerde
Yandı bitti kül oldu

Külü ne yaptın
Sattım
Parayı ne yaptın
Kına aldım
Kınayı ne yaptın
Sakalıma sürdüm
Ah sakalım
Vah sakalım (KŞ34)

8. Askere Gittim

3-4 kız çocuğunun karşılıklı tekerleme eşliğinde söze uygun hareketlerle oynadıkları oyundur.

Askere gittim
Soyun dediler
Elbise yerine çuval verdiler
Annem hasta ıh ıh
Babam dişçi ıh ıh
Ablam manken ıh ıh
Abim boksör bom bom (KŞ34)

9. Bezirgân

İki kişinin karşılıklı el ele tutuşup diğer kalanlarının ikisinin kollarını kenetleyip arasından geçirmesiyle oynanır.

Aç kapıyı bezirgân başı
Arkamdaki yadigâr olsun
Bir sıçan, iki sıçan, üç sıçan
Dördüncüde kaçan (KŞ34)

10. Yağ Satarım

Yanyana 4-5 çocuğun yere çömelerek oturup, tekerleme eşliğinde bir ebenin etraflarında elinde mendille dönmesi şeklinde oynanır. Tekerlemenin bitmesiyle ebe mendili birinin arkasına koyar ve kovalamaca başlar.

Yağ satarım
Bal satarım
Ustam ölmüş
Ben satarım
Ustamın ceketi mavidir
Satsam on beş liradır
Zambak zumbak
Dün arkana iyi bak(KŞ34)

11. Hoppacık

İki kişinin sırt üstü birbirini kaldırması ve bu tekerlemeyi söylemesi ile oynanır.
Yerde ne var yer boncuk
Gökte ne var gök boncuk
Dalda ne var elmacık
Annenin adı ne Fatmacık
Kaldır beni hoppacık (KŞ33)

12. Arap Kızı

İki kız çocuğunun birbirinin ellerinden asılarak oynaması ile oynanır.
Yağmur yağıyor
Seller akıyor
Arap kızı
Camdan bakıyor (KŞ33)

13. Kutu Kutu

4-5 çocuğun el ele ayakta halka şeklinde bir ters düz olarak oynaması ile oynanır.
Kutu kutu pense
Elmamı yense
Arkadaşım Yılmaz
Arkasını dönse (KŞ33)

14. Yağmur

İki çocuğun yere oturup, birbirinin elinden sıkıca tutup, bir ileri bir geri yaylanarak oynadığı bir oyundur.

Yağ yağmur yağ
Tarlada çamur
Teknede hamur
Ver Allah'ım ver
Kuvvetlice yağmur (KŞ34)

15. Kayıkçı

İki çocuğun yere oturup, birbirinin elinden sıkıca tutup, bir ileri bir geri yaylanarak oynadığı bir oyundur.

Fış fış kayıkçı
Kayıkçının küreği
Hop hop eder yüreği
Akşama tepsi böreği (KŞ3)

16. Sar Makara

En az bir çocuğun kollarını bir ileri bir geri kıvrarak oynadığı oyundur.

Sar makarayı sar sar
Çöz makarayı çöz çöz
Komşu komşu tak tak
Şöyle de böyle şak şak
Aslan geliyor kaç kaç
Kaplan geliyor kaç kaç (KŞ34)

4.2. Sayışmacalar

Çocuklar, oyuna başlamadan önce aralarından bir ebe seçerler. Bu ebe Bir çeşit kura sayılabilecek tekerlemelerle tespit edilir. Bu tekerlemelerde sayılar kullanıldığı gibi kelimelerde veya heceler de belirli bir vurgu ve tonlamayla sayılabilmektedir. Oyunlarda ebe seçimi, ebe çıkarma veya taraf olacakların tespiti için kullanılan bu tekerleme çeşidine sayışmaca denir (Duymaz 2002:103).

Yörede genelde çocuk kaynak kişilerden derlediğimiz sayısmacalar aşağıda verilmiştir.

1.

Ağdaylar buğdaylar salkım saraylar
Ne ister ne ister bizim saraydan
İsterim isterim seni isterim
Alladık pulladık
Biz Ayşe'yi sana yolladık (KŞ2)

2.

Portakalı soydum
Baş ucuma koydum
Ben bir yalan uydurdum
Duma duma dum
Kırmızı mum
Dolapta pekmez
Yala yala bitmez
Ayşecik Fatmacık
Sen bu oyundan çık (KŞ15)

3.

Dore dore
Aymiki fakoriko
Obi yebi sebi sebi
Anne bu bu bu
Kızım şu şu şu
Eşşeğin kuyruğu (KŞ12)

4.

O o o o Oya
Oya gitti maça
Maç bileti kaça
Beş

Bir, iki, üç, dört, beş (KŞ12)

5.

O o o o o

İğne battı

Canımı yaktı

Tombul kuş

Arabaya koş

Arabanın tekeri

İstanbul'un şekeri

Hip hop hip hop

Bundan başka oyun yok (KŞ12)

6.

Üşüdüm üşüdüm

Daldan armut düşürdüm

Armudumu yediler

Bana cüce dediler

Cücelikten çıktım

Ablama koştum

Ablam pilav pişirmiş

İçine sıçan düşürmüş

Al çık bal çık

Bu oyundan sen çık (KŞ6)

7.

Eveleme geveleme

Deve kuşu kovalama

Çengi çember miski amber

Dışardaki sarı kızz

İçerdeki kara kız

İncik boncuk

Bu oyundan sen çık (KŞ6)

8.

Ya şundadır ya bunda
Keçi külâh başında
Helvacının kızında
Onda değil bunda (KŞ6)

9.

Kim osturdu
Bit osturdu
Yorgan aldı
Yola düştü
Fin fon fos (KŞ32)

10.

El el epelek
Elden çıkan topalak
Top topun yarısı
Bit bitin karısı
Çıktım Halep yoluna
Halep yolu irak gider
İçinde dev gezer
Dev beni korkuttu
Sark kulağım sark
Sarı suyu ak (KŞ5)

11.

O o o piti piti
Karamela sepeti
Terazi lastik jimnastik
Biz size gittik bitlendik
Hamama gittik temizlendik
Dik dik dik
Dersimiz matematik (KŞ33)

12.

Ayı beni korkuttu
Kulağımı sarkıttı
Elma verdim yemedi
Sakız verdim çiğnemedi
Hap hup kırmızı top
Bundan başka oyun yok (KŞ33)

13.

Abdullah Efendi
Eşek tepti geberdi
Allah rahmet eylesin
Mezarına mum diksin
Mutfakta neler oluyor
Fasulye bakla bakla
Kızarmıyor bana bakıyor
Hayırdır inşallah
Hey çek çek amca
Burnu kanca
Al sana bir tabanca (KŞ33)

5. ATASÖZLERİ

Atasözleri, maddi şekli bir hareket noktası yapan ve ilk söyleyicilerini tespit edemediğimiz dil mahsulleri, hayat prensibi olacak fikir ve düşünceleri din, ahlak, hukuk, iktisat, terbiye, gelenek, görenek ile tabiat olaylarından, teknikten vb. çıkacak kaideleri, somuttan soyuta giden bir yolla bazen bir fıkra kılığında; söz ve yazı ile nesillerden nesillere intikal ettiren hikmetli cümlelerdir (Elçin 1991: 418).

Atasözleri beşer cemiyeti ile beraber doğmuş, onunla birlikte oba, boy ve oymak olarak asırlarca göçebe hayatı yaşamış ve nihayet gelişip özleşerek de ulus haline yükselmiş, medenileşmiş törelerdir (Dilçin 2000: XV).

Bir söz töre halini alabilmek için şüphesiz ki, mensup bulunduğu ulus arasında her sınıf halk tarafından türlü vesilelerle ve binlerle tekrarlanması, bu suretle bütün bir milletin

tecrübe minhenkinden ve vicdan süzgecinden geçtikten sonra ayarı tam altın gibi ortaya çıkması, revaç bulması lazımdır. Bugün bizleri elimizde bulunan, hafızalarımızda yaşayan atasözlerinden birçoğu, bu şekilde vücut bulmuş, her fert tarafından benimsenerek vicdanlara nakşolmuş sözlerdir. İlk atalarımızdan bize kadar gelebilen bu ulusal miras bizden sonra da bittabi evlattan evlada intikal edip gidecektir (Dilçin 2000: XV).

Yöreden derlenmiş atasözleri şunlardır:

- Aç it fırın yıkar.
- Adın çıkacağına canın çıksın.
- Ağ koyun ağ bacağından, kara koyun kara bacağından.
- Akıllı giye giye, deli yıkıya yıkıya eskitirmiş.
- Al görmüşün kızını görsün döleni döleni, al görmediğin kızını görsün ileni ileni.
- Allah boy vermiş, gerisini koy vermiş.
- Allah'tan korkarsan elinin tırnağını kes, peygamberden korkarsan ayağının tırnağını kes.
- Altın yere düşmeyle pul olmaz.
- Altınla gümüş tartılmaz.
- Analı kuzu, minalı kuzu.
- Anam öldü dayım yok, benim orda payım yok.
- At ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır.
- At sabısına göre kişner.
- Ayranı yok içmeye, yoğurtnan gider sıçmaya.
- Az verip hırsız, çok verip arsız etme.
- B.kluda durmuş çamurluyu kınıyor.
- Baba evim uzak olsa da övünmem yakın olsa.
- Baba oğluna bağ bağışlamış da oğlu babasına bir salkımı vermemiş.
- Bayram ekmeği ile köpek tavlalmaz.
- Bedava sirke baldan tatlıdır.
- Bekâra avrat boşaması kolay olur.
- Bir bir aldım bitmez sandım, bir yaprak için de gelin dövülmez sandım.
- Bir it bir deriyi sürür.

- Bir koltukta iki karpuz taşınmaz.
- Bir posta iki ayı giremez.
- Büyüttük danayı, beğenmez oldu anayı.
- Cam kırığıynan g.tünü silme kestirirsin, cahilnen etme sohbet küstürürsün.
- Canı acıyan eşek attan hızlı gidermiş.
- Damlaya damlaya göl olur.
- Danışan dağ aşmış, danışmayan düz yolda şaşmış.
- Davul bile dengi dengine.
- Dek durana depik vurulur mu?
- Deli depesinden, densiz duluğundan beyazlarmış.
- Delikli boncuk yerde kalmaz.
- Dertsiz kul olmaz.
- Dervişin fikri neyse zikri de o olur.
- Deşiriciye mal mı asik olur.
- Ekmek Hıdırın yin yin kudurun.
- El elin eşeğini türkü çağıra çağıra güdermiş.
- El öpmekle aşınmaz.
- Elemterede elli yanlış var.
- Eli işte gözü kırık kovalıyor.
- Eli yüzü niye karaymış, gardaşının kızından karaymış.
- Erin pek çirkin demişler, babamın evinde o da yoğudu demiş.
- Eriyin adı ne demişler de hevesim yok ki demiş.
- Erkek sel kadın göldür.
- Erken kalkan yol alır, erken evlenen döl alır.
- Gardaşımı iyi tanırım ama arkadaşım değilim.
- Gelin ata binmiş de ya nasip demiş.
- Gevura darılıp oruç yenmez.
- Gevurun ekmeğini yiyen , gevurun kılıcını çalar.
- Gırık kırk gün saklanmaz.
- Gonşu gonşunun külüne muhtaçtır.
- Gö keçinin püsküllü oğlağı mısın?
- Görmediğin bir oğlu olmuş, çekmiş ç.künü yolmuş.

- Guymaynan guyu sulanmaz.
- Güneş balçıkla suvanmaz.
- Hasit onmaz, çantası dolmaz.
- Hazıra dağ dayanmaz.
- Her deliğe elini sokma ya yılan çıkar ya çiyen.
- Isıracak köpek dişini göstermez.
- İnsanın alacası içinde, hayvanın alacası dışında olur.
- İşleyen demir ışıldar.
- İşleyen demir pas tutmaz.
- İte karın yiğide burun lazım.
- İtin ayağı daştan mı esirgenir?
- İtin yemini mi olur?
- Kadın yol sığırına benzer, ne olsa yer.
- Kadının gosu ev ev, erkeğin gosu köy köy gezermiş.
- Kan kızdan, kavga avrattan çıkar.
- Kendiminkine kıyamam, eriminkini veremem.
- Kır atı çullu da bilirler çulsuz da.
- Kırk küpte bir çıkar.
- Kız kız kısrak bir torba osturak.
- Kızı kız iken değil eşikte, gelini de beşik dibinde göreceksin.
- Kızını dövmeyen dizini, oğlunu dövmeyen özünü dövermiş.
- Kirpi yavrusunu yumşağım diye severmiş.
- Koruda yılan dağı, içinde kekil yağı.
- Körle yatan şaşı kalkar.
- Kulak duyar gursak kabarır.
- Kurt kocayınca itlerin maskarası olur.
- Kuzguna yavrusu şahin görünür.
- Ne gırıği küstürüyo, ne bacadan bastırıyo.
- Ne verirsen elinle o gider seninle.
- Neydin Aydın osturdun dünyaya yaydın.
- Oğlan oğlan ok gibi bir torba bok gibi.
- Olanla ölene çare yoktur.

- Orta tarlanın şahman buğdayı mısın?
- Osturaklı g.te arpa ekmeği bahane.
- Ölüyü çok yıkama ya osturur ya sıçar.
- Sakla samanı gelir zamanı.
- Sanır duymaz, uydurur.
- Sapta sıçarsan samanda önüne gelir.
- Sel gider izi kalır.
- Sen ağa ben ağa bu inağı kim sağa.
- Sevince samanlık seyran oulur.
- Su akar bendini bulur.
- Su içene yılan bile dokunmaz.
- Su küçüğün sofraya büyüğün.
- Ucuz etin suyu kara olur.
- Ulu sözü dinlemeyen ulur kalır.
- Uyuyan adamın üstüne kar yağarmış.
- Üç gün yatak, dördüncü gün toprak.
- Yedi börek sekiz çörek nasıl yedin gevur seldirek.
- Yılan eğri büğrüdür ama deliğine gelince dikine akar.
- Yılanın sevmediği oy burnunun dibinde bitermiş.
- Yırtığı küllükten yenisi bolluktan çıksın.
- Yol yürümekle aşılır, gün saymakla bitirilir.
- Yola gidenin hali nic olur.
- Yurdunu kur konuş, lafını bil konuş.
- Zengin giydiğini, fakir yediğini söyler.

6. DEYİMLER

Asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir, deyimler. İki veya daha çok kelimedenden kurulu bir çeşit dil ifadesi olan bu sözler, duygu ve düşüncelerimizi, dikkati çekecek biçimde anlatan isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fiil görünüşlü gramer unsurlarıdır (Elçin 2005: 642).

Yöreden derlenen deyimler şunlardır:

- Adam olmak
- Adı çıkmak
- Adları kara yerden gelmek
- Ağız aramak
- Ağzı dili kilitlenmek
- Ağzı kulaklarında olmak
- Ağzı laf yapmak
- Ağzında yarım eşeğin b.ku ıslanmamak
- Ağzından ateş çıkmak
- Ağzından ateş püskürmek
- Ağzını bıçak açmamak
- Anası ağlamak
- Avucunu yalamak
- Ayrık otu gibi yerleşmek
- B.kunu yutmuş kaz gibi düşünmek
- Başına iş açmak
- Başına kalkmak
- Başından aşağı kaynar sular dökülmek
- Başının etini yemek
- Bir yüzü insan, bir yüzü it olmak
- Bostan korkuluğu gibi dikilmek
- Burnundan solumak
- Can atmak
- Canı çıkmak
- Cıdırına basmak
- Cücük gibi büzüşmek
- Çöpe direnip işemek
- Daş kafalı olmak
- Depesinin derisini yemek
- Derdi başını aşmak
- Diğneksiz dilenci olmak
- Dili beş karış dışarı sarmak

- Dili boğazına akmak
- Dili damağına yapışmak
- Dili dibine çekilmek
- Dili tutulmak
- Dişi b.kunu kesmemek
- Eli işte gözü oynaşta olmak
- Etleri erimek
- Gafil avlanmak
- Gelin güva olmak
- Go govlamak
- Götün götün gitmek
- Göz önünde olmak
- Göze görükmemek
- Gözü açık olmak
- Gözü dönmek
- Gözü yabanda olmak
- Gözünden uyku akamak
- Gün yüzü görmemek
- Handa sıçıp vanda yemek
- Her taşın altından çıkmak
- Imbıllamayla yürümek
- İçindekini kusmak
- İçine akıtmak
- İçini dökmek
- İçinin yağı erimek
- İki yakası bir araya gelmemek
- Karalar giymek
- Karın ağrısı olmak
- Karnı dar olmak
- Kevgire dönmek
- Köpeksiz köyde değneksiz oynamak
- Kulaklarından duman çıkmak

- Laf taşımak
- Malağını sallamak
- Nabız yoklamak
- Pişmiş aşı su katmak
- Sıtkı sıyrılmak
- Su içtiği tasa sıçmak
- Suratını sallamak
- Suya götürüp susuz getirmek
- Şamar oğlanına çevirmek
- Şavkı suya vurmak
- Şık eşeğinden yumşak olmak
- Tası tarağı toplamak
- Tıran tıran olmak
- Tükürdüğünü yalamak
- Yediği çanağa sıçmak
- Yerin dibine girip girip çıkmak
- Yumuş tutmak
- Yürağı kalkmak
- Yüzü sirke satmak
- Yüzünü azdırmak
- Yüzünü ekşitmek
- Zar ağlatmak
- Zavar öğütmek
- Zehirnen zemberek konuşmak
- Zınga zınk doldurmak

7. ALKIŞLAR (DUALAR)

İnsanın kendisi ile içinde yaşadığı cemiyetin maddi refah ve manevi saadetinde yardım ve merhametini istemek üzere Tanrı' ya yaptığı bir hitap bir sesleniştir. Bu niteliği ile ferdi karakter taşıyan ve sessizce edilen dua, Müslümanlar arasında ve Türklerde camilerdeki ibadetlerde, Mevlid' lerde harbe girildiği sırada vb. dini ve milli heyecana

kapılan insanlar tarafından hoca ile birlikte, yüksek sesle bir ağızdan tekrarlanır (Elçin 2005: 662).

Yörede olayın mahiyetine göre iyi dilekte bulunmak için bir takım sözler söylenir. Bunlar duaları oluşturur. Yörede derlenen dualar aşağıda verilmiştir.

- Allah anasına babasına bağışlasın.
- Allah bağışlasın.
- Allah başa kadar mesut etsin.
- Allah bin kere razı olsun.
- Allah bir yastıkta kocatsın.
- Allah el öpenlerin çok olsun.
- Allah esirgesin.
- Allah gonüne göre versin.
- Allah ikiz anası etsin.
- Allah işini ıras getirsin.
- Allah kabrini geniş etsin.
- Allah kara kaşlı kara gözlü nişanlı versin.
- Allah kaza bela vermesin.
- Allah kem gözlerden korusun.
- Allah kesene bereket versin.
- Allah mekanını cennet etsin.
- Allah mutluluğunu daim etsin.
- Allah nazarlardan saklasın.
- Allah ne muradın varsa versin.
- Allah razı olsun.
- Allah sofrana Halirbaam bereketi versin.
- Allah sofranı bol etsin.
- Allah tamamına erdiresin.
- Allah toprak avuçladığını altın etsin.
- Allah tutuğunun altın etsin.
- Allah uzun ömürler versin.
- Allah yokluk yüzü göstermesin.
- Elin açık yüreğin pak olsun.

- Ölmüşlerinin ağzında bulunsun.

8. KARGIŞLAR (BEDDUALAR)

Duanın aksi ve zıddı olan la' net, inkisar, bela ve gazap ifade eden menfi sözler beddualardır. Kargış, insanın kendisine, ailesine, cemiyetine ve din gibi müesseselerine zararı dokunacak şahıslara, düşünce ve fikirlere karşı davranışlarının şiddetli bir tepkisidir (Elçin 2005: 663).

Yörede kavga esnasında ya da husumetli insanların birbiri yüzüne veya arkasından söyledikleri, onların kötülüğünü isteyen sözler, bedduaları oluşturur. Yörede derlenen beddualar aşağıda verilmiştir.

- Adları kara yerden gelesice.
- Ağzı dili kuruyasıca.
- Allah belanı versin.
- Allah belanı, itler selanı versin.
- Allah beter etsin.
- Allah bildiği yapsın.
- Allah bin türlü belanı versin.
- Allah cezanı versin.
- Allah işini ıras getirmesin.
- Allah'a yakın bana uzak olsun.
- Allah'ın gazabına uğruyasıca.
- Allah'ından bulsun.
- Başına taş yağasıca.
- Bir tahtada köpüre köpüre yıkanasıcilar.
- Boğazından yılanlar akasıca.
- Boynu altında kalasıca.
- Boyu devrilesice.
- Burnundan gelesice.
- Cehennem olasıca.
- Cehennemde yanasıca.
- Cehennem ağına gidesice.

- Cennet yüzü göremiyesice.
- Ciğeri parçalanasica.
- Ciğeri sökülesice.
- Ciğerinden avlanasica.
- Çocuklarından bulsun.
- Daşın perkini yiyesice.
- Derman yüzü göremiyesice.
- Dili boğazına akasica.
- Dili düğümlenesice.
- Dillerin kopsun.
- Dul kalasica.
- El açıp dilenesice.
- Eli ekmek tutamıyasica.
- Elleri kırılasica.
- Elleri kuruyasica.
- Erişemiyesice.
- Erken yaşında kocayasica.
- Evi barkı yıkılsın.
- Gahrınan gazap olasica.
- Geberesice.
- Gevur kanara.
- Gevurun ekmeğine muhtaç olasın.
- Gidişin olsun da dönüşün olmasın.
- Gözünü toprak doyurasica.
- Gözünün ferî düşesice.
- Gözünün ışığı dökülesice.
- Gün yüzü göremiyesice.
- Günahı başını yesin.
- Günahı boynuna.
- Her yerlerinde çıbanlar çıkasica.
- İçine dert olasica.
- İki eli böğründe kalasica.

- İki gözü önüne akasıca.
- İte köpeğe yem olasıca.
- Kanlı gömlekleri gelesice.
- Kara dertlerden gidesice.
- Kara kara çor.
- Kara vurgunlardan gidesice.
- Kaynar kazana düşesice.
- Kökü kuruyasıca.
- Kör kalasıca.
- Leşi çıkasıca.
- Mutluluk neşe yüzü göremiyesice.
- Ocağı batasıca.
- Onuşmuyasıca.
- Ömrü tükenesice.
- Önüne mendil açasıca.
- Sabaha çıkamıyasıca.
- Saçlarına aklar düşesice.
- Söylediğin son söz olsun.
- Yattığı yerde yatamıyasıca.
- Yediğin boğazında kalsın.
- Yerinden kalkıp evine savuşamıyasıca.
- Yidiği içtiği zehirten ağ olasıca.
- Zıkkımın kökünü yiyesice.
- Zımın ağına gidesice.

8. YEMİNLER

Yörede, karşıdaki insanı, söylediği sözüne inandırmak için bir takım yeminler edilir. Bu yeminlerin en büyüğü Kur'an-ı Kerim ve çocuk üzerine söylenenleridir.

Yöreden derlenen yeminler alfabetik sırayla aşağıda verilmiştir.

- Allah belamı versin ki.
- Allah canımı alsın ki.

- Anan baban ölsün ki.
- Çocuklarım ölsün ki.
- Çocuklarımın ölü yüzünü öpeyim.
- Ekmek Kur'an çarpsın ki.
- Evime varmak nasip olmasın.
- İki gözüm önüme aksın ki.
- Kur'an Mushaf çapsın.
- Kur'an'a el basayım.
- Sabaha erişemeyim.
- Sevdiklerin ölsün ki.
- Şurdan kalkıp evime varamayım.
- Vallahi billahi.
- Vallahi.
- Yemin billah.
- Yemin ederim.
- Yeminle.

ANLATMALAR

1. MASAL

Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür (Sakaoğlu 2002: 4).

Bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası hikâyesi olarak masalı tanımlayabiliriz (Elçin 2005: 368).

Masal; olayları bilinmeyen bir zamanda geçtiği halde mekânı bazen belli olan bazen belli olmayan, kahramanlarından bazıları hayvanlar, tabiatüstü varlıklar ve insanlar olan, hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandırıp düşündüren, anlatılan yerin sosyal hayatından izler taşıyan, bazen sonunda konuya uygun bir darb-ı mesel bulunan bir sözlü anlatım türüdür (Bakırcı 2006: 23).

Düz yazı biçiminde söylenmiş, dinsel, büyüsel inançlardan ve törelerden bağımsız, bütünüyle düş ürünü olan kısa anlatı türü olarak tanımladığımız için Türkçe Sözlük' te :“Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağza kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen olağan dışı olayları anlatan hikâye.”; Kamusi Türkî' de “Çocuklara anlatılan çoğu insanlarla ilgili olağan ve olağan dışı hadiselere dayanan öğüt verici hikâye.”; Meydan Larousse' de “ Genellikle olağan üstü kahramanlara ve maceralara yer verilen, konusu hayali kulaktan kulağa anlatılarak geçen halk hikâyesi.”; Türk Ansiklopedisi'nde olayların geçtiği yer ve zaman belirli olmayan peri, cin, dev, ejderha, cadı karı, arap, padişah, vezir gibi kahramanları, belirli kişileri temsil etmeyen hikâye biçiminde tanımlara rastlanmaktadır.” (Yardımcı 2012: 13).

Masal anonim halk edebiyatının bir türüdür. Yaratıcısı belli değildir. Sözlü edebiyatın önemli bir bölümünü içine alan masal, anlatıldığı bölgeye göre yerellik özelliği gösterir. Masal ilgili bulunduğu milletin kültüründen önemli izler taşır (Yardımcı 20012: 19).

Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlarından ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekten ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan, kısa bir anlatı. Hayal ürünü sözünü sadece olağanüstü şeyler anlamına almak gerekir. Masal olağan üstü çeşidinde de gerçekçi çeşidinde de, anlattığı olayların gerçeğe uyarlık derecesi ne olursa olsun, onların hayal yaratması oldukları izlenimini veren, bir anlatı türüdür (Boratav 1969: 75).

Yöreden derlediğimiz masallar aşağıda verilmiştir. Ancak yörede masal anlatma geleneği neredeyse unutulmuş durumdadır.

1.1. Helvacı Güzeli

Bi varmış, bi yogumuş, değalimiş mi belli değal. Köyün birinde bi adamınan karısı, kızı üçü yaşarmış. Adam hecaza gitmeye karar vermiş. Ancak kızını nereye koyacağını bilememişler. Düşünmüşler düşünmüşler kızı köyün en iyi damı olan hocaya bırakmaya karar vermişler. Köyün hocası aksakallı, kocamış adamın biridir. Adamınan kadın ne bilsin hocayı, kızlarını amanat edip çeker giderler. Hoca da yerinde duramaz, kıza asılmaya başlar. Kız da öyle aman aman değalimiş amma hoca işte. Durumu annayınaca kız, hoca bişiy yapacak diye korkup evden kaçmış. Kaçarken de elbiselerini değiştirmiş. Kafasına kasket, ayağına pantul giymiş, şaare iş aramaya gitmiş. Bi tatlıcı dükkânında iş bulmuş. Dükkân sabısı bunun kız olduğunu anlamış amma ses etmemiş. Kız helvayı kavurur satarmış. Dükkân işlemeye başlamış. Bu arada kızın anasıynan babası hecazdan gelmiş. Hecaz şimdiki gibi bir ayda dönememişler, iki ay sonra dönmüşler. Köye gelen kadınla adam hemen hocaya koşup kızlarını almaya gitmişler. Hoca da kızını yok gitti demiş.

Anasının babasının geldiğini duyan kız babasını, hocayı, köyün ileri gelenlerini yemeğe çağırılmış. Kızın yemeğe çağırdığı insanlar köyün yaramaz insanlarıymış. Yemek günü gelince kız erkek kıyafetlerini çıkarmış, kendi kıyafetlerini giymiş. Yemeğe gelen herkesin karşısına çıkıp ben bir hikâye annadacam sizde dinneyeceksiniz demiş. Sıkılan çeker gider, sıkılmayan oturtur dinner demiş. Her lafindan biri de çevirin kazı yanmasın, vurun boynuna düşünmüş.

Başlamış kendi hikâyesini annatmaya. Bi adam kendi kızını hecaza giderken hocaya amanat etmiş. Hoca kıza sarkıntılık edince kız kaçıp helvacı güzeli olmuş. Hikâyeyi buraya kadar dinneyen hoca amanın daraldım çıkacam demiş. Hoca hikâyeyi anlatan kızın evden kaçan kız olduğunu anlamış, babasına söyleyecek diye korkup kaçmış. Bundan sona kız babasına her şeyi annatmış. O mecliste oturan herkesler kaçmış. Hecazdan gelen adam da kızını alıp evine gitmiş (KŞ16).

1.2. Yedi Oğlan, Yedi Kız

Köyün birinde iki gardaş varmış. Bu gardaşlarının birinin yedi oğlu, birinin de yedi kızı varmış. İki gardaşın çocuklarından yedi oğlan çalışır gelir, yedi kız da yer içermiş. Emmioğulları işe giderken yedi bacının en küçüğü, emmioğlu bende geliyim seninen çalışırım demiş. Emmioğlu olmaz sen kızsın, otur evde demiş. Bu lafa içerleyen kız

Kafasına kasket giymiş, ayağına da pantul giymiş. Yolda emmioğluyla rastlaşır gibi yapıp, iki delianlı şaare varmışlar. Biri bi ağanın yanına, öbürü de bi ağanın yanına çifçi durmuşlar. Yedi sene çalışmışlar. Paralarını biriktirip çıkıp kendi köylerine gelmişler. Bu yedi sene de kimse kızın kızlığını anlayamamış. Bunu nasıl becerdiğini merak eden bacılarına kız şöyle demiş:

Yedi sene yidim, içtim

Bey oğlunun ağzına sıçtım

Ne kızlığımı bildirdim ne oğlanlığımı

Kız köye gelince paralarını babasına vermiş. Amcası da babasına durmadan eziyet edermiş. Sürekli itip kakıp ötaa çekil kancık köpek babası dermiş. Parayı bulan adam rahatlamış, gardaşına sen çekil erkek köpek babası demiş.

Yedi sene bi ağanın yanında çalışan kızdaki ağanın oğlu şüpelemiş. Kızın izini aramış. Bey araya araya yedi bacılı, yedi gardaşlı emmi çocuklarının evine ulaşmış. Bey kızını sormuş. Kız yine; yedi sene yidim içtim, bey oğlunun ağzına sıçtım, ne kızlığımı bildirdim, ne oğlanlığımı demiş.

Aradığı kızın bulan bey yedi gün yedi gece düğün yapmış. Kancık köpek babası dediği gardaşına inat adam, ağalar paşalar gibi yaşamış. Kızlarıyla mutlu mesut yaşayıp, gitmişler (KŞ16).

1.3. Ağam Atın Kaç Kıçlı

Köyün birinde çok zengin bir ağa varmış. İnekleri, koyunları, kuzuları, atı, arabası, ahırını pek çoğumuş. Yanında çalışan bi sürü çifçisi, tarlada ekini dikini de varmış. Varmış da asıl mesele burada. Köyün yakınlarındaki komşu köyde devler yaşarmış. Bu devler azınan doymaz, çoğuda arıya salarlarmış. Ağa bu devlerin karnını doyurmaktan iyice usanmış. Ağa yiyecek vermezse eğer köyden birilerini götürürlermiş. Bu yüzden köylü ağayı baş seçip hem kendi karınlarını hem de devleri doyurmak için canla başla çalışırlarmış. Sene seneyi kovalamış. Her zaman bolluk olacak değil ya Allah rahmeti kesmiş. Kıtılık gelmiş. Yiyeceksiz kalan devler kudurmaya başlamış. Her gün bir hayvan yemeye başlamışlar.

Devlerin bazıları başka köylere gitmiş. Ağanın köyünde bi tek dev kalmış. Yiyecek pek bi hayvan kalmamış. Dev de yiyecek hemen bitmesin diye azar azar yemiş. Ahırda hayvan kalmamış. Bir tek ağanın doru atı kalmış. Ağa çaresiz devin o atı da yiyeceğini

biliyomuş ama yine de gelir gider bakarmış. Dev ağaya ağam atın kaç kışlı diye sormuş. Adam dört demiş. Sabah olunca gelip baksa ki atın bacağına biri yok. Dev yine sormuş: Ağam atın kaç kışlı. Ağa üç demiş. Sabah baksa ki dev atın bi bacağına daha yemiş. Ertesi sabah ağa ahıra yine gitmiş. Dev yine sormuş: Ağam atın kaç kışlı. Ağa iki demiş. Attan umudunu kesen ağa akşama gitmiş devin yanına. Dev atı yememiş, ağayı beklemiş. Dev yine ağam atın kaç kışlı diye sormuş. Ağa bir demiş. Dev ağanın yanında attan geriye kalanı da yemiş ve o köyü terk etmiş (KŞ35).

1.4. Tuz Hikâyesi

Bir köyün birinde bir adam ve bir kadın yaşarlarmış. Çocukları yokmuş. Kadın her gün evin işini gücünü yapınca komşu kadınlarla çene çalmaya gidermiş. İki go govlar gelirmiş. Herifi de tuz köyüne gider, ordan tuz çıkarırmış, sabahtan akşama değin. Evin ihtiyacı olanı kadarı eve bırakır geri kalanını satar, geçim sağlarmış. Gelgelelim işgüzar avrad adamın eve ayırdığı tuzu diğer avratlara dağıtırmış. Evde gene tuz kalmadığını gören adam sabahın danında yola çıkarmış. Bir gün böyle; iki gün öyle. Adamın canına tak etmiş. Akşamdan avradına yarın işe barabar gidecek; ona göre demiş. Sabah güneş ışımadan yola düşmüş herifinen, avrat. Akşama kadar çalışmışlar. Marisem tuz çıkarması ne kadar zormuş. Avrat eve gelince tuzsuz pelize gibi sallanmış, yığılmış kalmış olduğu yere. Sabah avratlar ellerinde birer tas koşup gelmişler. Avrat işin zorluğunu belledi ya verir mi tuzunu. Aralaşın hele. Eriminkini veremem, kendiminkine kıyamam demiş (KŞ35).

1.5. Bacı Bi Ekmek Ver Hikâyesi

Bir köyün birinde zengin varlıklı bir aile yaşarmış. Oğlu, kızı mutlu mesut geçinip giderlermiş.

Bu ailenin oğlu serpilip büyümeye başlamış. Artık yitik bir delikanlı olmuştur. Öyle ya evlenecektir. Anası babası köyde gezmedik ev bırakmazlar, herkese dünürçü olmuşlar. Oğlan bir türlü kismeyi beğenmemiş. Günler günleri kovalar, kış geçer bahar gelir. Bahar geldi ya köye çerçici cinganeler gelmiş. Bizim delikanlı da bu çerçici cinganın kızına vurulur. İlle bu kızı alacam diye dik direç direnir. Gayrı namıs ider susar anasıynan babası. Cinganın kızını gelin getirirler. Neyse kız korkulduğu kadar değilmiş. Gözelmiş de. Yalınız nadar gün geçse de gelin onlarla sofrada yemek yiyemezmiş. Kaynanası en sonunda dayanamamış. Güzel kızım, kara kızım niye bizimnen yemek yemezsin, beğenmezsen beğendiğini yapalım demiş. Kız ses etmemiş. Neyse balım gelelin meseleye. Kaynanası gelini takip etmeye karar vermiş. Bir gün böyle iki gün böyle. Gelini kaynanası

yemekten sonra mutfakta yakalamış. Gelin eline bi sokum ekmek almış, yarı belleme yere eğilerek o peceye varır bacı bi ekmek ver, bu peceye varır bacı bi ekmek ver dermiş. Böyle yaptıktan sonra elindeki kuru ekmeği dürüp büküp ağzına sokuşturmuş. Kaynanası olduğu yerde kalakalmış. Ne yapıyon kızım demiş. Ana böyle el açıp ekmek istemezsem karnım doymuyor, biz evel ahir böyle yapardık demiş (KŞ35).

2. FIKRA

Umumiyetle gerçek hayat hadiselerinden hareketle “hisse” kapmayı hedef tutan ve temelinde az çok nükte, mizah, tenkit ve hiciv unsuru bulunan sözlü, kısa mensur hikâyelere fıkra denir. Konularını her türlü hayat hadiseleri teşkil eder. İnsan-cemiyet münasebetindeki düşünce ve davranış farklılıklarından doğan çatışmalar beşeri kusurlar ve gülünç vak’alar fıkrayı oluşturur (Elçin 2005: 566).

Hikâye çekirdeğini hayattan alınmış bir vak’ a veya tam bir fikrin teşkil ettiği kısa ve yoğun anlatımlı, beşeri kurallarla içtimai ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, zıddiyetleri eski ve yeni arasındaki çatışmaları sağduyuya dayalı ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir istihza yoluyla yansıtan; umumiyetle bir fıkra tipine bağlı olarak nesir diliyle yaratılmış, sözlü edebiyatın müstakil şekillerinden ibaret yaygın epik-dram türündeki realist hikâyelerden her birine verilen isimdir (Yıldırım:1999: 3).

Yörede derlediğimiz fıkraların hemen hemen hepsi Balcı kasabasından çıkmıştır. Balcı halkı mizahi bir yapıya sahip insanlar olarak yörede bilinmektedir. Yöreden derlenen fıkralar aşağıda verilmiştir.

2.1. Cansız Manken

Aşağı mahalleden Gö Anşa Ankara’ya oğlunu yanına gider. Çocuklarıyla Ulusta gezmeye çıkarlar. Ayşe Teyzenin gözü dükkânın önünde duran mankene takılır. Çünkü mankenin üzerindeki dimilik pazen çok hoşuna gider. Mankeni canlı insan zanneden Ayşe teyze mankene yaklaşır ve sorar:

-Gızım şu üstündeki pazenin metresi kaç. Mankenden hiç ses gelmeyince Ayşe teyze sinirlenir ve ah gâvurun gızı bildin köylü olduğumu da ondan gonusmuyon değal mi der (KŞ22).

2.2. Mahkeme

Balcılı Doğan'ın karısına köyde Ahmet diye birisi laf atar. Komşuları Doğan'ı kışkırtır, Ortaköy'e gelir mahkemeye verir. Doğan'ın hanımı Güldane' yi ve Ahmet'i çağırırlar.

Hâkim:

-Anlat kızım der, kadın anlatmaya başlar.

-Altıma üstüme sövdü der.

Hâkim:

-Daha açık anlat herhangi bir şey yaptı mı, orana burana elledi mi der.

Bu arada Doğan ayağa kalkar.

-Yoo yoo hâkim bey bir de g.tüne onu çıkarma der. Hâkim duruma bakar, Doğan'ın saf olduğunu anlar. Ahmet'i beraat ettirir.(KŞ22)

2.3. Doktor

Kepirli (Balcının bir mahallesi) kadını birisi hasta olmuş, Ortaköy'e doktora gelmiş. Doktor sormuş:

-Kızım neyin var demiş.

Kadın:

-Doktorsan bil demiş.

Doktor ne zamandır rahatsız olduğunu sormuş kadın da Ala Yunusların düğününden bu yana demiş. Doktor ne bilsin elin düğününü bir ağrı kesici yazıp savuşturmuş kadını.(KŞ22)

2.4. Namaz

Balcı' lının biri namaz kılmayı bilmiyormuş. Karısının yardımıyla bazı duaları ezberlemiş. Namaz kılmaya başlamış. Adam tamam avrat namazı kendim kılacam demiş. Tekbir getirmiş, Allahu ekber demiş, Ettehüyyatiyi okumaya başlamış. Kadın da kocasını izliyormuş. Lan herif Ettehüyyatiyi ayakta okudun oturunca ne b.k yiyeceksin demiş (KŞ 22).

2.5. Kadın Doktora Gider

Kepirli kadının biri doktora gitmiş. Doktor gel kızım diyince kadın geldim zaar demiş. Zağar ufak köpek anlamına geldiğinden, eşsesli kullanılan kelimeyi doktor anlamaz ve hoş geldin koca köpek der. Kadın şikâyetini anlatmaya başlamış. Bazen oluyor ceviz gibi kır kır ye, bazen de oluyo fincana koy koy iç demiş. Doktor daha önce niye gelmediğini sormuş ve kızmış. Herife diyom doktor g.tüyün ağzında diye ama herif gelmiyo demiş. Doktor iyice sinirlenmiş. Kadın üste çıkabilmek için koca doktor olmuşsun ama bi ameli bilemedin demiş (KŞ 22).

2.6. Hi Kadasını Aldığım Pekmez Yiyeyeğini Niye Söylemedin

Ortaköy'ün Kümbet Köyü yediden yetmişe müzisyendir. Çok da misafirperver oldukları söylenir. Kümbetlilerin çayı çok demli içtikleri söylenir.

Bir kişinin Kümbet Köyü yakınlarından geçerken canı demli çay istemiş. Bir eve girip misafir olmuş, canının çay istediğini söylemiş. Ev sahibi çayı demleyip getirmiş. Misafir çaya üç dört tane şeker atmış. Halbuki çay tiryakileri çayı demli ve gırtlama içerlermiş. Misafirin çaya çok şeker attığını gören Kümbetli dayanamamış ve hi kadasını aldığım pekmez yiyeyeğini niye söylemedin demiş (KŞ 22).

2.7. Nene Lazımdı Senin Ehli Kubur Be Adam

İki Kümbetli yüklü bir para ile düğünden dönerlermiş. Bunların düğünden paralı geleceklerini bilenler varmış. Bu kişi yolun kenarındaki mezarlığa saklanmış. Vakit gece iken eve dönmeye çalışan çalgıcılardan biri mezarlığın yanına gelince, mezarda yatanlara selam verecem demiş. Selamın aleyküm ey ehli kubur demiş. Mezarlıkta saklanan kişi karşılık verip aleyküm selam ey ehli dünya demiş. Mezarlıktaki adam çalgıcılar şaşkınlıklarını atamadan üstünüzde ne varsa hepsini çıkarın öyle gidin demiş. Çalgıcılar çok korkar ve elbiselerini de çıkarıp kaçmışlar. Mezarlığa selam veren çalgıcıya diğeri

nene lazımdı ehli kubur be adam demiş (KŞ 2).

2.8. Kulağını Şapırdat Geç

Vaktiyle vatandaşın biri Ortaköy'ün kaymakamına bir sepet üzüm getirir. Kaymakam niye zahmet ettiniz diyince adam ne zahmeti efendim farz edin ki ineğin önüne attım der. Adam lafın nereye gittiğini bilmez, kaymakam da üstelemez ama laf içine oturur. Aradan birkaç ay geçer. Kaymakam o adamın köyüne gider. Muhtarla yalnız kalınca yahu

muhtar sizin köyde filan adan üzüm getirdiydi şöyle şöyle söyleyiydi der. Durumu öğrenen muhtar aman kaymakam bey onun lafını nidecen kulağını şapırdat geç der (KŞ22).

2.9. Muhtar Seçilen Kişi

Ortaköy'ün köylerinden birinde halktan biri muhtar seçilir. Halkı ilk fırsatta toplar ve bir sandalyenin üzerine çıkıp bir şeyler söylemek ister. Ey millet düne kadar ben de sizin gibi boz bir adamdım. Muhtar olunca devlet damı oldum der. Karısı bu sözleri duyar ve evin önünden bağırır: Deliii dayrane deliii (KŞ 22).

2.10. Benim Kocam da Senin Karına Çok Çok Eder

Ortaköy yeni il olduğu sıralarda yeni gelen memurlara halk ikramda bulunmuş. Meryem isimli kadın ne getirdiyse artık hâkim çok çok teşekkür ederim der. Teşekkür kelimesinin anlamını bilmeyen kadın bunu ayıp bir şey olarak algılamış ve kocasına söylemiş. Olmaz avrat adam sana askıntı olur demiş kadının kocası. Kadın hâkimin yanına yine gitmiş. Hâkim yine çok çok teşekkür ederim diyince kadın, benim kocamda senin karına çok çok eder demiş (KŞ 22).

2.11. Kes Bir Niğdeli

Aksaray'ın yeni vilayet olduğu yıllarda Niğdeli bir kamyoncu Aksaray'ın yol kenarındaki lokantalarından birine girer. Makarna ve soğan ister. Yıllardan beri süre gelen Niğde Aksaray çatışmasından dolayı kamyoncu gergindir. Garson içeriye urgan üstüne de kes bir Niğdeli demiş. Kamyoncu korkup benim çoluğum çocuğum var demeye başlamış. Adamın tuhafliğini gören garson onun Niğdeli olduğunu anlamış. Durumu anlatmış. Korkma hemşerim makarna uzun olduğu için urgan deriz, Niğdeliler de soğancı deriz demiş. Kamyoncu rahat bir nefes almış (KŞ 22).

2.12. Muhannet

Balcı' lının birisi hırsızlığa gitmiş. Ev halkı zaten durumdan şüpheleniyormuş. Adamı yakalamak için bekliyorlarmış. Adam kaçıp camiye girmiş. Namaz kılanlara kaçınıcı rekâttasınız diye sormuş. Namaz kılanların namazı bırakıp cevap vermesi mümkün değil; namazın şartlarına uymaz. Hırsızlık yapamadan kaçan şahıs ağza alınmayacak bir küfür savurmuş. Namaz kılanları muhanetlikle suçlamış (KŞ 22).

2.13. Kaymakama Verilen Ziyafet

Balcı' lının birisi Ortaköy Kaymakamını evine davet eder. Kaymakam nazik bir adamdır. Yemekte bu nezaketini gösterir. Yavaş yavaş yemeğe başlar. Onun bu durumu ev sahibinin dikkatini çeker.

-Nasıl yiyorsun Kaymakam Bey biraz acele et bakalım der.

Kaymakam:

-Yiyorum ya siz yemenize bakın der. Bu durum böyle devam ederken ev sahibi dayanamaz.

-B. ktan yiyorsun Kaymakam Bey; o nasıl yeme öyle der (KŞ2).

2.14. Hastanedeki Kadın

Kadının biri Ortaköy Sağlık Ocağı' na muayeneye gelir. Zayıf ve halsizdir. Bu durumu gören doktor:

-Kardeşim ne yedin de böyle oldun; der.

Kadın:

-Cacık calba; der. Doktor bu mahalli kelimelerin anlamını bilmez; bir şey anlamaz. Tekrar sorar sen ne yedin diye.

Kadın:

-Doktor bey senin anlayacağın bor b.k; der (KŞ22).

ORTAKÖY VE YÖRESİ YEREL AĞIZ SÖZLÜĞÜ

Ortaköy ve yöresi yerel ağız sözlüğü derlemeler sırasında görülen, unutulmuş veya hala günlük kullanılan kelimelerin bir araya getirilmesi ve alfabetik sıraya göre düzenlenerek oluşturulmuştur.

Ağ pakla : Beyaz fasulye

Ağın : İneğin ilk sütü

Ağız : Ağınla sütün çevrilmesiyle oluşur

Al fike : Kırmızı kadife elbise

Alaca : Erken yetişen üzüm

Alağız	: Boş ve çok konuşan
Alaşa	: Laf taşıyıcı
Anadut	: Ağaçtan yapılan yaba
Bakkalet	: Bakkal
Baldırcan	: Patlıcan
Başangı	: Arsız, yaramaz çocuk
Bayır	: Orta yokuş
Bayramcalık	: Dini bayramlarda yeni alınan kıyafetler
Berdi	: Kamış yastık
Bıldır	: Geçen sene
Bibi	: Hala
Bisseal	: Daha sonra, ileride
Bocut	: Küçük testi
Boduk	: Manda yavrusu
Böle	: Teyze çocuğu
Buhari	: Baca
Bulama	: Ağınla sütün çevrilmesiyle oluşur
Bürünek	: Bürgü, başörtüsü
Büvelek	: Sinekten huysuzlanan hayvan hali
Cacık calba	: Kabak gülü ve madımdan yapılan yemek
Carı	: Çabuk
Cerek	: Tavan
Cıbım	: Ufak
Cılık	: Bozuk yumurta
Cilis	: Tamamen
Cücük	: Civ civ

Çağşamak	: İşemek
Çağşamak	: Sallanmak
Çalık	: Çiğ olarak yenen ot
Çasarat	: Ara bozucu
Çebiç	: Bir yaşındaki keçi
Çencere	: Tencere
Çetele	: Kurban eti paylaşımındaki kura
Çetene	: Kenevir
Çılbır	: Sarımsaklı yoğurt ve yumurtayla yapılan yemek
Çıtlık	: Çiğ olarak yenen ot
Çilpekli	: Üstü başı dağılmış
Çimeter	: Çok titiz
Çinaar	: Saman konulan büyük delikli, büyük elek
Çorkatlı	: Pis, pasaklı
Çömçe	: Kepçe
Çörten	: Oluk
Dal bacak	: Uzun boylu
Dalliri	: Uzun boylu
Damızlık	: Ev yoğurdu yapmaya yarar, maya
Davar	: Koyun, kuzu
Delme	: Yelek
Dembeste	: Dengesiz, deli
Devraanber	: Ayçiçeği
Dimi	: şalvar
Dirgen	: Demir yaba
Divrek	: İnce uzun kavun

Domuşmak	: Somurtmak
Don	: Kısa şalvar
Dotdiri	: Uzun şalvar
Dönderme	: Yufka ekmekten yapılan börek
Duğran	: Yoğurttan tereyağı yapmaya yarayan toprak küp, yayık
Ekebiçmiş	: Hareketleriyle kendini büyük gösteren
Ekti	: Başkalarından bir şeyler bekleyen
Elbiz	: Örumcek ağı
Elevay	: Beceriksiz
Ellaham	: Herhalde
Emisekin	: Teklfsizce
Emmi	: Amca
Engi	: Uçuk
Entari	: Elbise
Erem ekem	: Kendince önemli
Essah	: Gerçek
Evlik	: Değerli eşyaların konuğu oda
Fermana	: Kadın elbisesi
Firik	: Yeşil başak
Freg	: Domates
Gedek	: Başkasından beslenen
Gevinmek	: Açlıktan ne bulursa yemek
Gevrek	: Yufka ekmeğin kurumuş hali
Gıgı	: Yumurta
Gıska	: Arpacık soğan
Gö pakla	: Yeşil fasulye

Göbelek	: Yabani mantar
Gögcek	: Üzüm çeşiti
Gömgö	: Açık yeşil
Göze	: Suyun çıktığı yer
Gulu gulu	: Küçük testi
Guymak	: Hamur aşısı
Gücük	: Şubat ayı
Güçük	: Kısa boylu
Gülük	: Hindi, culluk
Habe	: Heybe
Hacana	: Ara yapıcı
Halbur	: Arpa, buğday savrulan büyük delikli elek
Hamut	: Atın semeri
Hatıl	: Uzun oluk
Hayat	: Evin önü
Haylamak	: Bağırıp çağırmak
Hecin	: İri, Kalın
Hereni	: Büyük kazan
Hirt hirt	: Olmamış kavun
Hıyar	: Salatalık
Homutma	: Somurtmak
Hoydanlamak	: Şaşalamak
Hoydari sekmek	: Yerinde duramamak
Hödük	: Beceriksiz
Ikırcık karanlık	: Şafak vakti
İçiksinmek	: Isınmak

İçlik	: Yakasız gömlek
İmbal	: Övendereye çakılan çivi
İnecek	: Merdiven
İpti	: İlk
İrikmek	: Şımarmak
Kamaşmak	: Dişlerin ekşiden etkilenmesi hali
Karadene	: Ekinlerin içinde biten siyah tohumlu bitki
Karamamık	: Yabani alıç
Karaycı	: Karı donduran rüzgâr
Karsamba	: Kullanılmayan eşya
Kasnak	: Kerme yapımında kullanılır
Katır Tırnağı	: Çiğ olarak yenen ot
Kefere	: Dinsiz
Kefli	: Pislik içinde olan
Kekil	: Kakül
Kekre	: Acı ekşi arası
Kelek	: Olmamış kavun
Keme	: Mantar çeşiti
Kengirtlek	: Eritilmiş kuyruk yağı
Kerme	: Yuvarlak kalıptan çıkmış kuru tezek
Keven	: Dikenli bir ot çeşidi
Kındıra	: Su kenarında yetişen ot
Kındırağıç	: Zayıf, Çelimsiz
Kınnap	: Sağlam İplik
Kırmızı	: Domates
Kızıl	: Çalışmayı sevmeyen

Kiiş	: Kafir
Kinos	: Sahtekar
Kirman	: Yün eğirilen tahta alet
Kivra	: Arkadaş
Kora	: Kilit
Köle doyuran:	İri taneli üzüm
Kömbe	: Fırınli sobada yapılan çörek
Köp	: Öküzün boyunduruğu
Kösseğa	: Ağaç masa
Köynek	: Atlet
Kurk	: Kuluçkaya yatan tavuk
Kuyruli	: Bir çeşit kertenkele
Kümpür	: Patates
Kürütkü	: Damda kar küremeye yarar
Lapçik	: Naylon terlik
Loksan	: Akıldan yoksun
Lömbük	: Saf
Mapus	: Hapis
Melemürtlemek	: Baştan atmak
Mero	: Su bekçisi
Mor bulut	: Üzüm çeşiti
Motur	: Traktör
Möhlüz	: Yoksul
Muzu	: Arabozucu
Nevazil	: Ağızda çıkan yara, pamukçuk
Okuntu	: Davetiye

Ötürek	: İshal
Övendere	: Hayvanlar için ucu çivili değnek
Palli	: Küçük köpek
Pelepüsür	: Pasaklı
Pelize	: Pekmezli hamur aşı
Pürçek	: Şakaktan akan sç
Pürçüklü	: Havuç
Sallama	: Örme boncuk
Sedef	: Parlak düğme
Selek	: Yük
Sıçan	: Fare
Sındı	: Makas
Sıracalı	: Hastalıklı
Sırım	: Bağırsak kurusu
Sıtara	: Kıymet
Sızgıt	: Kavrulup soğutulmuş et
Sitil	: Fide
Soyka	: Ölü elbisesi
Söbelek	: Kundağa sarılmış bebek
Sulhane	: Banyo tuvalet karışımı yer
Sürütkü	: Tahta kapıların arkasındaki kilit
Süte çalacak	: Ev yoğurdu yapmaya yarar, maya
Şalak	: Olmamış kavun
Şayak	: Lacivert kadife elbise
Şilte	: Küçük ince döşek
Şipidik	: Naylon terlik

Şişek	: Bir yaşındaki koyun
Tahtabaş	: Tahtadan yapılmış vitrin
Taloz	: Rüzgâr
Tandır	: Yufka ekmek yapılan ocak
Taykeş	: Ayakkabı veya çorabı farklı eşlerle giymek
Tedarik	: Hazırlıklı olmak
Tekercin	: Çiğ olarak yenen ot
Tentene	: Yastık oyası
Teşt	: Orta boy bakır leğen
Tırman	: İki tarlayı ayıran sınır
Tokaçlamak	: Dövmek
Tomas	: Düğün oyunu
Topbaş	: Sıkıştırılıp kurutulan et
Tort	: Çivili tasma
Tosmalamak	: Çocuğun emekler hali
Toykalamak	: Dövmek
Tömsürekli	: Öfkeli konuşan
Töngö	: Ekin işlenirken tırpan ayağı kesmesin diye iple bağlanan ot
Trampa	: Takas
Tülü	: Çiğ olarak yene ot
Uçluk	: Yorgan ipliği
Umsuluk	: İstedini yiyemeyen kişinin bir yerleri şişmesi
Üç kulak	: Muska
Üzlük	: Küçük küp
Verep	: Hafif yokuş
Yabanın kurbası	: Balık

Yadırgı	: Yabancı
Yağlık	: Mendil
Yanaz	: Aksi
Yanırca	: Aksi huylu
Yapma	: Şekilsiz kuru tezek
Yarpuz	: Yabani nane çeşidi
Yazalamak	: Eti dövmüş gibi inceltmek
Yemlik	: Çiğ olarak yenen ot
Yenge	: Kınacı
Yiğni	: Hafif
Yoz	: Kısır koyun
Zağar	: Küçük köpek
Zamak	: Çalgılı erkek eğlencesi
Zavraklı	: Abartılı
Zebellah	: İri yapılı insan
Zemheri	: Ocak ayı
Zıybal	: Kaygan eşya

SONUÇ

Ortaköy yazılı kaynaklara göre çok eski bir yerleşim yeridir. Ortaköy, bu güne gelene kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır.

Ortaköy’de geçiş dönemleri Türkiye’nin pek çok yöresi ile benzer özellikler ihtiva etmektedir. Bu dönemde İslam’la bağdaşmayan, İslam öncesi kültürün bir ürünü olan “Alkarısı” ile ilgili inanmalar yer alır. Alkarısından korunmak için yapılan çalışmalar hala eski geleneklerinin az da olsa ayakta kaldığının göstergesidir.

Doğum âdetlerinde, ilçe halkı Türkiye’nin pek çok yöresinde görüldüğü gibi anne ve çocuğun sağlıklı olabilmeleri için çaba gösterirler. Bu çabalar bebeğin anne rahmine düşmesinden kırkını çıkarana kadar devam eder.

Yörede evlilik ile ilgili âdetler çevre illerle benzerlik gösterse de düğün öncesi, senet imzalanmasının sadece bu yöreye ait olduğunu söyleyebiliriz.

Evlilik için uygulamalar, düğün öncesi hazırlık döneminden başlayıp gerdek gecesinin sabahına kadar devam eden bir süreçtir.

Ölüm olayında yöre halkı, ölenin rahat etmesi için bazı uygulamalar yapmaktadır. Ölenin ruhuna Yasin okunması, ışığın kapatılmaması, ölenin eşyalarının dağıtılması, ölenin ahrette rahat etmesi içindir.

Yörede halk inanışları da önemli yer tutmaktadır. Yörede yatırlara saygı gösterilir, dualar edilir, dilek neticesinde adaklar adanır. Yörede nazara da inanılmakta ve nazardan kurtulmak için pek çok uygulama yapılmaktadır. Yörede rüyaya inanmak ve rüyanın yorumuna göre davranmak da farklı bir inanıştır.

Ortaköy halk mutfağı açısından oldukça zengindir. Özellikle bulgurdan çok çeşitli yemekler pişirilmektedir. Ancak gelişen dünyanın gereği olarak her sebzenin kışın dahi taze bulunması sebebiyle bazı zor yemekler, şimdilerde sadece düğünleri süslemektedir.

Kışın her türlü sebze bulunsa bile yine sebzeği saklamak için kurutma ve turşu yapma yöntemi halen canlıdır.

Yörede halk hekimliği yöntemleri, modern tıbbın ulaşamadığı kırsal yerlerde devam etmektedir. İlk olarak “anam babam usulü” denilen halk hekimliği uygulanmakta, yeterli olmazsa doktora başvurulmaktadır.

Ortaköy'ü anonim halk edebiyatı yönünde zengin sayabiliriz. Özellikle ağıt geleneğinin canlı tutulur olması dikkat çekicidir. Ayrıca diğer anonim halk edebiyatı mahsulleri, kırsal yörelerde canlıdır. İmece usulü yapılan işlerde maniler ve türküler halen söylenegelmektedir.

Yörede kültürel unsurlar canlı olsa da gelişen teknoloji, bilgisayar ve televizyon karşısında kültürel unsurların ne kadar dayanacağı bilinmemektedir.

KAYNAK ŞAHISLAR

Kaynak kişilerin isimleri, soy isimleri, yaşları, öğrenim durumları ve nerede ikamet ettikleri esas alınmıştır.

KŞ1. Mercan Akdağ, 82 yaşında, okur yazar değil, Hacı İbrahim Uşağı Köyü

KŞ2. Fadimana(Fatış) Akdağ, 41 yaşında, ilkokul,Hacı Mahmut Uşağı Köyü

KŞ3. Sultan Akpınar, 58 yaşında, okur yazar değil, Hacı İbrahim Uşağı Köyü

KŞ4. Fadimana Deniz, 78 yaşında, okur yazar değil, Merkez

KŞ5. Suna Demiraslan, 65 yaşında, okur yazar değil, Seksen Uşağı Köyü

KŞ6. Mürüvvet Demiraslan, 33 yaşında, ilkokul, Seksen Uşağı Köyü

KŞ7. Şaziye Gökdemir, 75 yaşında, okur yazar değil, Salari Alaca Köyü

KŞ8.İsmet Demiraslan, 70 yaşında, ilkokul, Seksen Uşağı Köyü

KŞ9.Elmas Deniz, 35 yaşında, ilkokul, Merkez

KŞ10. Alltın Demiraslan, 32 yaşında, ilkokul, Seksen Uşağı Köyü

KŞ11. Fadime Demir, 50yaşında, okur yazar değil, Merkez

KŞ12. Leyle Demirci, 36 yaşında, ortaokul, Devedamı Köyü

KŞ13, Arif Deniz, 75 yaşında, ilkokul, Merkez

KŞ14.Kaptan Altınpınar, 55 yaşında, ortaokul, Merkez

KŞ15. Şambaz Kumtepe, 52 yaşında, lise, Merkez

KŞ16. Yusuf Kumtepe, 81 yaşında, okur yazar değil, Merkez

KŞ17. Sultan Çiftçi, 78 yaşında, okur yazar değil, Hacı İbrahim Uşağı Köyü

KŞ18 Mustafa Özgür, 52 yaşında, yüksek okul, Çatin Köyü

KŞ19. Nübuhat Güneyli, 55 yaşında, yüksek okul, Çatin Köyü

KŞ20. Meti Er, 42 yaşında, lise, Devedamı Kasabası

KŞ21. Sezai Lal, 50. Yaşında, yüksek okul, Merkez

KŞ22. Cihan Emel Demir Yürek,45 yaşında, lise, Akpınar Köyü

KŞ23. Nuran Başer, 49 yaşında, ilkokul, Çatin Köyü

- KŞ24. Nuray Atak, 45 yaşında, ilkokul, Merkez
- KŞ25. Hülya Karatay, 25 yaşında, üniversite, Cumali köyü
- KŞ26. Hüdaverdi Kocaman, 62 yaşında, ilkokul, Gödeler köyü
- KŞ27. İzzet Lal, 72 yaşında, ortaokul, Hocabeyli Köyü
- KŞ28. Nevzat Tekin, 76 yaşında, okur yazar değil, Ozancık Köyü
- KŞ29. Yusuf Koç, 22 yaşında, lise, Sarıkaraman Köyü
- KŞ30. Mustafa Kocaöz, 21 yaşında, lise, Balcı köyü
- KŞ31. Şuayip Taşpınar. 82 yaşında, okur yazar değil, Satansarı Köyü
- KŞ32. Lale Demiraslan, 16 yaşında, ortaokul, Seksen Uşağı köyü
- KŞ33. Şule Demiraslan, 14 yaşında, halen öğrenci, Seksen Uşağı köyü
- KŞ34. Merve Demiraslan, 11 yaşında, halen öğrenci, Seksen Uşağı köyü
- KŞ35. Bahdişen Kumtepe. 50 yaşında, lise, Merkez

KAYNAKÇA

- ALPTEKİN, Ali Berat, *Hayvan Masalları*, Ankara 2005.
- ALTUN, Işıl, *Kocaeli Suadiye Çepni Halk Kültürü*, İstanbul 2008.
- ARAZ, Rıfat, *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ankara 1995.
- BAKIRCI, Nedim, "Niğde Folklorunda Çocuk Oyunları", *Milli Folklor*, 19 (76), Ankara 2007, s. 202-209.
- BAKIRCI, Nedim, *Niğde Masalları*, Niğde 2006.
- BARAN, Musa, *Çocuk Oyunları*, Ankara 1993.
- BAYSAL, Ayşe, "Türk ve Çin Mutfağının Karşılaştırılması", *Türk Mutfak Kültürü Üzerine Araştırmalar*. Ankara 2008, s. 27.
- BAYSAL, Hatice, Ercan Küçükeşmen," Çocuk Oyunlarının Yönetim ve Organizasyon Teknikleri Açısından Analizi, Isparta ve Çevresi İlişkin Bir Değerlendirme", *1. Halkbilim Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Eskişehir 2005, s. 161.
- BORATAV, Pertev Naili, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul 1969.
- DİLÇİN, Cem, *Öneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara 2000.
- DUYMAZ, Ali, *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*, Ankara 2002.
- ELÇİN, Şükrü, *Anadolu köy Orta Oyunları*, Ankara 1991.
- ELÇİN, Şükrü, *Halk Edebiyatı Araştırmaları*, Ankara 1991.
- ELÇİN, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara 2001.
- ESEN, Ahmet Şükrü, *Türk Ağıtlarının İşlevleri Konuları ve Biçimleri, Anadolu Ağıtları*, Ankara 1997.
- KAYA, Doğan, *Anonim Halk Şiiri*, Ankara 1999.
- KAZAN, Şevkiye, Şengül Kırçık, "Dünden Bugüne Burdur' da Oynanan Çocuk Oyunları", *1. Halkbilim Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Eskişehir 2005, s. 179.
- KOCA, Ramazan, *Göksun Ağıtları*, Ankara 2008.
- OCAK, Ahmet Yaşar, *İslam Türk İnançlarında Hızır yahut Hızır- İlyas Kültü*, İstanbul 2007.
- OKTÜRK, Şerif, *Türk Manileri Antolojisi*, İstanbul 1998.

OKUYAN, Hülya Yazıcı, “Burdur’un Geleneksel Çocuk Oyunları ve Çocuk Gelişimine Katkıları”, *1. Halkbilim Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Eskişehir 2005, s. 267.

ÖRNEK, Sedat Veyis, *Halkbilimi*, Ankara 1995.

ÖZDEMİR, Ahmet Z. *Öyküleriyle Ağıtlar 1*, Ankara 2002.

ÖZER, Zedal, *Kütahya Mutfak Kültürü, Kütahya Halk Kültürü*, Kütahya 2010.

ÖZHAN, Mevlüt, *Çocuk Oyunlarımız* Ankara 1990.

PEKER, Selçuk, *Ortaköy Âşıkları*, Konya 1999.

SAKAOĞLU, Saim, Ali Berat Alptekin, *Halk Şiirinden Seçmeler*, Ankara 2007.

SAKAOĞLU, Saim, *Gümüshane Bayburt Masalları*, Ankara 2002.

TOYGAR, Kamil, Nimet Berkok, “Yöresel Mutfak Etnografyası Üzerine Notlar”, *Türk Mutfak Kültürü Üzerine Araştırmalar*, Ankara 2008, s. 16.

YAMAOĞLU, Cihan, “Din ve Geleneklere Bağlı Beslenme”, *Türk Mutfak Kültürü Üzerine Araştırmalar*, Ankara 2001, s. 233,

YARDIMCI, Mehmet, *Malatya Masalları*, Malatya 2012.

Aksaray Kültür Envanteri, Aksaray 2010.

KONYALI, İbrahim Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi*, 3. Cilt, İstanbul 1970.

YILDIRIM, Dursun, *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*, Ankara 1999.

<http://ortakoy.gov.tr/icerik.asp?id=79&sayfa=sayfalar> Erişim Tarihi 28.02.2013.

http://www.aflak.net/Sayfa_Modul.asp?nedir=sayfa&id=1.;Erişim Tarihi 28.02.2013.

<http://www.ortakoy68.bel.tr/ortakoy.aspx#ulasim>, Erişim Tarihi 28.02.2013.

<http://www.mobilya-odalari.com/anadolu-kilim-motifleri.html#axzz2RMb3kqlS>; Erişim Tarihi 20.04.2013)

(<http://www.forumgercek.com/showthread.php?t=78452>; Erişim Tarihi 20.04.2013)

(http://www.aflak.net/Sayfa_Modul.asp?nedir=sayfa&id=1.;Erişim Tarihi 28.02.2013)

(<http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=haberyazdir&articleid=1094870>; Erişim Tarihi 06.05.2013)

www.ortakoy68.bel.tr/genel_index.asp, Erişim Tarihi 28.02.2013

[www. Ortakoy68.bel.tr/genel index.asp](http://www.Ortakoy68.bel.tr/genel_index.asp), Erişim Tarihi 28.02.2013).

([www. Ortakoy68.bel.tr/genel index.asp](http://www. Ortakoy68.bel.tr/genel_index.asp), Erişim Tarihi 22.04.2013).